

FUNDACIÓ NOGUERA

DIPLOMATARIS, 28

**Un cartoral de la canònica
agustiniana de Santa Maria
del castell de Besalú
(segles x-xv)**

Edició a cura de

JOSEP M. PONS I GURI - HUG PALOU I MIQUEL

BARCELONA, 2002

© Josep M. Pons i Guri i Hug Palou i Miquel, 2002
Edita: Pagès Editors, S. L., 2002
Carrer Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
Primera edició: desembre de 2002
ISBN: 84-7935-993-5
Dipòsit legal: L-1.400-2002
Impressió: Arts Gràfiques Bobalà, S. L.

ÍNDEX

	<u>Pàgina</u>
Introducció	7
Fonts documentals	17
Documents	19
Relació cronològica dels documents del cartoral	119
Apèndix documental	131
Índex onomàstic	135

INTRODUCCIÓ

La Biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona posseeix, en els seus fons manuscrits i amb el número 406 de registre,¹ un còdex en paper que amida 220∞312 mm. El formen 76 folis, més 2 de guarda,

1. És el que, sota el número d'ordre 6, relaciona J. M. PONS I GURI, «Les col·leccions documentals i bibliogràfiques del Col·legi», dins *El Col·legi d'Advocats de Barcelona. El seu patrimoni artístic i documental*, Barcelona, 1993, pàgs. 63-85. Una vella nota indatada, mecanografiada i enganxada a la cara interior de la coberta del llibre, dona notícia de l'adquisició del manuscrit tal com segueix a continuació:

«Aquest manual, de 32 per 22 cm, i titolat *Llibre de privilegis del Priorat*, ha sigut adquirit mitjançant compra feta a la llibreria d'aquesta ciutat L'Arxiu d'en Joan Baptista Batlle, vui que contam als 27 d'octubre de 1923.

Està relligat en un pergamí que conté la venda d'un censal, feta en l'any 1416, per en Joan Castellar i sa muller Catarina, de la parròquia de «Portariis», a favor d'en Pere Bonfill «de martinis», de la parròquia de «Sponiliano». Dit pergamí fou utilitzat, primerament en el segle XVI, per a l'enquadernació d'un altra manual, en quina cara posterior s'hi llegeix: *Plech de actes foresteres los quals no fan res per lo priorat de Sta. Maria baix lo castell de Besalú*. I posteriorment fou aplicat, en la centúria XVII, per al relligament d'aquest manual, qu'en el seu estat primitiu no estava relligat, com n'hem vist molts altres, posant-li aleshores el títol qu'actualment porta en la seva cara anterior, i que diu: *Llibre de privilegis del Priorat*.

Conté aquest manual la còpia no autenticada, feta en les darreries del segle XIV o en les primeries de la centúria XV, de documents referents als privilegis del priorat de Santa Maria «infra castrum» de Besalú, els quals tenen relació e identitat ben paleses amb els documents de la *Marca Hispanica*, varis dels quals conté, amb variants ortogràfiques, però més ben adaptades en les transcripcions d'aquest manual a l'autenticitat de l'original que no pas en les còpies de l'esmentada *Marca Hispanica*. El seu foli I està precedit d'un altre foli ms., que conté notes històriques de Besalú, fetes per en Joan Baptista Font en l'any 1612, i el segell de l'antiga iglésia, avans monestir, de Santa Maria de Besalú, de forma ovalada i amb la Mare de Déu sobre un castell, i la següent llegende, d'esquerra a dreta: «B(eatae). M(ariae). Infra. Castrum». Més avall d'aquest segell s'hi llegeix ms.: «Sigillu(m) Secularis ecc(lesiae) Mo(naste)rii beate Marie infra c(ast)r(u)m oppidi Bisulduni».

escrits en lletra humanística cursiva, clara, uniforme i amb bona separació de paraules. El mòdul de les lletres, més aviat petit, ressalta les astes tant superiors com inferiors. Sovint presenta reminiscències de les majúscules gòtiques en el primer traç de les M, R i S, així com en varies E de la conjunció «et» a començament de la frase. Per les seves característiques, cal situar el manuscrit en la segona meitat del segle xv. Al primer full que li fa de guarda, adverteix que és *Libro de privilegios concedidos a Santa María de Besalú*, seguint, en dues cares de foli, cronologies fabuloses i una relació dels comtes de Besalú en lletra que sembla ser del segle xvii, de les quals es confessa autor el notari de la vila de Besalú Joan Baptista Font.² El text del segle xv presenta algunes notes, tant marginals com a peu de pàgina, afegides als segles xvi-xvii. Són notes que fan indicacions o bé comentaris reiteratius sobre el contingut estricte del document, però també identifications respecte dels diplomes editats a la *Marca Hispanica*.³ La coberta del còdex és en pergamí, reutilitzant un diploma de l'any 1416, que probablement no pertany a l'enquadernació original, que, en la lletra característica del segle xvii, retola *Llibre de privilegis del Priorat*.

El llibre reuneix un total de 56 unitats documentals, 11 de les quals corresponen al segle x; 14, al segle xi; 9, al segle xii; 6, al xiii; 15, al xiv, i 1, al xv. De manera aproximada, hom pot endevinar una organització sumària del conjunt de diplomes aplegats al cartoral: un primer grup compost pels documents 1 a 23 de l'ordre en què hi són inserits, corresponent a l'època comtal de Besalú, coincideix amb els anys de la creació i evolució de la canònica i la seva primera adscripció rufiniana; segueixen els de l'època comtal de Barcelona i reial, documents 24 al 27; els diplomes pontificis s'insereixen amb els números 28 al 39; i els restants, de números 40 al 56, contenen incidències de la defensa de les exempcions d'aquella canònica contra les pretensions dels bisbes de Girona i que, alguna vegada, arriben a la cort pontificia d'Avinyó, com és el cas dels diplomes 51 i 56.

* * *

Aquest llibre no tingué la finalitat preferent d'aplegar documentació patrimonial, com esdevé amb la major part de cartorals. Confeccionat en època tardana, avançada la segona meitat del segle xv, constitueix un recull documental preparat per a defensar les immunitats, pre-

2. El text del notari de Besalú Joan Baptista Font, de 1612, l'hem inclòs en forma d'apèndix a la present edició.

3. Atès el caire d'aquestes notes, que no aporten informacions d'interès especial, no les hem incloses en la nostra edició.

eminències i exempcions de la canònica agustiniana de Santa Maria del castell de Besalú i les de la congregació canonical de Sant Ruf, de la qual formava part. Una mostra clara d'aquesta finalitat és la inserció, al segle XVII, de la butlla del papa Benet VIII sobre l'erecció del bisbat de Besalú, adreçada al bisbe Guifré.⁴ Aquests drets sovint foren disputats pels poders seculars i, encara més, pels ordinaris diocesans. No obstant això, les còpies documentals inserides al cartoral no foren autenticades notarialment ni judicial. El redactor d'aquest cartoral, probablement un religiós d'aquella comunitat, va fer ús de la documentació que conservava el mateix arxiu de Santa Maria de Besalú. La selecció que en va fer era la que va creure útil al seu objectiu, inserint-hi donacions i privilegis que, a partir de l'any 977, els comtes de Besalú i després els de Barcelona, bisbes i pontífexs havien atorgat a favor tant de Santa Maria com de l'església de Sant Genís i Sant Miquel que li fou unida, seu d'un efímer bisbat que es podia invocar com a precedent de la condició d'insigne, atribuïda a aquella canònica regular.

A la finalitat que cercava la confecció d'aquest aplec, cal sumar-hi el fet que el compilador no podia fer ús de la documentació que no tenia a mà. Per això, no és estrany que no hi figuri algun document que hom pot considerar de certa importància per a la història d'aquella canònica.⁵

* * *

4. Document número 39 del Cartoral.

5. Serveixi d'exemple la butlla del papa Benet VII, de gener de 977, que P. DE MARCA, *Marca Hispanica*, París, 1688, apèndix CLXXVI, treu de l'Arxiu Reial de Barcelona. La composició de l'any 1055, entre el bisbe de Girona i el comte de Besalú, amb l'esment de la consagració de l'església de Santa Maria, que recull el Cartoral de Carlemany de l'Arxiu Diocesà de Girona (vegeu-ne l'edició de J. M. MARQUÈS, *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. IX-XIV)*, vol. I, Barcelona, 1993, document 116); també surt reproduït a *Marca Hispanica*, apèndix CCXLIII, a A. MERINO, J. DE LA CANAL, *España Sagrada*, tom XLIII, Madrid, 1819, apèndix XXXII, a J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. XV, Madrid, 1851, apèndix XXII i a F. MONTSALVATJE, *Noticias Históricas*, vol. II, Olot, 1890, pàg. 263. La donació del delme de la moneda del comtat, que el comte Bernat II atorgà a la canònica l'any 1074, que, procedent de l'arxiu de Santa Maria, publica el *Viage literario...*, vol. XV, apèndix XXI. La donació, de 26 de setembre de 1084, feta pel comte Bernat II de Besalú a l'abadia de Sant Ruf d'Avinyó, segons text conservat a l'arxiu d'aquella congregació a Valença del Delfinat, inserit també a *Marca Hispanica*, apèndix CCXCVI, d'on el copia Villanueva, *Viage literario...*, vol. XV, apèndix XXIII. Tampoc no inclou la ratificació sobre el patrimoni de Sant Ruf i de Santa Maria de Besalú feta per Ramon, bisbe electe de Girona, de l'any 1113, que, com a part de l'arxiu de Sant Ruf a Valença, publica l'*España Sagrada*, tom XLIII, apèndix XXXVI, i diu que procedeix de l'arxiu de la mateixa canònica. L'*España Sagrada*, tom XLIII, també reproduceix, a l'apèndix XLII, la donació de l'església de Sant Miquel de Meià a Santa Maria de Besalú atorgada pel bisbe Berenguer de Girona l'any 1147, procedent de l'arxiu reial de Barcelona.

La presència, durant els segles x i xi, de diverses esglésies, tant dins com fora dels murs del castell, les absorcions i dependències d'unes i altres, la coexistència de dues esglésies diferents amb la mateixa advocació a santa Maria i, sobretot, la imprecisió dels documents que, pel que fa a l'esment de les ubicacions es mostren simplement enumeratius i no descriptius, són motiu de dubte i confusió sobre la radicació originària d'aquella església canonical.⁶ No obstant això, i al nostre entendre, la documentació dona prou elements per poder-ne donar una ubicació inequívoca. Cal tenir en compte, en primer lloc, que, després de l'any 1027, en la documentació coneguda, hi deixa de figurar la vella església de Sant Genís, també dedicada a sant Esteve, l'arcàngel Miquel i al «Lignum Crucis», «infra muros Bisulduno».⁷ En un document de data imprecisa entre els anys 1017 i 1020, el comte Bernat de Besalú atorgà una donació «ad domum Sancte Marie, que est fundata in castro Bisulduno».⁸ Entorn de l'any 1055, el bisbe de Girona Berenguer Guifré havia consagrat la «ecclesia sancte Dei genitrix Marie, que est in castello vocato Bisulduno».⁹ El conjunt de les mateixes advocacions, inclosa la possessió del «Lignum Crucis», la veiem, l'any 1074, atribuïda a l'església de Santa Maria.¹⁰ La donació que amb detall tornarem a referir més endavant, feta l'any 1084, que és el fet més transcendental en la història de la canònica de Santa Maria de Besalú, concreta que és «intra muros Bisulduni fundatam».¹¹ Finalment, un document

6. E. JUNYENT, "Algunes remarques entorn de l'església de Santa Maria de Besalú", dins *I Assemblea d'estudis sobre el Comtat* (Besalú, 1968), Olot, 1972, pàgs. 13-20, intenta posar-ho en clar amb suggestius arguments on no té en compte el doble sentit de la preposició «infra» que la nostra baixa llatinitat assimila a «intra» i fins i tot dóna origen a la paraula medieval catalana «enfre» d'igual significat. Insistent en la seva tesi, quan en el document apareix el mot «intra» aplicat a la situació de l'església de Santa Maria en relació amb els murs de Besalú o en relació amb el castell, ho pren per corrupció textual o error de l'escrivà. En ocasions s'ha confós l'església canonical de Santa Maria amb la capella pròpia del castell.

7. Document número 21 del Cartoral. Vegeu també P. DE MARCA, *Marca Hispanica*, París, 1688, apèndix CC, on s'inclou una donació, de 22 d'abril de 1026, atorgada pels mateixos comtes Guillem i Adelaida a favor de Sant Genís «cuius ecclesia fundata est infra castro Bisulduno».

8. Document número 13 del Cartoral. L'original oferia una lectura impossible al transcriptor a l'hora de consignar completament l'any del regnat del rei de França.

9. J. M. MARQUÈS, *Cartoral, dit de Carlemany, del bisbe de Girona (s. ix-xiv)*, vol. I, Barcelona, 1993, document 116. També el reproduïxen P. DE MARCA, *Marca Hispanica*, París, 1688, apèndix CCXLIII; A. MERINO, J. DE LA CANAL, *España Sagrada*, tom XLIII, Madrid, 1819, apèndix XXXII; J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. XV, Madrid, 1851, apèndix XXII; i F. MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, vol. II, Olot, 1890, pàg. 263.

10. J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. XV, Madrid, 1851, apèndix XXI. F. MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, vol. II, Olot, 1890, pàg. 269.

11. P. DE MARCA, *Marca Hispanica*, París, 1688, apèndix CCXCVI.

de l'any 1095 situa l'església de Santa Maria «infra castro Bisuldu-no».¹²

La gran església canonical de Santa Maria de Besalú, restes de la qual es conserven al recinte del que fou castell, sembla haver-se bastit durant el segle XI, bé que la seva capçalera fou substituïda per una de més sumptuosa a la segona meitat del segle XII.¹³

* * *

Als segles XI-XII s'havia produït a casa nostra una invasió monàstica forastera, fins al punt que hom —i no sense raó— ha qualificat la Catalunya d'aleshores de país colonial monacal. Si en la plenitud del segle XI té lloc la propagació cluniacenca, tant en la creació de nous monestirs com en l'absorció dels ja existents, en el darrer quart d'aquella centúria esdevé el mateix per part de l'abadia agustiniana de Sant Ruf,¹⁴ i ho és tant per la dependència efectiva a aquella congregació, com per una simple aplicació de la seva normativa. D'aquesta manera, hi ha alguna canònica agustiniana que ocupà el lloc de monestirs benedictins, mentre que els costums de l'abadia de Sant Ruf s'anaven imposant àdhuc a les esglésies catedrals, on velles canòniques aquisgranenses s'anaven substituint per les de caire conventual. La seva influència s'afermà, com ja és prou conegut, amb el pontificat de Bertran que, procedent d'aquella abadia provençal, havia esdevingut bisbe de Barcelona (1086-1095). Fou Bertran qui promocionà la canònica rufiniana de Sant Adrià del Besòs, introduïda pel seu predecessor Umbert (1069-1086). Al seu torn, sant Oleguer, essent canonge de la seu barcelonina es retirà a la canònica de Sant Adrià, de la qual fou prior, i després abat

12. Document número 22 del Cartoral. I, encara, l'any 1313, el document número 46 del Cartoral s'hi refereix com a «Sancte Marie dicti castri».

13. J. PUIG, A. DE FALGUERA, J. GODAY, *L'arquitectura romànica a Catalunya*, vol. III-1, Barcelona, 1909-1918, pàg. 171. E. JUNYENT, *Catalunya romànica. L'arquitectura del segle XII*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976, pàgs. 50-51. Tal volta no és estranya a la nova construcció la llicència per extraure pedra atorgada per Alfons II al prior de Santa Maria de Besalú l'any 1185, continguda al document número 26 del Cartoral.

14. L'abadia de Sant Ruf, cap de la que fou important congregació de canonges regulars agustinians, fou establerta l'any 1039 prop de la ciutat d'Avinyó. Vers l'any 1156 l'abadia fou envaïda i destruïda, segons uns pels albigesos o càtars (vegeu A. CARRIER DE BELLEUSE, A. DE SERRE, *Liste des abbayes, chapitres, prieurés, églises de l'Ordre de Saint-Ruf (Institut de Chanoines réguliers de Saint-Augustin) de Valence-en-Dauphiné*, Romans, 1933, pàg. 10) i, segons altres a conseqüència de les lluites tingudes entre Ramon Berenguer IV i Estefania de Baux (vegeu J. MORAN, «La prédication ancienne en Catalogne. L'activité canoniale», dins *La prédication en Pays d'Oc (XIe-début XVe siècle)*, publicat a *Cahiers de Fanjeaux*, 32, 1997, pàgs. 17-35). A impuls del papa Adrià IV, que havia estat canonge d'aquella abadia, fou restaurada ben aviat a Valença del Delfinat, ran del riu Roine, a l'indret conegut per Ille de l'Éparvière.

de Sant Ruf d'Avinyó i cap de tota la congregació. Sant Oleguer fou bisbe de Barcelona el 1116 i arquebisbe de Tarragona a partir de 1119.¹⁵ El pas per Catalunya de l'abat Arbert de Sant Ruf, de l'any 1084 al 1087, havia promogut la introducció de la canònica agustiniana en les diverses diòcesis catalanes. Però aquesta penetració, principalment pel que fa a la dependència canonical i, no tant, a la simple acceptació d'uns mers usos conventuals i litúrgics, trobà algunes resistències.¹⁶ Amb tot, a la Catalunya de les acaballes del segle XII, entre la munió de canòniques que seguien els usos de Sant Ruf, només tres pertanyien en plena dependència a l'abadia avinyonesa: la de Santa Maria de Terrassa (succeint la de Sant Adrià), la de Lleida (que lluía la mateixa advocació rufiniana) i la de Santa Maria de Besalú.

El 26 de setembre de l'any 1084, el comte Bernat II, des del castell nou de Besalú, amb assentiment del bisbe Berenguer Guifré de Girona i de nobles, clergues i seglars, va fer donació de l'església de Santa Maria, erigida dins dels murs de Besalú, a la canònica agustiniana de Sant Ruf existent a Avinyó, vora el riu Roine. El fet coincideix, com ja sabem, amb el pas per Catalunya de l'abat Arbert, que serà la persona en qui la canònica avinyonesa en rebrà la possessió. La donació comprenia tot allò que pertanyia a Santa Maria de Besalú, les esglésies que tenia agregades i els seus patrimonis. Des d'aleshores, l'església de Santa Maria, reduïda a la condició de prioral, entra en una nova i important etapa de la seva història. El document d'una donació tan transcendental, com ja hem dit abans, no recull el Cartoral, el publica per primera vegada l'arquebisbe Pere de Marca, segons el pergami original conservat

15. Sobre la transcendència de la figura de sant Oleguer, vegeu E. FLÓREZ, *España Sagrada*, tom XXIX, Madrid, 1859, pàgs. 253-280 i apèndixs XXI i XXII; G. GONZALVO, *Sant Oleguer (1060-1137). Església i poder a la Catalunya naixent*, Barcelona, 1998.

16. Com per exemple els conflictes viscuts durant molts anys a Sant Joan de les Abadesses, als quals contribuïren el comte Bernat de Besalú i la resistència a la influència forastera (vegeu J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. VIII, València, 1821, apèndixs XIV, XV, XVI, XVII i XVIII; P. KEHR, «El Papat i el Principat de Catalunya fins a la unió amb Aragó», dins *Estudis Universitaris Catalans*, XIV-I, 1929, pàg. 21, i XV-I, 1930, apèndix IX). Es presenta, també durant llarg temps, en el greu conflicte de la canònica de Sant Vicenç de Cardona, en franca rebel·lia contra les imposicions de la seva adscripció a l'abadia de Sant Ruf, fins al punt de desafiar les decisions papals, vegeu *Viage literario...*, vol. VIII, pàgs. 172-177 i apèndix XXX; també M. CASAS, «La canònica de Sant Vicenç de Cardona a l'Edat Mitjana», dins *Història de Cardona*, vol. III-1, Cardona, 1992, pàgs. 57-60. La resistència a la influència forastera tampoc no degué ser aliena, en algun moment, al zel proselitista de l'abat Rigau de Vilabertran, vegeu *Viage literario...*, vol. VI, València, 1821, pàgs. 212-213 i apèndix XXXVII. Tot i el considerable aplec documental reunit per J. M. MARQUÈS, *Esriptures de Santa Maria de Vilabertran (968-1300)*, Figueres, 1995, no hi veiem reflectides les accions de l'abat Rigau en el sentit esmentat.

per la congregació de Sant Ruf en el seu arxiu, existent aleshores a Valençà.¹⁷

Els conflictes que hom capta en altres indrets, com a reacció a la influència monacal forastera, es repeteixen a Santa Maria, sobretot als últims temps de la dinastia comtal de Besalú, durant el govern de Bernat III (Bernat Guillem), nebot del qui n'havia fet l'adscripció a Sant Ruf. Amb tot, d'una manera o altra, hi subsisteix una vida conventual i s'hi van succeint els priors.¹⁸

L'any 1111 el comte Ramon Berenguer III de Barcelona s'incorpora el comtat de Besalú. El gener de l'any següent, el bisbe Ramon de Girona, tot just electe, sense esperar la seva consagració episcopal i sense fer esment de la situació que existia d'ençà l'any 1084, s'apressà a fer novament donació de l'església de Santa Maria de Besalú a Sant Ruf d'Avinyó, que la va rebre en la persona de sant Oleguer, aleshores abat i cap d'aquella congregació.¹⁹ Tal vegada, aquesta intervenció del bisbe electe de Girona no hauria resolt la situació conflictiva vers Sant Ruf, perquè calgué esperar una definitiva decisió comtal de pocs anys després.

L'any 1131 és Ramon Berenguer IV qui pren possessió del comtat. El 31 d'abril de 1137, trobant-se a Castelló d'Empúries, i d'acord amb el bisbe de Girona, renovà la donació de Santa Maria de Besalú a l'església avinyonesa de Sant Ruf i al seu abat Guillem, amb totes les seves pertinences i capellanies. Potser no oblidava que l'abadia rufiniana i un gran nombre d'esglésies canòniques que li eren annexes s'integraven als seus dominis del comtat de Provença. L'escriptura d'aquest acte, que en realitat és una ratificació donatària, és recollida pel Cartoral.²⁰ Un

17. P. DE MARCA, *Marca Hispanica*, París, 1688, apèndix CCXCVI. Del mateix fons documental de Sant Ruf, avui a l'arxiu departamental de Drôme, també el fa conèixer A. CARRIER DE BELLEUSE, A. DE SERRE, *Liste des abbayes, chapitres, prieurés, églises de l'Ordre de Saint-Ruf (Institut de Chanoines réguliers de Saint-Augustin) de Valence-en-Dauphiné*, Romans, 1933, pàgs. 93-99 i, citant Marca, F. MONTSALVATJE, *Noticias Históricas*, vol. II, Olot, 1890, pàgs. 265-266. J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. XV, Madrid, 1851, apèndix XXIII, en dóna un text que atribueix a l'arxiu de Santa Maria de Besalú, però que resulta ser una reproducció fidelíssima de la versió de P. de Marca.

18. J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, vol. XV, Madrid, 1851, pàg. 84, dóna una relació dels priors de Santa Maria de Besalú, a partir de documentació dispersa, que, pel que fa a questa etapa, és la següent: Rodgari (1096-1106), Guidó (1113), Bernat (1122), Fulquer (1123), Bertran (1127), Bernat (1131-1160). F. MONTSALVATJE, *Noticias Históricas*, vol. XIV (*Los monasterios de la diócesis gerundense*), Olot, 1904, pàgs. 192-193, tenint a mà documentació escampada en arxius particulars, dóna, al seu torn, la següent relació: Rodgari (1096-1110), Bernat (1112), Guidó (1113), Pere (1118), Bernat (1122-1123), posa en dubte l'existència de Fulquer que Villanueva situa en 1123, Pere (1124), Albert (1126), Bertran (1127-1128), Pere (1128), Bernat (1131), Roger (1132) i Arvitus (1133), i no en recull cap més fins el 1147.

19. A. MERINO, J. DE LA CANAL, *España Sagrada*, tom XLIII, Madrid, 1819, apèndix XXXVI, fent constar l'existència de l'instrument a l'arxiu de Sant Ruf de Valençà.

20. Document número 23 del Cartoral.

fragment de la part final de l'instrument retreu el motiu de la intervenció del comte: «Perquè molts s'havien rebel·lat contra l'església de Sant Ruf i, en altre temps, comtes predecessors meus la volien fer destruir...» En endavant, els conflictes sorgiran per raó de les disputes que es manifesten no tan sols a Santa Maria de Besalú, sinó arreu, amb els ordinaris diocesans, mal avinguts amb les exempcions dels ordres religiosos.

* * *

En la present edició, s'han omès totes les notes marginals que no corresponen al moment coetani d'elaboració del cartoral. Només hem mantingut les que, elaborades per la mateixa mà que transcriu els documents aplegats, complementen, aclareixen o esmenen el contingut dels textos.

Fonts documentals

FONTS INÈDITES

Archives de la Drôme (Valença).

Fons de Sant Ruf, XII, vol. 4.

Arxiu Diocesà de Girona.

Pergamins de Santa Maria de Besalú, núm. 3

Biblioteca de Catalunya (Barcelona).

Arxiu, núms. 9112-9113, caixa I.

núm. 9114, caixa I.

núm. 9116, caixa I.

núm. 9118, caixa I.

núm. 9119.

núm. 9120, caixa I.

ms. 2558, s/f.

Biblioteca de la Real Academia de la Historia (Madrid).

Papeles de Jaime Villanueva. Collectio documentorum ad Ecclesias Hispaniae Historiam pertinentium.

FONTS IMPRESSES

A. CARRIER DE BELLEUSE, A. DE SERRE, *Liste des abbayes, chapitres, prieurés, églises de l'Ordre de Saint-Ruf (Institut de Chanoines réguliers de Saint-Augustin) de Valence-en-Dauphiné*, Romans, 1933.

G. FELIU, J. M. SALRACH, M. J. ARNALL, I. J. BAIGES, P. BENITO, R. CONDE, V. FARIAS, L. TO, *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*, vol. I, Barcelona, 1999.

F. FITA, «Biblioteca històrica de Tarrasa», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 33, 1898, pàgs. 31-79.

E. JUNYENT, *Diplomatari i escrits de l'abat i bisbe Oliba*, Barcelona, 1992.

- P. KEHR, «El papat i el Principat de Catalunya fins a la unió amb Aragó», dins *Estudis Universitaris Catalans*, XII-2, 1927, pàgs. 321-347; XIII, 1928, pàgs. 1-12 i 289-323; XIV, 1929, pàgs. 14-32 i 213-226; XV-1, 1930, pàgs. 1-20.
- P. DE MARCA, *Marca Hispanica sive limes hispanicus*, París, 1688.
- J. M. MARQUÈS PLANAGUMÀ, «Pergamins de Santa Maria de Besalú a l'Arxiu Diocesà de Girona», dins *Annals 1990-1991 (Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca)*, Olot, 1992, pàgs. 239-310.
- A. MERINO, J. DE LA CANAL, *España Sagrada*, tom XLIII, Madrid, 1819.
- F. MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, tom I, Olot, 1889.
- *Noticias Históricas*, tom II, Olot, 1890.
- *Noticias Históricas*, tom XI (Colección Diplomática del Condado de Besalú, I), Olot, 1901.
- *Noticias Históricas*, tom XII (Colección Diplomática del Condado de Besalú, II), Olot, 1902.
- P. PUIG, V. RUIZ, J. SOLER, *Diplomatari de Sant Pere i Santa Maria d'Ègara*, Terrassa, 958-1207, Barcelona, 2001.
- J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, tom XV, Madrid, 1851.
- U. VONES-LIEBENSTEIN, *Saint-Ruf und Spanien. Studien zur Verbreitung und zum Wirken der Regularkanoniker von Saint-Ruf in Avignon auf der iberischen Halbinsel: 11. Und 12. Jahrhundert*, 2 vols., París, 1996.

DOCUMENTS

1006 desembre 8

Confirmació del comte Bernat Tallaferro a l'elecció canònica d'Adalbert com a abat de Sant Genís de Besalú.

Cartoral, fols. 1r-1v.

Original a l'Arxiu Diocesà de Girona. Pergamins de Santa Maria de Besalú, núm. 3 (en molt mal estat).

Biblioteca de Catalunya, Arxiu, núms. 9112-9113, caixa I, fols. 6r-7r (còpia del segle XVIII).

Ed.: *Marca Hispanica*, ap. CLIV, cols. 962-964.

MONSALVATJE, *Notícies Històriques*, II, ap. XXV, pàgs. 277-280.

Cf.: MARQUÈS, *Pergamins de Santa Maria de Besalú a l'Arxiu Diocesà de Girona*, doc. 3, pàgs. 243-244.

MONSALVATJE, *Notícies Històriques*, I, pàg. 99.

+ Ihesus Christus +

Si moderna sparsim vasti per orbis spacia Ecclesie, expeditionibus pontificalis censura fulcimen ut pote domesticolari inrogat, et affectu patrio consulendo ad vires solamen preceteris adhibet, acute tamen sibi causisque Ecclesie prisco providisse pontifices forsan non ambiget qui sacratoribus opportuna et quo choert frequens ex diverso turba competis vici sue abbatum prodesse solamina credidere, ut quod illi per episcopo pil (*sic*) siti precellens fastigium ubi maxime excubiarum iura exsolvere expedit, patrare nequibat, istis saltem sacris substituti locis patronatus leges pre episcopos sibimet iure vendicarent, quod eousque gratum hominibus extitit quo quorumcumque procerum sumptibus non pauca per arvum quesita dixerim cunctum stipamina sacrarum locarentur veneranda ararum, necne etiam aut partemia olim Christo litata cum velerentur undecumque

illo pignora martirum que actenus ita patent alte pateris quo nil ibi moribus de ecclesiasticis absque de esse persona quicquam videatur pontificis. Et licet constet quosdam restibus vinciri sinodicis qui parce parent illorum statutis, qui nobis debere semper comendant nos comendare orationibus proprii pastoris, et si non semper evenit quo prelati, quibus specialiter precipitur cuncti precipuis in solennitatibus, id plerumque admittant verum grande levaminis in hoc creditis supplementum quod eos locis contigit inesse sacrosanctis, et inibi divinis intermisceri misteriis. Huiuscemodi nempe stimulis provocatus Dei in nomine, ego comes Bernardus quandam ecclesiam habui cuiusdam Genesii martiris Aralatanensis antiquitus titulo annotatam sitamque infra menia civitatis Bisulduni. Ad istius modi gradum adnitente domino Gregorio pontifice romano subvexi beatoque apostolorum principi Petro, cum eadem liberatione contradidi ut semper eiusdem papa loci in prefata ecclesia sancti Genesii abbatem me contradente a me que post me cui contradita civitatis eiusdem fuerit summa locetur. Quod primum primum una cum eodem pontifice exercui, atque eidem loco abbatem Adalbertum opere et moribus probum, et ab infinitatibus evi sui summis auspiciis bene apicibus fartum, competenterque ac strenue educatum elegi et adclamavi, et eiusdem iussu pontificis privo pontifici adclamandum et intronitzandum cum populo ipsiusdem pariter regionis reliqui ut opilionis domestici cancello innixus mactuoso in posterum mactu maneat mactus; cuius laudabili amplectens vite quondam Sancte Ecclesie Adalbertus abbas vitam finiens ecclesiam sue gubernationis alteri quem Dominus elegerit gubernandam relinqueret. Igitur tanto destituti abbate omnis seculus plebs Bisuldunensis ecclesie clerus simul ac populus divina freti iuvamine provoluti ad genua piissimi ducis Bernardi gemebundis implorantes precibus petierunt sibi quondam Sancte Ecclesie alumpnum sibi dari abbatem loco iam denominati abbati ad meliorem, ut fidimus vitam transvecto. Quorum gloriosissimus princeps, annuens votis una cum consensu suorum primatum, necne sanctissimi episcopo Odoni qui adfuerunt unanimiter ac gratifice delegere atque adclamare quem petierant consensit, idest illustrem virum nomine Adalbertum diachoni officio redimitum, in laribus eque divine palestre aut segniter educatum, bonis etiam moribus insignitum, humane etiam atque divine sapientie sale conditum. Hunc talem ac tantum virum ecclesie prefate patronum honore dignissimum secundum Apostoli preceptum ac canonicè institutionis iussum diligentissime reperientes, convenerunt simul supradicte ecclesie omnes clerici simul ac populus utriusque sexus

cum supradicto excellentissimo duce Bernardo, consentiente vel rogante venerabili episcopo Odoni, millesimo sexto anno Dominice Incarnationis, era millesima quadragesima quarta, inditione quinta, regnante Rodberto Franchorum rege, sub die scilicet sexto idus decembris, feria prima eiusdem mensis, cultu sequentes munimenta patrum, favente divina gratia adclammatum est favorabiliter ab omni <ab omni> clero et populo Adalbertum nomine unum atque insignem ipsius ecclesie alumpnum sacerdotali ecclesie fore dignissimum. Nempé completum est in illo tali conventu illud quod dicit Apostolos de ordinando abbate quia oportet eum irreprehensibile esse et testimonium bonum etiam ab hiis qui foris sunt habere. Ut ergo quaqua versum degentibus liqueat fidelibus huiusce electionis atque adclamationis sedula manu propria hanc roboravit gloriosissimus Bernardus princeps, atque sanctissimus Odo episcopus ac cleri et omnes primates qui adfuerunt quorum nomina infra tenentur inserta.

Sig+num Toca (*sic*), que vocatur Adalais. Sig+num Wilielmus. Sig+num Bernardus, gratia Dei comes. + Miro, gratia Dei comes atque episcopus. Sig+num Oriol. Sig+num Wilelmus, vicecomes. Sig+num Vinifredus, gratia Dei comes. Oliba, gratia Dei comes. Senofredus, levita, qui hanc aclammationem scripsi sub die annoque prefixo. Et multi alii qui sunt in carta antiqua ultra quam in libro.¹

Berengarius, Sancte Sedis Elnensis ecclesie pastor. Arnulphus, nutu Dei abba. Petrus, gratia Dei abba. Vifredus, abba.

1. Et multi *fins a* in libro, *afegit al marge dret*.

2

977 abril 12

Donació atorgada per Miró, comte i bisbe de Girona, de l'església de Sant Joan dels Balbs i diversos alous, a favor de l'església de Sant Vicenç de Besalú. S'ha fet la donació a precís de la mare i fill Ermengarda i Bernat, comtes de Besalú, per tal que, amb els rèdits de Sant Vicenç i els de les seves sufragànies d'Almar, Meians, Juïnyà, Fares i Ossinyà, hi puguin establir permanentment canonges regulars.

Cartoral, fols. 2r-3r.

Biblioteca de Catalunya, Arxiu, núm. 9119 (còpia de 1812).

Ed.: *España Sagrada*, XLIII, ap. XXIII, pàgs. 413-416.

Marca Hispanica, ap. CXXI, cols. 912-914.

MONSALVATJE, *Notícies Històriques*, II, ap. XIII, pàgs. 244-247.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, I, pàgs. 81-82.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (*Colección Diplomática del Condado de Besalú*, I), ap. CLXX, pàg. 228.

VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, pàgs. 81-82.

Magnum michi et satis licitum esse videtur domum Dei edificare et de nostris rebus honorare atque concedere. Audio enim monita Sanctorum Patrum, quia elemosina a morte liberat animam. Cognosco me peccati macula honeratum conpunctus corde, de superna celorum pietate suplicio eius misericordie, ut pius et misericors sit in peccatis meis. Propterea concedo, precibus Ermengarde comitisse et filio eius Bernardo et maxime ut consors efficiar gratie Dei, ego Miro eius nutu comes atque episcopus, trado ecclesiam Sancti Vincencii que sita est in suburbio Bisulduni cum altare Sancti Raphaelis et cum alodo quod ei dono in Basso, in locum qui dicitur Balbs, quod emi de Poncio et uxore sua Ermetrude, CC solidos et cum ecclesia que ibi est edificata in honore Sancti Iohannis, cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium, sicut terminatur ab oriente in serra super Olot et in Pigola, de meridie in Presas et in serris Ruborum, de occidente in Aligano et in honore Sancte Marie de Grassa, de circio in honore Sancte Marie similiter et in flumine de Rivodario, cum terris cultis et incultis, casis, casalis, ortis, ortalis, vineis, vinealis, pratis, pascuis, silvis, garricis, molinis, molinaris et in omnibus quicquid dici vel nominari potest. Et in alio loco, scilicet in Medianos, meum alode qui advenit michi pro excommutatione nomine Adovara femina, dono eidem altari Sancti Raphaelis angeli cum ecclesia que ibi est fundata in honore Sancti Michaelis archangeli cum decimis et primitiis et oblationes fidelium sicuti assignantur termini eius, ab oriente in collo de Taloxono et in Solols et in Rocha Abeia, de meridie a Gorner et in Horto Moder, de occidente in grado de Gor et in Begeto, de circio in Cocha de Chabalar et in collo de Gigan et in Monars cum suis adiacenciis et pertinenciis et tenedonibus, terris cultis et incultis, campis, casis, casalis, ortis, ortalis, vineis, vinealis, arboribus pomiferis vel inpomiferis, silvis, garricis, aquis, aquarum viaductibus vel reductibus, pratis, pascuis, omnia [et] in omnibus, sicut melius dici vel nominari potest, cum exiis et regressiis earum. Et in alio loco dono eidem altari Sancti Raphaelis villulam quam habeo in comitatu Bisuldunense nomine Adario et in villa de Scalis vel in eorum terminis, hec sunt terras cultas et incultas, vineas, vinealis, ortis, ortalis, casas, casalis, silvis, garricas, arbores pomiferos vel inpomiferos, rochas, pinos, aquis, aquarum viaductibus vel reductibus, molendinos vel molinarios, cum caput aquis, pratis pascuis, omnia

que dicere possunt; et affrontant ab oriente in termino de Talaxano et in Prunas, de meridie in termino de Avoxo et de Bestrachanello, de occiduo in Bestrachano, de circio in termino de Orto Modario, sicut Erdur et Guiczchafredus michi vendiderunt et alii homines. Et in alio loco dono iam dicto altari meum alode quod habeo in comitatu Bisuldunense et in locum quem vocant Cerciculo et in alio nomine Marialdo, qui terminatur a parte orientis in alode qui Segnonande, vel in alode de Olibane et de Sesenindo, de meridie inlaterat in rivo Manibulo, de occiduo in ipso rivolo quem dicunt Vallegelano, de circio in ipso fischo vel in ipsas petras fitas; hec sunt casas, casalis, terras cultas et incultas, vineas, vinealis, ortis, ortalis, arbores pomiferis vel inpomiferis, pratis, pascuis, garricas, silvas, molendinos vel molinarios, et cum caput aquarum cum suis decursis et resclosis, et glevariis et exiis et regressiis eorum, sicut melius dicere vel nominare potest. Et in alio loco dono eidem altari Sancti Raphaelis meum alodem quod emi quinquaginta solidis de Ermetrude femina, sive decimum quod habeo in villa de Ouoxo idest in casas, casalis, curtis, curtalis, ortis, ortalis, terris cultis et incultis, vineis, vinealis, in omnia [et] in omnibus sicut melius dici vel nominari potest; et affrontat prefatum alode cum suis decimis de oriente ad ipsa Petra Fixa, de meridie ad ipsum terminum de Toralles, de occiduo ad fontem quam nominant de Petra, de circio in Bestrachano.

[*Aquí acaba, amb un espai en blanc, i continua al fol. 3r.*]

[*cont.*]

Sicut supra insertum est dono iam nominato altari Sancti Raphaelis angeli quod construxi atque edificavi in predicta ecclesia Sancti Vincencii. Et tali quippe conditione trado hanc ecclesiam Sancti Vincencii cum altari Sancti Raphaelis et cum alodiis suis ad domum Sancti Genesii seu Sancti Michaelis sita infra muros castri Bisulduni, cum decimis et primiciis et oblationibus suis sine diminutione, seu per notis (*sic*) eius ciminteriis cis torrentem atque assuetis terminis eius, necnon cum eclesiis suis suffraganeis videlicet Sancti Martini de Iuviano et Sancte Marie de Faris atque Sancti Fructuosi de Ursiniano seu Sancti Silvestri de Mauro, ut Ermengarda iam nominata comitissa et filius eius Bernardus statuunt ibi canonicos regulares qui die et nocte Deo deserviant et orent misericordem Dominum pro delictis meis atque pro cunctis fidelibus defunctis. Et ne deinceps iam dicta ecclesia Sancti Genesii ac Sancti

Michaelis a successoribus meis episcopis perturbetur consilio cunctorum gerundensium clericorum, offero eam Benedicto pape et Ecclesie Romane cum duobus solidis quos habitatores eiusdem in perpetuum romano pontifici annuatim pro pensione persolvant. Salva tamen visitatione de septem sociis et totidem equitaturis quam michi et successoribus meis tantum retineo, unde donem ego et successores mei eidem crismam. Et ab ipsa omnes ecclesie sibi subdite accipiant eam, et omnis plebs Bisulduni cum clericis veniant plenissime in precipuis festivitibus ecclesie Sancti Genesis et Sancti Michaelis ad missam maiorem. Et ne unquam transgrediatur, pono sub anathematis vinculo.

Acta est hec donatio II idus aprilis, anno Incarnationis Domini M^o minus viginti tres, regnante Leutario rege in Francia.

Miro, gratia Dei comes atque episcopus (*senyal*), qui hanc scripturam donationis fecit et firmavit testesque firmare iussit.

Boretis, notarius, qui hec scripsi die et anno quo supra.

Wifredus, monachus, nutu Dei abba +.¹

1. Sunt in carta plures signature ultra quam in libro intra que esta Wifredi que demonstrat que erat monasterium monachorum dicta ecclesia Sancti Michaelis et Sancti Genesis, *afegit al marge esquerre*.

3

1017 febrer

Radicació de la seu del bisbat de Besalú a l'església de Sant Genís, situada extramurs de la població, que duu a terme el comte Bernat Tallaferro en ús de la facultat rebuda de la Santa Seu. Conté una relació de les esglésies sotmeses al bisbat de Besalú.

S'intercala, entre el text i les signatures, l'aprovació indatada del papa Benet VIII.

Cartoral, fols. 4r-5r.

Biblioteca de Catalunya, Arxiu, núms. 9112-9113, caixa I, fols. 2r-3r (còpia del segle XVIII).

Biblioteca de Catalunya, Arxiu, núm. 9114, caixa I (còpia de 1667).

Ed.: *Marca Hispanica*, ap. CLXXVII, cols. 1007-1009.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, I, ap. XV, pàgs. 274-278.

Cf.: MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, I, pàgs. 162-163.

VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, pàgs. 71-72.

In nomine Dei eterni et salvatoris nostri Ihesuchristi per cuius gratiam cuncti salvantur fideles. Ego Bernardus per eius consensum comes, cupiens religionis propositum quod ad sanctorum locorum

pertinere debetur, magna cum observatione venerare cum magno desiderio adii dominum papam Benedictum humilique supplicatione illum interpellavi, ut cum sua salubri licencia liberti michi fuisset libertas in meo comitatu sedem atque episcopatum ex meis possessionibus construere in uno e tribus locis quo michi magis placeret, idest in monasterio Sancti Iohannis Riopollensis seu in monasterio Sancti Pauli Fenoliotensis vel in monasterio Sancti Salvatoris et Sancte Marie Virginis ac Sancti Michaelis archangeli necne et Sancti Genesii martiris Christi quod est infra muros Bisulduno situm. Qui ut pius provisor petitionibus meis autem accommodavit episcopumque michi consecravit et ut sede construere Episcopatum ex propriis substanciis ditarem vehementer ortavit, sed ego talem ac tantam licenciam domini Pape cupiens perducere ad effectum cum consilio plebegum nostrorum in uno ex supradictis locis sedem atque episcopatum eligimus in nomine et honore Domini nostri Salvatoris Ihesuchristi sueque genitricis Marie Sanctique Michaelis archangeli seu et Genesii martiris Christi infra muros Bisulduni et secundum censura apostolica episcopatum inperpetuum esse volumus. Quam supradictam sedem atque episcopatum ex meis donis ex propriis hereditatibus ut domino pape promisi ditare cupio; quatenus ibidem sedule servientes recte vivere et quiete Deo militare possint. Dono igitur ad supradictam sedem Sancti Salvatoris ex iure paterno abbatiam Sancti Iohannis que est sita in comitatu Riopollensis cum ea omnia que ad supradictam abbatiam pertinere videntur ut semper illi sit subdita. Eo tamen conventu atque difinitione ut nulli unquam episcopo liceat predictam abbatiam Sancti Iohannis destruere, nec sua predia seu ornamenta auferre, sed semper in canonicali ordine cum honestate magna permaneat ibique assidue Domino servientes ea omnia que ad predictam abbatiam pertinent secure et quiete possideant sub ordine canonice religionis et cum ordinatione episcopi predictae sedis. Et ipsa ecclesia supradicta Sancti Iohannis semper in carta atque secunda¹ sub ordine religionis deserviat suprascripte sedi. Et aliter de iam dicta abbatia suprascripto episcopo facere aliquid inhoneste extra modum suprascriptum facere minime sit licitum, in aliis vero quam plurimis locis ex propriis hereditatibus dono ad predictam sedem et ecclesiam suprascriptam Sancti Iohannis ecclesias, alodes quos habeo, idest in comitatu Berchitano villa que dicunt Auriola cum suis terminis simul cum ipsa parrochia Sancti Stephani martiris cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Et alia parrochia de Sancta Maria que est in villa Olvan simul cum aliis ecclesiis ad eam pertinentibus cum decimis et

primitiis et oblationibus fidelium. Et in alio loco ecclesiam que est in castello Adalasingo cum decimis et primitiis et oblationibus fidelium. Et in alia parrochia ecclesiam Sancti Martini de Benevivere cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Et ipsa parrochia Sancti Andree et Sancti Michaelis de Saens cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Et ipso alodo de Pugoarnulfo cum suis terminis simul cum ipsa ecclesia que ibidem est fundata cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Et in alio comitatu qui dicitur Serdania ipsa parrochia Sancti Stephani qui est in villa que dicunt Pardines cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Et in comitatu Bisuldunense ecclesiam Sancti Privati cum aliis ecclesiis sibi subiectis cum decimis et primitiis et oblationibus fidelium. Et iterum alia parrochia Sancti Stephani que est in Basso in locum que dicunt Ullo cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Et ipsa parrochia Sancta Maria que est in villa que dicunt Sagarone cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Et in villa que dicunt Evox² ecclesiam que dicunt Sancti Laurentii cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Et in villa que vulgo vocant Medians ecclesiam Sancti Michaelis cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Et in valle que dicitur Mazaneto ecclesiam Sancti Martini cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Et in comitatu Valleasperi in villa que dicitur Olivas seu et in Laursione vel in villa que dicitur Bechona et in villa que dicitur Suvere fevum et alodem omnem quem Bernardus tenet per meum beneficium. Et iterum in villa Lersione et in villa de Ulmis omnem alodum et fevum quem Adalbertus tenet per meum beneficium. Et in villa que dicitur Perduts alodem meum quem Auriolus tenet, exceptum ipsum decimum quem olim dedi ad cenobium Sancte Marie Arulas. Et in comitatu Fenoliotense in villa que dicitur Casas ecclesiam Sancti Stephani cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Et in villa que dicitur Olonzach ecclesiam Sancti Iusti cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Et in alio loco villa que dicitur Annes cum terminis et adiacenciis suis, simul cum ipsa parrochia que dicunt Sancta Maria, cum decimis et primiciis et oblationibus fidelium. Hec omnia superius inserta dono, cedo vel trado Regi Regum Omnipotenti Deo et salvatori nostro Domino Ihesuchristo sueque genitricis Marie et beato Iohanni Babbtiste cuius orationibus et tuytionibus confido salvari, ut ibi Domino die noctuque servientes et pura mente famulantes ex hiis et aliis quamplurimis donis que ibidem Deum timentes largituri sunt habeant sufficienter victum et vestitum atque oportunum beneficium; quatenus pro nostrorum labe criminum

ibidem Domino digne militantes semper exorare delectet atque per eorum assiduis precibus et bonorum operum exhibitionibus qui ibi assidue Domino militaturi sunt pateat regna superna pio institutori domino pape B[enedicto]. sceptrum mundi bene regenti et una cum pastore nobis ab ipso concesso promereatur scribi in celesti libro. Michi vero et patri vel matri seu et fratribus meis, necne et uxori mee ac filiis, vacua non sint merces huius operis, sed hec nobis potius perveniat in retributionis munere quod pro Dei amore exerceremus opere et voluntate. Hiis igitur meis concessionibus nulle potenti persone, nulli romano pontifici, nulli generali consilio liceat vindicando inquietare vel optinendo insultare. Si vero evenerit, quod absit, manente Sancti Iohannis integro incorruptoque honore [omnia] mea redigantur mee proprie potestati, aut mee posteritati.

Factum est hoc scriptum electionis atque donationis sub anno trabeationis Domini XVII° post millesimo, inditione quinta decima in mense febroario, Era millesima quinquagesima.³

+ Thfphelbrxis (*sic*) sancte qui et Benedictus Sancte Catholice et Apostolice Romane Ecclesie presul hoc scriptum confirmavi et in eternum valere precepit. Sig+num Bernardi, Dei gratia comes. Sig+num Tote, comitisse.

S (*senyal*) Wielmus, sacer, qui hanc electionem vel donationem conscripsi cum verso superposito ubi due ecclesie resonant de comitatu Berchitano et cum literis rasis in versu XVIII. Anno XXI quo Robertus rex regnabat in Francia.

1. in carta atque secunda] intacta atque segura, *esmena al marge en lletra del segle xvi*. 2. *Senyal d'avis sobre el mot Evox en nota al marge*: Dictio diptongata secundum antiquos quia nos dicimus Ox. Et omnia ista privilegia sunt plena diptongis. Ideo sunt magis diflicilia intellectu. 3. *Marca posa 1055*.

4

1017

Suposada concòrdia entre el bisbe Miró de Girona d'una part, i el comte Bernat de Besalú, pare del bisbe Guifré, juntament amb els seus valedors els comtes Gausfred i Borrell, de l'altra, imposada per resolució d'Eimeric, arquebisbe de Narbona. Conté la subscripció confirmatòria de Benet VIII.

Cartoral, fols. 5v-6r.

Considerat fals tant per Marca com per Villanueva.

Ed.: *Marca Hispanica*, ap. CLXXIX, col. 1011-1012.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (*Colección diplomática del condado de Besalú, I*), ap. CLXVIII, pàgs. 225-227.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

Marca Hispanica, col. 426.

VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, pàg. 79.

In nomine Dei eterni et salvatoris nostri Ihesuchristi per cuius gratiam cuncti salvantur fideles. Ego Eimericus Eius consensu Narbonensis Archiepiscopus. Religionis propositum quod ad sanctorum locum pertinere debetur, magna cum observatione venerari, seu cum magno desiderio sua iura in omnibus observare. Ea propter illam maximam altercationem que nuper adiecta inter Mironem quem iussione domini Benedicti pape in Gerundensi ecclesia episcopum consecravi et inter inclitum Bernardum Bisuldunensem comitem et coadiutores suos Gaufredum et Borrellum comites, de Guifredo quem dominus Benedictus papa consecraverat precibus eorum in ecclesia Sancti Genesii ac Sancti Michaelis que antiquitus infra muros Bisulduni sita est. Ego Deo opitulante inter eos, taliter precepto iam dicti pape Benedicti et consilio aliorum proborum hominum, pacem reformo ut iamdicti Bernardus Bisuldunensis et Gaufredus et Borrellus comittes non impediunt Mironem Gerundensem episcopum de suo iure quod debet habere in omni suo episcopatu. Et in omnibus secundum eorum posse diligant eum, et que sui iuris sunt defendant. Unde prefata ecclesia Sancti Genesii ac Sancti Michaelis et Adalbertus abbas et omnes successores sui seu cuncti habitatores ibidem commorantes habeant et teneant in dominium ecclesiam Sancti Vincencii que sita est in burgo Bisulduni cum decimis et primiciis suis et cum suis ciminteriis cis torrentem et ultra torrentem et cum ecclesiis suis sibi suffraganeis, videlicet Sancti Martini de Iuviniano et Sancte Marie de Faris seu cum Fructuosi de Ursiniano, necnon Sancti Silvestri de Mauro, sicut termini assignantur in dote consecrationis eius, primitus ab oriente in Portello, de meridie in flumine de Semer et in Turno, de occidente in monte Augustino et in flumine de Liercha, de circio in monte Regali et in monte Frigido et in monte Calvo. Et quisquis infra hos terminos pacem et treugam fregerit, eam reducatur secundum modum canonum, prefate ecclesie Sancti Genesii et Sancti Michaelis et omnibus habitatoribus eius in perpetuum. In precipuis quoque festivitibus Pasce ac Pentecostene et Sancti Genesii et Sancti Michaelis et sicut placuit domino Benedicto pape, sit semper subdita Romane Ecclesie cum duobus solidis quos annuatim pro pensione habitatores eiusdem illi persolvant. Et Miro, Gerundensis episcopus, et omnes successores sui habeant tantum in prefata ecclesia pro visitatione hospicium de septem equitaturis et totidem sociis. Et ipse Miro et omnes successores sui

donent crismam iam dicte ecclesie Sancti Genesisii et Sancti Michaelis et ab ipsa omnes ecclesie sibi subdite accipiant crismam.

Facta est concordia sub anno Trabeationis Domini M^o XVII, indictione XV^a. Era millesima quinquagesima.

+ Thepfribetus (*sic*) qui et Benedictus Sancte Catholice et Apostolice Romane Ecclesie presul, ipsum scriptum confirmavi et in eternum valere precepi, (*senyal*). Aimericus, Dei gratia Narbonensis archiepiscopus, (*senyal*). + Miro, gratia Dei comes atque episcopus, (*senyal*). + Borrelli, comitis et marchionis, (*senyal*). + Hacfredus, archilevita, (*senyal*).

Fredelinus, sacerdos, qui hec scripsi die annoque prefixo.

5

981 abril 5

Donació atorgada pel comte Miró, bisbe de Girona, a favor de l'església de Sant Rafael, a prop del castell de Besalú, d'un alou al terme de Santa Maria de les Escalles.

Cartoral, fols. 6r-6v.

Cf.: MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección Diplomática del Condado de Besalú, I), pàg. 232.

In Dei nomine et individue Trinitatis. Ego, Miro, gratia Dei comes atque episcopus, donator sum ad domum Sancti Raphaelis angeli qui est fundatus iuxta castro Bisulduno. Certum quidem et manifestum est enim quia placuit in animis et placet ut carta donationis facio de alodem meum proprium quod ego habeo in comitatu Bisuldunense in villa que vocitant Adano vel in villa que dicitur Scales vel in eorum terminos vel cum illorum affrontationes, idest casas, casalis, curtis, curtalis, ortis, ortalis, terras cultas vel incultas, vineas vel vinealis, silvis atque garricis, arboribus pomiferis vel inpomiferis, olivariis vel oleastris, rochas vel pugos, aquis, aquarum viaductibus vel reductibus, columbarias, molendinis vel molinariis, cum illorum chachavos et cum eorum usuvilia et cum illorum caput aquis, et channamares vel linares, vel pascuis, omnia et in omnibus quantum dici vel nominari potest. Et affrontant hec omnia superius scripta a parte orientis in termino de Talexano vel in Cirrano, quod pervenit usque ad Prunarias, et de meridie in termino de Evoxo et de Bestrachanello, et de occiduo in Bestrachano, et de parte vero circii in termino de Ortomodario. Quantum infra istas quatuor affrontationes includunt, sic dono ego Miro suprascriptus

hec omnia suprascripta ad domum Sancti Raphaelis angeli sicut Odegarius qui fuit quondam retinebat in sua potestate ante XV dies obiti sui, totum ab integrum, cum exiis vel regressiis earum propter remedium anime mee. Et quicumque de hec omnia superius scripta minorare voluerit vel irrumpere, in primis iram Dei inveniat et cum Iuda qui Dominum tradidit socius fiat, et ad limitibus sancte Dei ecclesie extraneus fiat et insuper anathematizatus vel maledictus permaneat hic et in perpetuum et in futuro seculo. Quo si ego iam dictus donator aut ullus homo qui contra ista carta donatio ad nostrum pedum venerit non valeat vindicare quod [requirit] sed componat in duplo hec omnia superius scripta cum omni sua inmelioratione, et in antea hec mea donatio firma et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta ista carta donationis nonas aprilis, anno XXVII regnante Leutario rege, filio Lodovici quondam.

+ Miro, gratia Dei comes atque episcopus, qui hec carta donatio fieri iussi et firmare rogavi. Sig+num Wilelmus. Sig+num Bernardus. Sig+num Arnallus Oldemarus. Sig+num Riculfus, que alium nomine habet Strader.

Eldefredus, sacer, qui ista scriptura donatio rogatus scripsi et sub [*espai en blanc per al senyal de subscripció*] die et anno quod supra.¹

Dictus Miro, comes atque episcopus, fecit etiam donationem predictae ecclesie Sancti Raphaelis angeli de alodiis suis quos habeat in villa de Adano sive Scalas. Nonas aprilis, anno videlicet XXVII regnante Leutario rege, filio Ludovici quondam. + Miro, gratia Dei comes atque episcopus, et cetera.²

1. omnique tempore *fins a* die et anno quod supra, *és al foli 6v, una vegada transcrit el document*

6. 2. *Aquest paràgraf figura al foli 6v, una vegada transcrit el document 6, amb l'advertiment marginal: Require eam in pagina precedente istius carte.*

6

982 febrer 15

Donació atorgada pel bisbe i comte Miró, a favor de la canònica de Sant Rafael d'un alou a Meians que inclou l'església de Sant Miquel.

Cartoral, fol. 6v.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección Diplomática del Donado de Besalú, I), pàgs. 232-233.

In nomine Domini. Ego, Miro, gratia Dei comes atque episcopus, donator sum ad domum Sancti Raphaelis angeli qui est fundatus iuxta castrum Bisulduni, alodem meum proprium qui michi advenit per excommutationem de femina nomine Adovara. Et est ipse alodus in comitatu Bisuldunense in villa que dicunt Medianos vel in eius terminos. Sic dono ego ipsam meam hereditatem ad suprascriptam domum Sancti Raphaelis cum ecclesia Sancti Michaelis que ibidem est fundata, cum decimis et primiciis et oblationes fidelium et cum omnibus que predicta ecclesia habere videretur. Et in iam dicto Medianos vel in eius adiacencias dono ego prescriptus Miro episcopus alodem meum proprium, idest in casas et casalis, in curtis, curtalis, ortis, ortalis, terras cultas vel incultas, vineas vel vinealis, pomiferis vel inpomiferis, arboribus fructuosis vel infructuosis, silvis, garricis, aquis, aquarum viaductibus vel reductibus, pratis, pascuis, omnia et in omnibus quicquid dicit vel nominari potest, cum omnes fines vel terminos earum et cum exiis et regressiis earum. Sic dono ego iam dictus Miro ista supranominata omnia ad suprascripta in domum Sancti Raphaelis propter Deum et remedium anime mee, ut ipsi clerici vel sacerdotes qui ibi Deo famulant vel famulaturi erunt teneant et possideant omnique tempore, et hec scriptura firma et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta scriptura donationis XV kalendas marcii, anno XXVIII regnante Leutario rege, filio Ludovici quondam.

+ Miro, gratia Dei comes atque episcopus, et cetera.¹ Qui hanc scripturam donationis feci et testes firmare rogavi. Servus Dei, presbiter. Hacfredus, archilevita. Aimericus, levita. Sig[+]num Tedbertus. Sig+num Goltredus.

Senderedus, levita, qui hanc scripturam donationis scripsit et sub die et anno quo supra.²

1. sequuntur inde nomina testium, *afegit al marge dret.* 2. Senderedus levita *fins a* quo supra, *afegit al marge dret.*

984 abril 25

Donació feta pel comte i bisbe Miró a l'altar de Sant Rafael de l'església de Sant Vicenç de Besalú, d'un alou als Balbs, juntament amb l'església de Sant Joan edificada en aquest lloc.

Cartoral, fol. 7r.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

In Christi nomine. Ego, Miro, episcopus, pro redemptione anime mee, facio donum de meo proprio alode ad altare Sancti Raphaelis angeli qui est in ecclesia Sancti Vincencii iuxta castrum Bisulduni, et est alodium istud in comitatu Bisulduni in loco quod nominatur Balbs, cum ecclesia que ibi fundata est in honore Sancti Iohannis, cum decimis et primiciis et oblationibus, et cum omnibus ad se pertinentibus, silvis, garricis, pascuis, terras cultas et incultas, sicut determinatur in monte qui vocatur Serra Alta sicut dependet aqua ab oriente, et cum suis affrontationibus; et sicut prescriptum est, prefato Archangelo trado in perpetuum possidendum.

Actum est hoc VII kalendas maii, anno XXX regnante Lotario rege. Sig+num Miro, episcopus, qui hoc donum facio.

Sig+num Adalbertus, sacer, qui istam scripturam scripsit.

8

999 març 28

Donació atorgada pel comte Bernat Tallaferro, a favor de la canònica de Sant Genís i Sant Miquel, que rep l'església de Sant Vicenç a extramurs del castell de Besalú, la seva sufragània de Santa Maria i Sant Joan prop del mur del castell, i les esglésies de Sant Martí de Juïnyà, Santa Maria de Fares, Sant Fruitós d'Ossinyà, Sant Silvestre de Mor, Sant Joan dels Balbs, Sant Quintí d'en Bas, Sant Corneli del Mont i nombrosos alous en diversos llocs.

Cartoral, fols. 7r-8r.

Biblioteca de Catalunya, Arxiu, núm. 9116, caixa I (còpia del segle XVII-XVIII).

Ed.: JUNYENT, *Diplomatari i escrits de l'abat i bisbe Oliba*, doc. 23, pàgs. 30-33.

Marca Hispanica, ap. CXLVIII, cols. 955-957.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, II, ap. XV, pàgs. 252-255.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, I, pàg. 100.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (*Colección Diplomática del Condado de Besalú*, I), pàg. 247.

Rei cuiusque unius congruit notamen. Res siquidem ut incognitas nobis note efficiantur. Ideo nempe mercedem largitionis notatim manu volumus cudere quam inclitus ac benignissimus catholiceque fidei cultor religiosissimus Bernardus cudere maluit sub Trino Nomine unitatemque fidei clavigerque etherei Petri, rectoremque Romensis ecclesie summi Gregorii, idemque Gregorius pretitulavit in precedenti tempore dignoque sigillo munito privilegio fore, ut illi Deum propiciam piando piaculum negligenter a se comissum. Igitur ut necessarium michi duxit animum sanxivi, in Dei nomine, ego

supradictus Bernardus, hanc paginolam largitionis domino Deo et Sancto Genesio situm in latere eius et Michaellem archangelum, qui fundati esse patentur infra muros castris Bisulduni, sub cultu et religione canonica, vocitato monasterio ex aqvestribus parentum meorum digne michi succedentibus, dono vel concedo simulque trado iam fata domo Sancti Genesii Sanctique Michaelis ecclesiam parrochiam nuncupatam Sancti Vincencii, sitam in suburbio prenotati castris cum intra edita altaria Sancti Raphaelis Sanctique Iuliani ac Sancti Benedicti et Sancti Syri, cum decimis et primiciis et oblationibus suis persolitis et assuetis, terminis alodibusque suo iure retentis hactenus ac demum capiendis, ac predia cuncta eandem domum pertinentia. Iterum cedo ecclesiam Sancte Marie et Sancti Iohannis sitas citra castrum meminitum cum eorum oblationibus vel predia cuncta. Iterum concedo ad supralibatam domum ecclesiam scilicet parrochiam Sancti Martini sitam in villa Iuviano cum suis membranis ecclesiis, scilicet Sancta Maria sita in villa Faras et ecclesiam Sancti Fructuosi sitam in villa Ursiniano, qui est omnibus istis membrana et suffraganea iam dicti Sancti Vincencii; et ecclesiam Sancti Silvestri sitam in villa Mauri; istis omnibus cum decimis et primiciis atque oblationibus eorum alodibusque ac predia universa ad easdem domos pertinentia. Iterum cedo iure ac ditioni supradictarum ecclesiarum Sancti Vincencii ac Sancte Marie vel Sancti Iohannis; vergo confido lateribus eorum sicut habere debent per nota illorum ciminteria. Iterum libenti animo reddo ad predictas domos, alodes, dudum illis conlatis, quos genitor meus retinuit et ego usque hodie retentavi, vel alii homines per nostram collationem vel assensionem ac favorem inde retentant vel retentaverunt, ut re debita illorum ius ac virtus, sicut dignum est, maneat in eorum ditione inconvulsum.¹ Et hec sunt alodes de quo diximus que reddere nitor, idest alodem Sancti Genesii ac Sancti Michaelis, sicut in ambitione vel circuitu castris Bisulduni, et alodem quem nuncupant Casellas; idest <sunt> casas et curtes, terras et vineas, molendina, silvis et garricis, cultum vel incultum. Et in Guodello casas et curtes, terras et vineas, virigariis vel ortis, cultum vel incultum, molendina cum illorum caput aquarum vel devesuum et boscho; in Fornellos casas et curtes, terras et vineas, olivariis, cultum vel heremum. Et in Berragar casa cum curte et terras et olivarias. Et ipsas vineas de Sedilis cum ipso boscho et cum ipso brugario. Et in Guixano ipsa casas cum curte et orto et terras et vineas qui sunt in Guixano. Et ipso manso de Porciolas cum terras et vineas et olivarias, arboribus fructiferis vel infructiferis. Et in Vallealta ipsas vineas. Et in

Spondiliano ipso manso quod Grimallus tenet cum terras et vineas et viridigarios, ortos et olivarias. Et alodem Sancti Raphaelis qui est in villa Mariald cum terras et vineas cultas vel heremas et olivarias et aliis arboribus fructuosus vel infructuosus, domibus vel edificiis, molendina cum illorum tignis et caput aquis, terminis et affrontationibus; et ipsas vineas qui sunt in Mogris. Et ipso alode qui est in Carraria, cum domibus et edificiis, ortis et vineis, olivariis, viridigariis et boscho, cultum vel incultum. Et ipso alode qui est in Evoxo cum domibus, edificiis, terris et vineis, pratis et pascuis, silvis et garricis. Et ipso manso qui est in Bastrachanello, cum terras et vineas, pratis et pascuis, arboribus fructuosus vel infructuosus. Et ipso alode qui est in Adano, id sunt casas et curtes, terras et vineas cultas vel incultas et ipso boscho. Et in Scalas casa et curte, terras et vineas, cultum vel incultum et molendino. Et in Medianos domos cum terras et vineas, pratis et pascuis, silvis et garricis. Et in Basso ipsa villa que dicunt Balbos cum ipsa ecclesia, decimas et primicias ei pertinentes, cum fines et terminos et omnes illius adiacencias, cultum vel heremum et boschos ad predicta villa pertinentes, pratis et pascuis, similiter ei pertinentibus. Et in Batet mansos cum terras et linare. Hec omnia ad Sanctum Raphaellem pertinentia, quod supra inserta sunt, vel que nobis ad memoriam minime redeunt que hic non inseruimus vel que deinceps illi collata erunt, subicimus domino Deo et sancto Genesio sanctoque Michaeli. Iterum concedo ad iam meminitam domum ecclesiam Sancti Quintini cum ipso alode que habet, idem casas et curtes, terras et vineas et boscho, pratis et pascuis in ibidem loco vel ubique ei pertinentibus qui est sita in Basso. Et ipso boscho de Pugopardinas. Iterum concedo ad supralibatam domum ecclesiam Sancti Cornelii qui est sita in monte Gurni cum alias ecclesias que ibidem sunt, cum omnem alodem que ubique habent, et cum omnes boschos eis pertinentibus. Et iterum concedo ad prescriptam domum ipsum meum alodem qui est in Ribellas cum villarunculis suis, id sunt Pruna et Comas, et Fandrotos et eclesiola cum domibus, edificiis, terris et vineis, silvis et garricis, pratis et pascuis et pasuariis. Hec omnia supra meminita, sicut iam supra inscriptum est, concedo ac trado ad predicta limina Sancti Genesii et Sancti Michaelis sub eo videlicet quo instituto privilegio narratur ordine ut Deo ibi famulantibus in ordine canonico teneant ac fruantur, ita ut nullus unquam succedencium nostrum collata munificencia usurpare vel infringere pertemptet, sed prelibata ecclesia et ei debite famulantibus iuri suo appetant semperque utantur ac defendant, sane si, quod absit, fieri minime credo esse

venturum, ullus vivens homo hanc paginolam largitionis mee infregerit vel infringere pertemptaverit nisi digne penituerit et ad condignam satisfactionem emendaverit, dampnatum omnino se sentiat dampnationem patrum de rebus ecclesie institutam dampnationemque predicti Summi Pastoris Gregorii egregii intexta in prelibato privilegio, et insuper sicut legibus est decretum mundanalibus et ecclesiastici canones docent, componere cogatur, et in antea hec donatio modis omnibus maneat imperterri.

<Act> Facta donatione V kalendarum aprilium, anno III Roberto rege regnante.

Bernardus, gratia Dei comes + qui hanc paginolam largitionis feci et testes firmare rogavi. Oliba, gratia Dei comes (*senyal*).

S+ Ervigius, presbiteri, cognomen Comarcho, qui et iudex, qui hanc scripsi cum literas "V. Vfeu" (*sic*) subiectas in verso VIII et XIII, et (*senyal*) die et anno quo supra.

1. Designantur alodes et fuit factum V kalendarum aprilium, anno III Roberto rege regnante, *afegit al marge esquerre*.

9

1012 maig 7

Donació atorgada pel comte Bernat Tallaferro i la seva muller Toda, a favor de la canònica de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, d'un alou a prop del castell.

Cartoral, fol. 8v.

Cf.: MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección Diplomática del Condado de Besalú, I), pàg. 264.

Donatio eiusdem Bernardi comitis similis precedenti quod ad prohemium cum qua dedit alodes et predium in circuitu ecclesie cum affrontationibus et quod ius permaneat ecclesie in perpetuum.

Rei cuiusque unius congruit notamen res siquidem ut incognitas nobis note efficiantur. Ideo nempe mercedem largitionis votanti volumus cudere quam inclitus ac benignissimus catholiceque fidei cultor religiosissimus Bernardus, gratia Dei comes, et eius conniux nomine Adalez prolique eorum Wielmo cudere maluerunt sub Trino nomine unitatemque fidei archangelique Michaelis necne alme Genesii matris, necessarium nobis duxit animum sanxivimus hanc paginolam largitionis domino Deo et prefato archangelo Michaeli, necne beato Genesio martiri qui fundati esse patentur infra muros castri Bisulduni sub cultu et religione canonica ex equestribus

parentorum meorum in hoc succedentibus donamus vel acedimus simulque tradimus iam fata domo Sancti Genesii Sanctique Michaelis predium in circuitu prefata ecclesia cum ipsas domos qui ibi esse videntur cum solis illarum vel omnia que in circuitu earum sunt. Et est predictus alodes infra menia castro Bisulduno. Et habet affrontationes a parte orientis in domo Auriols, a meridie in ipsa via que pergit a domo Aurioli usque in ipso muro ante ianuam almi Genesii, ab occidente a domo nostra per ipsum murum usque ad ipsam posterilam unde pergunt ad basilicam alme Marie, a parte vero circii a prefata posterula per ipsum murum usque ad mansionem de prefato Aurioli. Quantum infra istas quatuor affrontationes includunt, sic donamus vel concedimus simulque tradimus prephatum alodem ad domum Sancti Genesii martiris necne beati archangeli Michaelis, cum omnibus domibus que ibidem esse constructe videntur, et cum exitibus et regressibus earum ut ab hodierno die et deinceps in ius permaneat ecclesie prefate ad proprium, sane si quod absit fieri minime credo esse venturum, ullus vivens homo aut aliquid succedentium nostrum cum lata munificencia ac paginolam largitionis nostre usurpare vel infringere temptaverit, nisi digne penituerit et ad condignam satisfactionem emendaverit, dampnatum se sentiat dampnatione Patrum de rebus declarare institutam. Et insuper sicut legibus est decretum mundanalibus et ecclesiastici canones docens componere cogatur, et in antea hec donatio modis omnibus permaneat imperterrita.

Acta est hec scriptura donationis nonas madii, anno XVI regnante Roberto rege. Sig+num + Bernardus, gratia Dei comes.

Senderedus + qui ista scriptura donationis scripsi et sub [*espai en blac per al senyal de subscripció*] die annoque prefixo.

10

1000 març 27

Donació atorgada pel comte Bernat de Besalú i la seva muller Toda, coneguda per Adalais, a favor de la canònica de Sant Genís i Sant Miquel del castell de Besalú, que rep diversos alous al comtat.

Cartoral, fol. 9r.

Cf.: MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección Diplomática del Condado de Besalú, I), pàg. 247.

In nomine Domini. Ego, Bernardus, gratia Dei comes, et uxori mee nomine Tota, que vocant Azalatz. Certum quidem et manifestum

est enim, quia placuit in animis nostris et placet, nullius quogentis imperio, nec suadentis ingenio, sed propria et spontanea, hoc elegit nobis bona voluntas ut scripturam donationis fecissemus, sicuti et facimus, ad domum Sancti Genesii et Sancti Michaelis archangeli, cuius ecclesia fundata est infra castrum Bisulduni, de alodem nostrum proprium qui michi advenit, ad me Bernardo iam dicto, per scripturam donationis de Abbone levita filio Iohanni quondam iudici, et ad me Adalarz suprascripta per meum decimum.¹ Et est ipse alodus in comitatu Bisuldonense infra terminos de villa vel parrochia que dicunt Benita (*sic*), sive infra terminos de villa que dicunt Iovo, sive infra terminos de villa que dicunt Toralias, sive infra terminos de Fraxaneto, quantum infra terminos de predicto comitatu, et de supra nominatas villas vel parrochias de suprascripto alode habemus, aut habere debemus, per ipsam scripturam donationis de Abbone, levita iam dicto, idest in casas, in casalibus, in curtis et in curtalibus, in ortis, ortalibus, in terris et in vineis, in pratis et in pascuis et in aquis, in molendinis et in molendinariis et in silvis et in garricis et in ipsa ecclesia de Toralias ipsam nostram portionem in decimis et primiciis omnia et in omnibus quicquid dici vel nominari quantum potest predictus Abbo michi suprascripto Bernardo dedit, exceptus in ipsa ecclesia de Benita (*sic*) ipsas decimas et primicias, sic donamus nos suprascripti ad iam dictam ecclesiam Sancti Genesii et Sancti Michaelis ipsa supra nominata omnia, propter remedium anime nostre, totum ab integrum cum exios et regressios eorum et cum fines et terminos eorum, sicut Abbo suprascriptus habuit aut habere debuit pro qualicumque voce sub isto videlicet ordine ut dum predictus Abbo vivit teneat et possideat predictos alodes, et post obitum suum remaneant predicti alodes ad iam dictam ecclesiam Sancti Genesii et Sancti Michaelis, sine ulla reservatione vel contradictione. Quod si vos donatores aut ullus vivens homo hanc scripturam donationis temerare aut violare conaverit aut invalidam eam fieri temptaverit, non hoc valeat vindicare quod requisierit sed componat ista supranominata omnia ad iam dictam ecclesiam Sancti Genesii et Sancti Michaelis cum omni sua inmelioratione, et insuper cum Iuda Scharioth participacionem accipiat et a liminibus sancte ecclesie extraneus efficiatur et hec scriptura donationis semper maneat inconvulsa.

Facta ista scriptura donationis VI kalendarum aprilis, anno IIII regnante Roberto rege, filio Hugone Magno. Sig+num Bernardus, gratia Dei comes. Sig+num Tota, que vocant Adalaiz, que simul in unum ista scriptura donatione fieri iussimus et firmare rogavimus.

Seniofredus, qui hanc scripturam donationis scripsi et sub die annoque prefixo.

Facta ista scriptura donationis VI kalendarum aprilis, anno IIII regnante Roberto rege, filio Hugone Magno. Sig+num Bernardus, Dei gratia comes et cetera.²

1. Et sequuntur plures parrochie vicarie Bisulduni ubi sunt alodia que dabat ecclesie, *afegit al marge esquerre*. 2. Est supra ista clausula firmalis et nichil est omnissum, *afegit al marge esquerre*.

11

999 març 28

Donació atorgada pel comte Bernat Tallaferro a favor de la canònica de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, que rep les esglésies de Sant Joan dels Balbs, Sant Corneli del Mont i Sant Quintí d'en Bas, amb diferents alous i masos.

Cartoral, fols. 9v-10r.

Biblioteca de Catalunya, Arxiu, núms. 9112-9113, caixa I, fols. 1r-1v (còpia del segle XVIII).

In nomine Domini. Ego, Bernardus, gratia Dei comes, nutu ac voluntate Eterni Iudicis, pro remedio anime mee et parentum meorum, dono, dimitto ac concedo domino Deo et Sancto Genesio et Sancto Michaeli archangelo, quorum altaria fundata esse patentur infra muros castris Bisulduni, scilicet villam quam dicunt Balbos, cum ipsa ecclesia, cum decimis et primiciis ei pertinentibus, cum fines et terminos et omnes illius adiacencias, cultum vel heremum et boschos ad predicta villa pertinentes, pratis et pascuis similiter ei pertinentibus. Iterum concedo ad prelibatos sanctos ecclesiam Sancti Corneli, que est sita in monte Gurni, cum alias ecclesias que ibidem sunt, cum omnem alodem quem ubique habent, et cum omnes boscos eis pertinentibus. Iterum concedo ecclesiam Sancti Quintini cum ipso alode que habet, idest casas et curtes, terras et vineas et boschos, pratis et pascuis in ibidem loco vel ubique ei pertinentibus, que est sita in Basso, et ipso boscho de Pugopardinas. Et iterum concedo domino Deo et supradictis sanctis mansum meum quem habeo in comitatu Bisulduni infra terminos de villa que dicunt Tortiliano qui michi advenit per domitum (*sic*) Unamdalgandi, archilevita, et est alodium meum cum hominibus et feminabus que ibi sunt vel futuri sunt, cum casis, casalis, curtis, curtalibus, ortis, terris ac vineis, tam cultum quam incultum, omnia et in omnibus ad ipsum mansum pertinentibus, et est mansus supradictus in parrochia Sancte Marie de Tortiliano. Item dono et concedo domino Deo et prelibatis sanctis

mansum meum de Carreria, qui est alodium meum similiter, cum hominibus et feminabus que ibi sunt vel futuri sunt cum domibus et edificiis, terris et vineis, olivariis, viridigariis, boscho, cultum vel incultum, molendina cum illorum caput aquium vel decursuum, omnia et in omnibus ad ipsum mansum pertinentibus, qui mansus supradictus est in parrochia Sancti Petri de Montecuto in comitatu Bisulduni. Et iterum dono et concedo alterum alodem meum quod est infra terminos de parrochia Sancti Petri de Montecuto, quem dicunt Privano, qui affrontat de parte orientis in rivulo quem dicunt Lidercha, et de parte meridie terminat in torrente que dicunt Vallemiore, et de occiduo in alode Sancta Maria cenobia Riupollo, et de parte circii terminat in torrente de Vallecana. Quantum infra predictas affrontationes includit quantum nos ibi habemus et mere mur habere, in terris et vineis, cultis et hermis, et silvis et in ceteris edificiis, hec omnia sicut superius resonant cedo et trado in iam dicto loco in di<la>tione et potestate de predictos sanctos Dei et eius altarios, propter honorem Dei et remedium anime mee et parentum meorum, et ut me liberet ab adversitatibus cunctis. Et sic permaneant in supradicto iure mancipati ut nulla persona clericalis seu laycalis nichil exinde usurpare vel auferre presumat, nec ullum servicium ullo homini mortali persolvant, nec faciant ipsi clerici qui ibidem Deo militant, nec illorum successores, nec homines eorum clerici sive laici, quos a me vel a predecessoribus meis habuerunt. Quod si ego donator aut ullus homo vel femina hanc donationem largitionis temerare conaverit aut invaserit, Omnipotens Deus una cum sanctis suis ei resistet, Datan et Abiron sibi iudicium sentiat, et ad instar eorum in infernum vivus descendat et insuper sacrilega ultione feriatur.

Facta hec donatio V^o kalendas aprilis, anno III Roberto rege regnante.

Sig+num Bernardi, Dei gratia comes. Sig+num Congario. Sig+num Miro Oliba, gratia Dei comes.

+ Ervigius, presbiter, cognomento Marcho, qui et iudex, qui hec scripsi cum literis rasis et (*senyal*) die et anno quo supra.

del castell de Besalú, d'alous a Tortellà, Montagut, Lligordà, Juïnyà i a altres indrets.

Cartoral, fols. 10v-11r.

Cf.: MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección Diplomática del Condado de Besalú, I), pàg. 281.

VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, pàgs. 80-81.

In Christi nomine cuius ordinatione cuncta disponuntur atque utiliter reguntur. Ego, Bernardus, gratia Dei comes, et uxor mea Tota, comitissa, que vocatur Adalet, et filius meus Wielmus, donatores sumus Ihesuchristo domino sueque genitrice Marie domine nostre et Sancto Presepio sive in honore Sancto Gabriele archangelo, et in honore Sancte Anne magistra Christi et Sancta Cecilia virgine, qui est domus sita iuxta muros Bisulduni, alodem nostrum quem nos habemus in comitatu Bisuldunense infra terminos de villa que dicunt Tortiliano qui nobis advenit per donitum Voandaligandi archilevita.¹ Et est supradictus alodes, casas, casalibus, curtis, curtalibus et ortis, terris ac vineis, tam cultum quam incultum, omnia et in omnibus, quicquid dici vel nominari potest, quantum per suprascriptam vocem ibidem habemus et meremur habere. Et in alio loco, infra terminos de parrochia Sancti Petri intra terminos Montis Acuti, in locum quem dicunt Pruiano, donamus alodem nostrum qui affrontat de parte orientis in rivulo quem dicunt Liercha, et de parte meridiey terminat in torrente quem dicunt Vallemaiore, et de occiduo in alodio Sancta Maria cenobio Rivipullo, et de parte circii terminat in torrente de Vallechanaria; quantum infra predictas affrontationes includit, quantum nos ibi habemus et meremur habere in terris et vineis, cultis et hermis, et silvis et in ceteris edificiis. Et in villa Guixano in locum quem dicunt Serra, donamus campo uno qui affrontat de una parte in ipso torrente, et de alia parte in alode Odegario et suos eras (*sic*), et de alia parte in ipsa strada, et de quarta parte in alode de Wadaldi. Et in alio loco infra terminos de Locurciano vel de Sancti Vincencii, in locum quem dicunt Brugueroni, donamus terram quam emimus de Raymundo et uxore sue Truycelle, qui affrontat de una parte in terra Speciosa et filios vel heredes suos, et de alia parte in terra de nos donatores vel in flumine Fluviano, et de tercia parte in terra Spatiosa vel eres suos, et de quarta parte in ipsa strada. Et, infra terminos de villa quam dicunt Iuviniano, quantum ibidem habemus vel meremur habere per directum, per vocem Raymundi quondam, totum ab integrum; quantum in suprascriptas affrontationes includit et nos per suprascriptas voces ibidem habemus et meremur habere, sic donamus ista supranominata omnia a domino Deo, et in honore

et servicium suprascripta Sancta Maria et altare Sancto Presepio, sive in honore Sancto Gabriele archangelo, et in honore Sancte Anne magistra Christi et Sancta Cecilia virgine. Hec omnia sicut superius resonat cedimus et tradimus in iam dicto loco in dominatione et potestate de predictos sanctos Dei et eius altario, propter honorem Dei et remedium animarum nostrarum, et ut nos liberet ab adversitatibus cunctis. Et sic permaneat ista omnia in supradicto iure mancipatu, ut nulla persona clericalis seu laicalis nichil exinde usurpare vel auferre presumat, Deo igitur fraudem facit, qui iusticia aliquid subtrahit. Ergo et iusticia rescindit qui aliena vota corrumpit quod Deus iusticia sit. Et ista oblatio quam nos, pio et devoto animo contulimus, sic enim habeant et possideant in servitio domino Deo et suprascriptos sanctos et eius alumnos, quod nulla redibitione nec nullum servicium ac nullum hominem mortalem non persolvant, nec faciant ipsi clerici qui ibidem Deo militant, nec illorum successores qui in isto sancto loco in honore supradictis Sancti Dei militaturi erunt, sed tale obsequium faciant ipsi clerici de supradicto loco ad domum Sancti Salvatoris et Sanctum Sepulchrum et Sancti Genesii martiris, in diebus dominicis et magnis festivitibus missam precipuam ibi celebrent, et signos ante illorum signa de Sancto Salvatore non sonent, et eius signa sequiant. Quod si nos donatores, aut ulla subrogata persona hanc scripturam nostre largitionis temerare conaverit aut invalidam eam fieri voluerit, Omnipotens Deus una cum sanctis suis ei resistet, Datan et Abiron sibi iudicium senciat et ad instar eorum in infernum vivus descendat et insuper sacrilega ultione feriatur.

Facta hec scriptura largitionis die kalendarum marcii, anno XXII regnante Roberto rege.

Sig+num Bernardus, Dei gratia comes. Sig+num Tota, comitissa, que vocant Adalet, qui hanc donationem fieri iussimus et testes firmare rogavimus.

Auriolus, levita, qui hanc donationem scripsit et subscripsit die annoque prefixo.

1. Sequuntur inde designationes donatarum rerum, *afegit al marge esquerre*.

[1017-1020] maig 4

Donació atorgada pel comte Bernat de Besalú, a favor de Santa Maria del castell, d'un mas a Segueró i vinyes a Fevano.

Cartoral, fols. 11v-12r.

Cf.: MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección Diplomática del Condado de Besalú, I), pàgs. 264-265.

In nomine Domini. Ego, Bernardus, gratia Dei comes, donator sum ad domum Sancte Marie, que est fundata in castro Bisulduno. Certum quidem manifestum est enim quia placuit animis et placet, nullus quogentis imperio nec suadentis ingenio, sed propria spontanea hoc elegit michi bona voluntas, ut ego Bernardus suprascriptus scriptura donatione facio a suprascripta Sancta Maria, de ipso meo manso quod michi advenit de Alberto, presbitero, per foreffectura quam ille michi fecit, et fuit filius quondam Seniofredii presbiteri. Et est ipse manso in comitatu Bisuldunense infra terminos de parrochia Sancta Maria de Saguerone in ibidem loco, sic dono ad Sancta Maria de Corelo (*sic*), sicut superius scriptum est, ipso meo manso cum suo superposita cum curte et orto, cum terras et vineas, cum cultum vel heremum, cum arboribus fructuosis vel infructuosis et olivarias vel olivas, terris et cum ipso molino vel ipsa aqua que ibidem est, et cum ipsa usitilia qui ad ipso molino pertinet, cum aquis, aquarum viaductibus vel reductibus, omnia et in omnibus quicquid dici vel nominare potest homo, quod ego ibidem habeo qui ad ipso manso pertinet, sic dono et trado, sine ulla reservatione, ad Sancta Maria suprascripta, totum ab integrum cum omnes affrontationes, fines vel terminos earum, et cum exiis vel regressiis earum; et in alio loco, infra terminos de Fevano ut de Berragar, in loco quod nominat ad ipsa Guardia vel ad ipsa Cuntrela. Sic dono in ibidem loco petias quatuor de vineas, cum terras in quo sunt fundatas, quod Giscafredus presbiter tenet ad laborationem. Sic dono ad Sancta Maria suprascripta cum illorum affrontationes, fines vel terminos earum, et cum exiis vel regressiis earum. Que vero hec omnia superius scripta, de meo iure ad domum Sancte Marie dono et trado ad proprium alodem. Quod si ego donator aut ullus vivens homo vel femina qui contra istam scripturam donationis venerit ad irrumpendum, aut ego venero, nec hoc valeat vindicare quod requirit, sed componat ista omnia suprascripta in dupplo cum sua inmelioratione, et in antea ista scriptura donatione firma permaneat omnique tempore.

Facta ista carta donationis IIII nonas madii, anno XX[...] regnante Roberto rege.

Et mandavit nobis et rogavit nobis domino Bernardo, gratia Dei comite suprascripto, per necessitatem quam habui et non potui venire, suo nomine et suas literas scribere in ista carta donatione et traditione, que nos in sua voce firmam illam facimus et nos

uniusquisque nostrum nomine ibi firmamus et alios testes firmare rogavimus. S+num Iohanne Oriol. S+num Otger Ministral. Wifredus, monachus, nutu Dei abba + qui istam scripturam firmavimus donatione et traditione, et firmare rogavimus, et nos, pro suo mandato de nostro seniore suprascripto et sua rogatione, sic donamus et tradimus nos suprascripti ad domum Sancte Marie ista supranominata omnia, pro anime et remissione peccatis Bernardo suprascripto et pro remissionem peccatis nostris, contradimus in potestate de eius servientes qui ibi Deo famulant et famulaturi erunt, in antea ab hodierno die et tempore. S+num Uldumar Bells. S+num Egsret Bonefaçii. S+num Patrone Arnulpho.

Adalbertus, presbiter, qui ista carta donatione et traditione rogatus scripsi et sub [*espai en blanc per al senyal de subscripció*] die annoque prefixo.

14

1000 març 26

Permutació entre el comte Bernat de Besalú i Adalbert, abat de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, de diversos alous. Aquest és l'exemplar que conté el que rep el monestir.

Cartoral, fols. 12r-13r.

Cf.: MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección diplomática del condado de Besalú, I), pàgs. 247-248.

VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, pàg. 82.

Vox legum iure decretum auctoritas ut talis sit commutatio qualis et emptio. Emptio namque et commutatio, que per vim aut metum extorte non fuerint, plenam in omnibus obtineant firmitatem. Idcirco, ego, in Dei nomine, Bernardus, gratia Dei comes, commutator sum domum Sancti Genesii et Sancti Michaelis, cuius ecclesia fundata est infra castrum Bisulduni, necnon et Adalberto sacerdoti atque abbati, alodes meos proprios qui michi succedunt per vocem parentum meorum, sive ex comparatione vel ex commutatione aut donatione. Et sunt predicti alodes in comitatu Bisuldunense, in valle Biania vel in villa que dicunt Sparago, vel ante villam Tresdosso, idest ipsas Presas cum ipsa ecclesia Sancti Andree et cum decimas et primicias et oblationes fidelium ab integrum. Et sunt in iam dictas Presas casas, casalibus, curtis, curtalibus, ortis, ortalibus, terras cultas vel incultas, arboribus fructuosis vel infructuosis, linariis, canabariis, pratis et pascuis, silvis, garricis, aquis, aquarum molinis,

molendinariis, viaducta vel viaductibus, omnia et in omnibus, sicut fuit quondam de Garini et uxore sua Filmera vel de transgressores filiis illorum, idest Hacfredo abbati, et Olibani et Seniofredi, excepto ipso manso quod ego dedi adiectione per scripturam donationis. Et in predicto Sparago ipsum meum alodem quantum ibidem habeo vel habere debeo per qualicumque voce. Et ante villam Tresdosso ipso manso quod ibidem habeo totum ab integrum. Et omne predictus alodes habet affrontationes a parte orientis in ipsos Fontes, et de meridie in Tresdosso in rivo quem dicunt de Azari, et de occiduo in villa de Arsendis femina vel de Seniulfo vel heredes illorum, et de circii affrontat in ipso rivo qui dicitur Biana. Quam cum in istas affrontationes includunt vel resonant, sic comitto ego predictus Bernardus comes ista predicta omnia ad istas supranominatas ecclesias, totum ab integrum, cum omnes fines vel terminos earum, et cum exiis vel regresiis earum, excepto ipso manso de supradicto Atone. Et infra predicto comitatu in villa que dicunt Ribellas, vel in locum qui dicunt Pruna, ipsa ecclesia que dicunt Sancti Iuliani, cum decimas et primicias et oblationes fidelium, et cum omnem alodem ad iam dictam ecclesiam pertinentem, sic comitto ego iam dictus Bernardus comes ad supradictas ecclesias vel Adalberto abbati. Qui affrontat in dicta Sancti Iuliani ecclesia a parte orientis in ipsa vel in principio Archa Amonte, et enim terminatur etiam ad meridiem in ipso alode de ipsa abbatia Sancti Laurentii vel in Chaburlario, et de occiduo affrontat in ipsas Falgarias vel in campos Ambuci, de parte vero circii affrontat in villa Rubia. Hec autem omnia suprascripta et alodem nominatum et suprascripta ecclesia, sicut superius resonat, sic comitto ego iam dictus comes Bernardus ad suprascriptas ecclesias Sancti Genesii et Sancti Michaelis et predicto Adalberto abbate, per ipsos alodes qui sunt in circuito Bisulduno sive in ipsa parrochia Sancti Vincencii de iam dictas ecclesias, excepto ipso manso de Portiolas et excepto ipso manso de Gissano cum ipsos maliolos, et excepto ipso manso de Barragar, et excepto ipsas burdículas quod quondam Segarius tenebat, et excepto ipso manso de Pira cum ipsas olivarias, et excepto tres burdículas in ipso burgo ubi Gadamirus habitat ad ipsas Citgas et ubi Rodalegus habitat, et ubi Servedei ortolanus habitat, et excepto ipsos ortos quos predictus Adalbertus tenet, et exceptos ipsos molendinos qui sunt supertus ipsas portas de Bisulduno, et excepto alodes ecclesie Sancti Vincencii et Sancti Raphaelis et Sancte Marie Sanctique Iohannis que sunt edificatas in ipso burgo, sicut superium insertum est. Sic comitto ego prelibatus Bernardus comes alodes meos suprataxatos et ecclesia

Sancti Iuliani prelibata ad ecclesias iam dictas Sancti Genesii Sanctique Michaelis et ad suprascripto Adalberto abbate, pro ipsos alodes de ipsas ecclesias iam dictas, excepto quantum superius resonat et est manifestum. Que vero hec omnia superius scripta de meo iure in ius de iam dictas ecclesias Sancti Genesii Sanctique Michaelis et Adalberto abbati trado ad proprium. Igitur, coram te, prefato Adalberto, ecclesiam Sancti Quintini cum omnibus suis perturribus et episcopalem condaminam qui est in Bas, prefatis sanctis pro remedio anime mee parentumque meorum in perpetuum dono sane, quod si ego Bernardus predictus aut ullus vivens homo hanc scripturam commutationis temerare aut violare conaverit, aut invalidam eam fieri presumpserit, non valeat vindicare quod repetierit, sed in duplo hec omnia superius scripta ad predictas ecclesias Sancti Genesii Sanctique Michaelis cum omnem suam meliorationem persolvere cogatur, et insuper iram Dei omnipotentis incurrant, descendant vivi in infernum sicut sodomitte fecerunt, deglutiat eos terra viventes sicut absorbuat Datan et Abiron precepta Dei transgredientes, habeant partem cum Iuda Scariotis qui Dominum et Magistrum suum tradidit, accipiat hereditatem cum Anania et Safira qui de precio sanctorum aliquid sunt fraudati et ad preceptum apostoli Petri in uno momento sunt extincti, et in antea ista scriptura commutationis maneat inconvulsa.

Facta hec scriptura commutationis sub die VII kalendarum aprilis, IIII regnante Roberto rege, filio quondam Hugoni.

S+num Bernardus +, gratia Dei comes, qui hanc scripturam commutationis fieri iussi et testibus ad roborandum tradidi. Sig+num Tote, comitisse, que alio nomine vocatur Adalais.

Senofredus, qui hanc scripturam commutationis scripsi et sub [espai en blanc per al senyal de subscripció] die annoque prefixo.

15

1000 març 30

Permutació d'alous entre Adalbert, abat de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, i el comte Bernat de Besalú. Exemplar que conté el que rep el comte.

No presenta unitat de l'acte amb el precedent diploma núm. 14.

Cartoral, fols. 13r-14r.

Cf.: MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección Diplomática del Condado de Besalú, I), pàgs. 246-247.

Vox legum iure decrevit auctoritas, ut talis sit commutatio qualis et emptio. Emptio namque et commutatio que per vim et metum extorte non fuerint plenam in omnibus obtineant firmitatem. Idcirco, in Dei nomine, ego Adalbertus, nutu Dei sacerdos et abba, commutator sum domino Bernardo, gratia Dei comite, alodes propios de Sancto Genesio necnon et Sancto Michaelē, cuius ecclesia fundata est infra castrum Bisulduni, qui advenerunt ipsi alodes ad predictas ecclesias per scripturas quas ibi fecit quondam Segarius vicecomes in aliquibus locis, et postea quondam Vinifredus comes pro ipsa bauzia quam sibi fecit Adalbertus vicecomes filius Segarii iam dicti, in suum testamentum ad predictas ecclesias scripturam donationis fieri iussit, sicuti et fecerunt fratres eius Seniofredus et Oliba comites, cum alios suos elemosinarios. Et sunt predicti alodes in comitatu Bisuldunense iuxta castrum Bisulduni, in parrochia Sancti Vincencii vel in aliis locis, vel in ipso burgo de Bisulduno, vel in Casellas, vel in Godello, et in Fredils vel ipsas vineas de Gissano, et ipso boscho de Mata-podellosa cum ipso brugario, et in aliis locis, excepto ipso manso de Purtilliolas; et ipso manso de Gissano cum ipsos malliolos, et excepto ipso manso de Barragar, et excepto ipso maseto de Pidra qui fuit de quondam Seniofredi presbiteri frater Seniuldi, et excepto ipsas burdículas quod quondam Segarius filius Adalberti tenebat cum ipsa vinea que est in Fedils, et excepto ipsa media casa que est in Fornellos ubi Durabilis habitat, et excepto in ipso burgo tres burdículas ubi Gadamirus habitat ad ipsas Sitgas et ubi Todalegus habitat, et ubi Serve Dei ortolanus habitat; et excepto ipsos ortos qui sunt in Capellada, quos ego Adalbertus predictus teneo, et excepto ipsos molendinos qui sunt sup̄ ipsa porta de Bisulduno; et excepto ipso molendino qui est ad ipsa Buada cum ipsa terra, et excepto ipsas vineas et ipso manso qui sunt in Ursiniano, et excepto alodes de ecclesiis Sancti Vincencii et Sancti Raphaelis et Sancte Marie Sanctique Iohannis qui sunt edificatas in ipso burgo. Et habet affrontationes sup̄scriptas alodes a parte orientis ad ipsa Buada vel in flumine Fluviano, et de meridie in villa Mauri, et de occiduo affrontat in rivo que dicunt Boreor, et de parte vero circii affrontat in termino de villa Benita (*sic*). Quantum infra istas affrontationes includunt vel resonant de omne alode sup̄scriptum sicut superius resonat sic comitto ego Adalbertus iam dictus ad iam dicto Bernardo comite, pro ipsos suos alodes quod habet in sup̄scripto comitatu Bisuldunense infra fines de Valle Biannia, villa que dicunt Presas cum ipsa ecclesia et cum omne ad ipsa ecclesia pertinentia, et cum terras cultas et incultas, et cum ipso boscho, et cum omnia sicut ad

suprascripta villa pertinent, et cum omnes fines et termines et affrontationes earum, et cum exiis et regressiis earum, excepto ipsum mansum quod Eicio ibidem tenet, et in villa Sparago quantum ibidem habet vel habere debet per qualicumque voce suprascriptus comes Bernardus; et ante villa Tresdosso ipso maseto cum ipsas terras que ibidem sunt, et cum fines et termines et exiis et regressiis suis. Et in predicto comitatu Bisuldunense, in locum ubi dicunt Ribellas vel ad ipsa prima ecclesia Sancti Iuliani cum decimas et primicias et oblationes fidelium, et omnem alodem eiusdem ecclesie et cum fines et termines suos, sicut in dote eiusdem ecclesie resonat et est manifestum. Que vero hec omnia superius scripta de ius prefate ecclesie Sancti Genesii et Sancti Michaelis in iure predicti Bernardi comittis trado et concedo ego supradictus Adalbertus, per ipsos alodes iam dictos et pro ipsas ecclesias Sancti Andree et Sancti Iuliani iam dictis. Quod si ego predictus Adalbertus aut ullus vivens homo hanc scripturam commutationis temerare aut violare conaverit aut invalidam eam fieri presumpserit, non valeat vindicare quod repetierit, sed in duplo hec omnia superius scripta ad predictum Bernardum comitem cum omnem suam inmeliorem persolvere cogatur, et in antea scriptura commutationis maneat inconvulsa.

Facta hec scriptura commutationis sub die III kalendarum aprilis, anno IIII regnante Rodberto rege filio quondam Hugoni.

Adalbertus sacerdos [et] abba qui istam commutationem fieri iussit manu propria firmavi et testibus ad roborandum tradidi [*espai en blanc per al senyal*]. Aimericus sacerdos. [*espai en blanc per al senyal*] Bernardus sacerdos.

Senofredus, levita, qui hanc scripturam commutationis scripsi et sub die annoque prefixo.

16

1003 juliol 27

Donació atorgada pel comte Olibà, quan encara no havia fet la seva professió monàstica, a favor de l'església de Sant Genís de Besalú, de la casa dominical que posseïa Adalbert, capellà de Sant Genís, a la vila anomenada Batet.

Cartoral, fol. 15r.

Cf.: MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección Diplomática del Condado de Besalú, I), pàgs. 238-239.

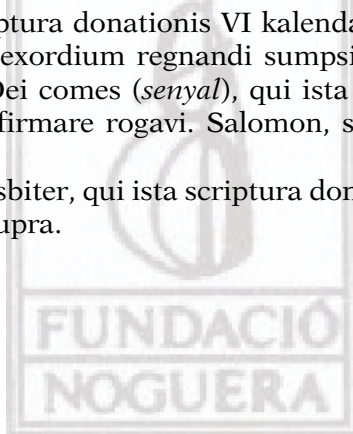
Sequentes donationes sunt de tempore Oliba, comitis Bisulduni, et sub eodem rege Rodberto.

Humana fragilitas monendi metu sollicite debet considerare et semper terminum vite sue suspectum habere, ut de contemplatione illius huius seculi blanditia restringat scriptum est enim: «In omnibus operibus tuis memorare novissima tua et in eternum non peccabis. Venturi exitus ignorancia incerta est. Et dum mori quisque non existimat tollitur unde unusquisque festinet ne in iniquitatibus rapiatur simula finiatur vita cum culpa». Propterea ego Oliba, comes, qui ultimum die timeo et beatissimi Genesii suffragiam poscho ut me in die extremo velocius in auxilium occurrat. Et ob hanc amorem dono ei domum meam dominicam quam habeo in Riopullo in villa Beteto, quem Adalbertus, qui est capellanus de ipsam domum Sancti Genesii de castrum Bisulduno tenet, ipsam domum domenicam cum terminibus et affrontationibus suis et quantum ad eam iuste attinet ab integrum dono et iugiter permansura sine ullius contradictione concedo. Propterea dico «dominicam», quia usque huc censum de ipsam domum procedentem per meum dominicum tenui, sed de hunc in antea diem vocem quam ibi habeo vel habere debeo Sancti Genesii, propter animam meam et genitoris genitricisque mee et I carissimis fratribus meis perpetualiter trado, ut quicquid agere vel facere voluerit, in Dei nomine liberam potestatem habeat. Quod si ego donator aut alicuius hominis viventis contra hanc donationem ad irrumpendum venisse temptaverit, quod iniuste cogitaverit impleri nutu Dei prohibeat, et per hanc presumptionem supradicta omnia, sicut sancti patres sanxerunt, a Sancti Genesii in quadruplum componat. Et si hoc despexerit, iram Dei omnipotentis incurrat et repentinam mortem accipiat, et cum Iuda apostata contubernium eternaliter habeat, et in antea ista donatio per tempora omnimoda suam firmitatem in omnibus obtineat.

Facta ista scriptura donationis VI kalendas augusti, anno VIII quo Rodbertus rex exordium regnandi sumpsit in Francia.

Oliba, gratia Dei comes (*senyal*), qui ista scriptura donationis fieri iussi et testes firmare rogavi. Salomon, sacer, [*espai en blanc per al senyal*].

Durandus, presbiter, qui ista scriptura donatione scripsit et sub die et anno quod supra.

17

982 gener 10

Donació atorgada pel comte Olibà Cabreta, a favor de la canònica de Sant Rafael, a extramurs del castell de Besalú, d'un alou a Batet.

Cartoral, fol. 15v.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

MONSALVATJE, *Notícies Històriques*, XI (Colecció Diplomàtica del Condado de Besalú, I), pàg. 232.

In nomine Domini. Ego, Oliba, gratia Dei comes, donator sum domum Sancti Raphaelis angeli, qui est fundatus iuxta castrum Bisulduni, alodem meum proprium qui michi advenit pro excomparatione. Et est ipsus alodus in comitatu Bisuldunense in villa que dicunt Betedo vel in eius terminos, idest casas, casalis, curtis, curtalis, ortis, ortalis, terras cultas vel incultas, vinealis, arboribus fructuosis vel infructuosis, omnia [et] in omnibus quantum ibidem habeo sic dono et trado ad suprascriptam domum Sancti Raphaelis, propter Deum et remedium anime mee, cum exiis et regressis earum. Que vero ista omnia superius scripta de meo iure in potestate Sancti Raphaelis dono atque trado, ut ipsi clerici qui ibi Deo famulant vel famulaturi erunt, teneant et possideant omnique tempore. Quod si ego donator aut ullus omnino qui contra hanc donationem ad irrumpendum venerint non hoc valeant vindicare sed componere faciant ista omnia in duplo cum omnem suam inmeliorationem, et in antea ista donatione firma et stabilis permaneat omnique tempore.

Facta donatio est IIII idus ianuarii, anno XXVIII regnante Lautario rege, filio Ludovici quondam.

Oliba, gratia Dei comes [*espai en blanc per al senyal*], qui hanc donationem firmaverit et firmare rogavit. S+ Sarila.

[*espai en blanc per al senyal*] Baldericus, sacer, qui hanc donationem scripsi [*espai en blanc per al senyal*] die et anno quod supra.

18

1026 abril 22

Donació atorgada pel comte Guillem I i la seva muller Adelaida, a favor de la canònica de Sant Genís i Sant Miquel, de diversos alous al comtat de Besalú.

Cartoral, fols. 16r-16v.

Biblioteca de Catalunya, Arxiu, núm. 9118, caixa I (diferents còpies dels anys 1785, 1812 i 1817).

Ed.: *Marca Hispanica*, ap. CC, cols. 1040-1042.

MONSALVATJE, *Notícias Históricas*, II, ap. XVII, pàgs. 260-262.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

MONSALVATJE, *Notícias Históricas*, I, pàgs. 119-120.

Sequuntur donationes Guillermi, gratia Dei comitis Bisulduni, et Adalais, eius uxoris.

In nomine Domini. Ego, Willelmo, Dei gratia comitte, et uxoris sue Adalais. Certum quidem manifestum est quia placuit in animis nostris et placet, nullius cogentis imperio nec suadentis ingenio, sed propria et spontanea, hoc elegit nobis bona voluntas, ut scriptura[m] donationis fecissemus, sicuti et facimus, ad domum Sancti Genesii et Sancti Michaelis archangeli et Sancti Stephani pape et ad preciosum lignum domini nostri Ihesuchristi, cuius ecclesia fundata est infra castro Bisulduno; donamus ibi aliquid de alodem nostrum proprium quod nobis advenit, a me Guillermo donatore per vocem parentorum meorum vel pro qualicumque voce, et ad uxori mee per suum decimum. Et est ipse alodus in comitatu Bisuldunense infra fines vel terminos de Casellas vel de Fevario vel de Guixano vel in ipsa Gardia et in ipsas Terrabes vel infra terminos de Ligortiano vel in Fedils; in istis locis suprascriptis sic donamus ad domum sancti suprascripti infra eius termines ipsum nostrum alodem quod nos ibidem habemus, idest casas, casalis, curtis, curtillis, ortis, ortallis, terris et vineis, arboribus fructuosis vel infructuosis, olivarias vel oleastris, aquis aquarum, molindinariis et molinis cum caput aquis et cum illorum cursu et decursu et cum ipsas trillas quod Altemir Ro[...] hedificavi[t] et ipsas vineas et terras quod nos habemus infra terminos de Mallano vel de Logurtiano sive de Torrentomal in loco quem nominant Vallealta. Et affrontat ista supra nominata omnia de parte orientis in vinea et terra Sancti Privati et in alia vinea de Sancto Stephano, de meridie affrontat in medio flumine Fluviano, de occiduo in villa que dicunt Planeis, de parte vero circii in termino de Beyta. Quantum infra istas quatuor affrontationes includunt vel resonant sic donamus et tradimus, propter Deum et remedium animarum nostrarum et anime genitori meo quondam Bernardo, ad domum Sancti Genesii et Stephani et Sancti Michaelis et ad preciosum lignum Domini nostri Ihesuchristi, totum ibi integrum quantum nos ibi habemus vel habere debemus pro qualicumque voce, cum exiis vel regresiis earum vel cum ipso burgo et ipso molino quod Mirone Altemir tenet et ipsos ortos de Capellada, cum ipso stagno et ipso bruguer, cum ipsa mata de boscho qui ibidem est, et ipsos dominicos

de ipsa serra. Sicut iam superius scriptum est, sic donamus et tradimus ad domum Sancti Genesii et Sancti Stephani et Sancti Michaelis et preciosum lignum domini nostri Ihesuchristi, totum ab integro sine ulla reservatione. Et in Valleasperi que dicunt, in locum Remer, sic donamus suprascriptum est. Et ipsa ecclesia que dicunt Sancti Vincencii cum suis alodes vel alia omnia que ad ipsam ecclesiam pertinent. Que vero hec omnia superius scripta donamus et tradimus propter remedium animarum nostrarum Domino Deo et suis sanctis suprascriptis. Quod si nos donatores aut ullus vivens homo vel femina contra ista scriptura donatione venerit ad inrumpendum, violare aut temerare conaverit, aut invalidam eam fieri presumpserit, non valeat vindicare quod repetierit, sed in duplo hec omnia superius scripta ad predictam ecclesiam cum omnem suam immeliorationem persolvere cogatur, et excommunicati existant, et insuper iram Dei omnipotentis incurrant, descendant vivi in infernum sicut sodomite fecerunt, deglutiat eos terra viventes sicut absorbit Datan et Abiron precepta Dei transgredientes, habeant partem cum Iuda Scariotis qui dominum et magistrum suum tradidit, accipiant hereditatem cum Anania et Saphyra qui de precio sanctorum aliquid sunt fraudati et ad preceptum apostoli Petri in uno momento sint extincti, et in antea ista scriptura donationis maneat inconvulsa.

Facta hec scriptura donationis X kalendas madii, anno XXX regnante Rodberto rege.

Raymundus, sacer. Gocefredus, sacer [*espai en blanc per al senyal*]. Sonifredus, levita [*espai en blanc per al senyal*]. Willelmus [*espai en blanc per al senyal*], gratia Dei [*comes*]. S+num Adalais, qui, simul in unum, ista scriptura donatione fecimus et firmare rogavimus.

Adalbertus, presbiter, qui ista carta donatione rogatus scripsi cum literas occisas in quinto verso et sub die annoque prefixo.

19

1020 març 30

Donació atorgada pel comte Guillem I i la seva muller Adelaida, a favor de l'altar de Sant Rafael de la canònica de Sant Vicenç, prop del castell, de diversos alous al comtat de Besalú.

Cartoral, fols. 16v-17r.

In nomine Domini. Ego, Wilelmus, gratia Dei comes, et uxori sue Adalais. Manifestum est nobis quia placuit animis nostris et placet, nullus quogentis imperio nec suadentis ingenio, sed propria

expontanea hoc elegit nobis bona voluntas, ut scriptura donatione faciamus ad altari Sancti Raphaelis angeli medicina Dei, quod est fundatus intus in domo Sancti Vincencii qui est iusta castro Bisulduno, sicuti et facimus. Donamus namque ad sancti prelibati altari alodem nostrum proprium, qui nobis advenit per vocem parentorum nostrorum vel pro quaecumque voce. Et est ipsus alodus in comitatu Bisuldunense, infra fines vel terminos de parochia Sancti Vincencii, in loco que dicunt Fornells vel ad ipsa Bete, in ibidem loco, sic donamus ipsum nostrum mansum cum curte et orto et cum ipsas terras et vineas que ibidem sunt, et cum omnes arbores qui sunt fundati in ipsas terras, et glandiferos vel elzinas et ficulneas, cum oliverulas quatuor et petiolas tres de vineas, cum terra in qua sunt fundatas; et sunt ipsas vineas infra eius terminos suprascriptos in ipsa mundatha de Fornells. Et affrontat hec omnia de parte orientis in flumine Fluviano et in meridie in collo quod dicunt Betho, de occiduo in villa que dicunt Chutes, de parte vero circii in termino Planezas. Et in alio loco ad ipsas Parietes longas vel in ipso Conquo qui ibidem est. Sic donamus in ipso Conquo ipsa nostra terra ad altare suprascripto, qui affrontat de parte orientis in Capellada vel a Fonte Rege, de meridie et de occiduo et de circii in terra de nos donatores, vel in media aqua que dicunt Capellada. Quod si nos donatores aut ullus homo vel femina contra donationem istam venerit ad infringendum, nullomodo valeat, sed persolvere cogatur ad predictam ecclesiam unam libram auri cocti, et insuper in perpetuum firma maneat, et insuper iram Omnipotentis incurrat.

Facta scriptura donationis III kalendas aprilis, anno regnante Roberto rege XXIII.

Guillermus, comes (*en monograma*) gratia Dei. S+num Alaidis, comitisse.

Wifredus, anesi¹ indignus, qui hec scripsit cum duabus maneriis encasti die annoque supra.

1. *per ach si.*

1038 febrer 25

Donació atorgada pel comte Guillem I, a favor de l'altar de Sant Bartomeu de la capella del castell de Besalú, d'un mas a Ossinyà i un altre a Pidra.

Cartoral, fols. 17r-17v.

In nomine Domini. Ego, Willelmus, gratia Dei comes, dono ad altare Sancti Bartholomei, qui est situm in castro Bisulduni in mea capella, duos meos mansos que ego habeo in comitatu Bisuldunense, unum in villa que nuncupant Ursiniano et alium in villa que nominant Pidre, qui adveniunt michi pro excommutatione alme Marie cenobii Arulas vel pro qualicumque voce. Istos supradictos mansos sic dono ad proprium alode ad isto suprascripto altare atque capella, sine ulla occasione vel reservatione, cum illorum terminos, cum casa et casalibus, curtis et curtalibus, ortis et ortalibus, clausis et clausalibus, vineas et vinealibus seu cum ipsas trillas transcultas vel incultas, tam rusticum quam et urbanum, arboribus pomiferis vel impomiferis seu glandiferis, seu cum ipsas oliveras vel olivastras, pratis, pascuis, silvis et garricis, aquis, aquarum vieductibus vel reductibus, omnia et in omnibus quicquid dici vel nominari potest homo, cum exiis vel regressiis earum, sine ulla occasione vel reservatione. Et est manifestum. Quod si ego donator aut ullusque vivens homo aut femina qui contra ista carta donatione venerit aut venerim ad irrumpendum, non hoc valeat nec valeam vindicare quod requirit aut requiram, sed componat aut componam isto suprascripto alaude in duplo cum omnem suam immeliorationem, et in antea ista carta donatione firma et stabilis permaneat omnique tempore et non sit disrupta.

Facta ista carta donatione V kalendas marcii, anno VII regnante rege Henrico.

Wilelmus, comes (*en monograma*) gratia Dei, qui ista carta donatione fieri iussit.

Ermengaudus, sacer, qui ista carta donatione scripsit [*espai en blanc per al senyal*] et sub die et anno quo supra.

21

1027 maig 3

Donació atorgada pel comte Guillem I de Besalú i la seva esposa Adelaida, a favor de la canònica de Sant Genís, Sant Miquel, Sant Esteve i el "Lignum Crucis", dels delmes i rèdits dominicals sobre els alous i béns fiscals dels comtes a Pompià, Jonqueres, Olot, Molló, Llanars i al mercat de Besalú.

Cartoral, fols. 17v-18r.

Ed.: VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, apèndix XXIV.

Cf.: VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, pàg. 90.

In Dei nomine. Ego, Guillermus, gratia Dei comes et marchio, ut uxore mea Adalaiza, donatores. Magnum nobis et satis licitum esse

videtur domum Dei edificare ubique et de nostris rebus honorare atque concedere. Audientes predicationem et monita sanctorum patrum quia elemosina a morte liberat animam, cognoscentes nos peccati macula honustos, compuncti corde de superna Celorum pietate supplicantes eius misericordia, ut pius et misericors sit in peccatis nostris. Propterea concedimus atque tradimus ad domum Sancti Genesii martiris et Sancti Michaelis archangeli et Sancti Stephani pape et sanctum lignum preciose crucis Domini nostri Ihesuchristi, quorum ecclesia sita est in comitatu Bisuldunense infra muros Bisulduno, donamus nos iam dicti Willelmus comes et uxor mea Adalaiza, ad ibidem loco, decimum nostrum de hoc quod tenemus ad nostrum dominicum in comitatu Bisuldunense, infra fines vel terminos suos, vel in antea adquisituri sumus, quod ad dominicum teneremur de ipsa expleta qui inde exiit vel exierit, in primis de nostro fischo de Pompiano, de laborato et de censo et de presentalias, et de omnia expleta que inde exiit vel exierit nostrum decimum. Et de nostro fischo de Joncarias, de laborato et de censo, de pane et vino, et de presentalias et de acaptir, et de omnia expleta qui inde nobis exit vel exierit ipsum decimum. Et de nostro alode quod habemus in parrochia Sancti Stephani de Oloto de laborato et de censo, de pane et de vino, et de presentalias et de acaptir, et de omnia expleta qui inde exiit vel exierit nobis ipsum meum decimum. Et de alode nostro de Molione de laborato et de censo, de pane et vino, et de presentalias et de acaptir, et de omnia expleta que inde exit vel exierit nobis nostrum decimum. Et de Landars similiter. Et de comitatu suprascripto, de omnes placitos nostros de nostra parte ipsum decimum. Et de nostros pascuarios. Et de predicto comitatu de nostra parte ipsum decimum. Et de ipso mercato de Bisulduno, de nostra parte ipsum decimum. Et de supradictum comitatum ubicumque habuerimus aliquid, presentatum nostrum decimum. Donamus nos hoc decimum supranominatum ad iam dicto loco propter remedium animarum nostrarum et anime genitoris mei domini Bernardi bone memorie, ut ante tribunal Domini nostri Ihesuchristi possimus invenire remedium. Amen. Episcopo vero vel clerici ibidem Deo servientes, presentibus scilicet atque futuris, ita obtineant hoc decimum suprascriptum, sicut ceteris alodibus et munificenciis et in Dei nomine habeant firmissimam potestatem. Sane quod si nos donatores aut ullus homo utriusque sexus qui contra hanc donationem seu mercedem largitionis causa temptaverit, moverit, aut ista omnia ad supradictam domum Sancti Genesii abstrahere voluerit vel abstraxerit, peccatum nostrum anima illius

sit obligatum que pro hac re cupimur esse purgatum, et cum Iuda Scharioth qui Dominum tradidit sentiat se dampnatum, et insuper componat in vinculo hec omnia in duplo ad predictum locum, et in antea ista donatio firma permaneat.

Facta donatio V nonas maii, anno XXXI regni Rodberti regis.

Wilelmus, comes (*en monograma*) gratia Dei. Senofredus, sacer. Sig+num Adalaiza, qui hanc donationem fecimus.

Willelmus, levita, qui ista karta donatione vel largitione rogatus scripsit et sub [*espai en blanc per al senyal de subscripció*] die annoque prefixo.

22

1095 gener 23

Donació atorgada pels consorts Arnau Arnall d'Oix i Bacars, amb llurs fills Ponç i Hug, a favor de Santa Maria de Besalú, del mas Conill a la parròquia de Sant Miquel de Meians.

Cartoral, fols. 18r-v.

Original a la Biblioteca de Catalunya, Arxiu, núm. 9075, 2-V-1.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

Biblioteca de la Real Academia de la Historia, *Papeles de Jaime Villanueva*, fols. 471r-v.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (*Colección Diplomática del Condado de Besalú*, I), pàg. 350.

VONES-LIEBENSTEIN, *Saint Ruf und Spanien*, vol. 1, reg. 5, pàg. 532.

In nomine Domini. Ego, Arnallus Arnal de Uvox, et uxor mea nomine Bacars, et filii mei Poncius Arnalli et Ugo Arnalli, donamus domino Deo et Sancta Maria quod est situm infra castro Bisulduno, propter Deum et remedium patris mei et matris mee et remissionem omni peccatorum meorum, unum mansum quod habemus in comitatu Bisuldunensis in parrochia Sancti Michaelis de Medians, ipsum mansum quod vocant Conill cum omnibus pertinentiis suis, cum terris cultis et incultis, silvis, garricis, pascuis, pratis, montibus, ortis, ortalibus, arboribus pomiferis vel impomiferis, cum aqueductis et reductibus suis, sic donamus supradictum mansum domino Deo et Sancte Marie, quod est situm infra castro Bisulduno. Et habet iste mansus affrontationes de oriente in parrochia Sancti Iuliani de Ribellas, et de meridie in parrochia Sancti Martini de Talaxa, et in parrochia Sancti Michaelis de Ortmoder, sive in parrochia Sancti Felicis de Monars, et de occidente in parrochia Sancti Christofori de Baget, de parte vero circii in parrochia de Sancta Maria de Serra-

longa. Et advenit michi iste mansus suprascriptus per vocem patris mei vel avi. In tali vero ratione dono istum mansum suprascriptum ad Sancta Maria, ut teneam et possideam de vita mea, et donem et donare faciam per unumquemque annum per recognitionem a Nativitate Domini par unum de gallinis. Et post obitum meum remaneat iste mansus ad Sanctam Mariam sine ulla apellatione uxoris mee vel filiorum meorum, et sine ulla apellatione posteritatis mee. Sane si quis contra istam cartam donationis venerit ad inrumpendum non hoc audeat agere, sed in quadruplum componat omnia suprascripta, et insuper iste mansus firmus et stabilis permaneat omnique tempore ad Sancta Maria, et super hec omnia iram Dei primitus incurrat, et cum Iuda Scharioth participationem habeat.

Facta ista carta donationis Xmo. kalendas februarii, VI feria, anno XXXV regni Philipi regis.

Sig+num Arnallus Arnalli, qui istam cartam fieri iussi et testes firmare rogavi. Sig+num Ricars (*sic*), uxoris mee. Sig+num Poncii Arnalli. Sig+num Hugoni Arnalli, filii mei. Sig+num Bernardi Guillermi, comitis Bisuldunensis.

Petrus, levita, qui istam cartam donationis rogatus scripsi, cum literas fusas et rasas sub die [...] et anno quo supra.

23

1136/1137 abril 3. [Castelló d'en Bas]

Confirmació de l'adscripció de la canònica de Santa Maria de Besalú a l'església de Sant Ruf d'Avinyó, atorgada pel comte Ramon Berenguer IV, amb ratificació de les seves franqueses. Intercalació posterior de signatures confirmatòries d'Alfons II, rei d'Aragó, amb el notari reial.

Cartoral, fol. 19r.

Ed.: *Marca Hispanica*, ap. CCCXCI, col. 1282.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, II, ap. XXIII, pàgs. 272-273.

Cf.: MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (*Colección Diplomática del Condado de Besalú*, I), pàgs. 427-428.

VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, pàg. 84.

VONES-LIEBENSTEIN, *Saint Ruf und Spanien*, vol. 1, reg. 28, pàg. 546.

Sequuntur privilegia et donationes comitum Barchinone et Bisulduni.

Anno Dominice Incarnationis MCXXXVII. Ego, Raymundus Berengarii, Dei gratia comes Barchinonensis ac Bisuldunensis,

Ceritanie et marchionis, consilio et voluntate domini Berengarii Dalmacii Gerundensis episcopi, trado et dono ecclesiam Sancte Marie Bisulduni ecclesie Sancti Ruffi et dompno Guillermo abbati et omnibus successoribus eius, ita ut ab hodierno die et deinceps habeant et teneant eam iuxta dispositionem eorum, cum omnibus ecclesiis suis suffraganeis et cum omnibus alodiis suis et pertinentiis et tenedonibus, propter remedium anime patris mei et matris mee. Iterum, consilio prefati episcopi, laudo et concedo ecclesie Beate Marie de Bisulduno libertatem quam dederunt ei Miro Gerundensis episcopus et Benedictus et Gregorius atque Paschalis romani pontifices, et Bernardus inclitus et Guillelmus atque Bernardus Guillelmi comites Bisulduni, ut neque pro homicidio, neque pro furto, neque pro aliquo maleficio, atque pro pace et treuga, audeat aliquis in eius honore, neque in membris sibi subditis requirere ac cohercere, sed semper sit in ditione eiusdem habitatorum, et ecclesiam Sancti Vincencii et capellanas omni ecclesiarum Beate Marie Bisulduni teneant et habeant presentes eiusdem habitatores, et futuri habeant et teneant atque possideant in dominium in perpetuum. Et quia contra ecclesiam Sancti Ruffi multi insurgabant, et quod predecessores mei comites olim fecerant destruere volebant, ego pio amore, mea propria manu hanc donationem in hac carta apud Castilionem confirmo, et meis magnatibus ne amplius disruptatur firmare precipio, sane si, quod absit et minime credo esse venturum, nullus vivens homo aut aliquis succedencium hanc paginolam largitionis et confirmationis nostre usurpare vel infringere temptaverit, nisi digne penituerit et condigna satisfactione emendaverit, sicut ecclesiastici canones docent componere cogatur, et in antea hec donatio modis omnibus maneat firma.

Acta est scriptura donationis III nonas aprilis, anno XXVIII regni regis Ludovici.

S+ Raymundi, comes. Berengarius, Dei gratia Gerundensis ecclesie episcopus (*senyal*). Signum (*senyal*) (*monograma*) Ildefunsus, regis Aragonum, comittis Barchinone et marchio Provincie. Signum (*senyal*) Iohannis de Barchi, domini regis notarii.

Raymundus, qui hoc scripsi die et anno [quo supra].

Cartoral, fol. 19v.

Biblioteca de Catalunya, Arxiu, núms. 9112-9113, caixa I, fols. 3v-4r (còpia del segle XVIII).

Ed.: *Marca Hispanica*, ap. CCCXCII, col. 1283.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección Diplomática del Condado de Besalú, I), ap. CDLXXV, pàg. 428.

Cf.: VONES-LIEBENSTEIN, *Saint Ruf und Spanien*, vol. 1, reg. 29, pàg. 547.

Notum sit omnibus scire volentibus quia ego, Raymundus Berengarii, Dei gratia Barchinonensis atque Bisuldunensis, Ciritaniensis comes et marchio, ecclesiam Sancte Marie sitam infra menia Bisulduni, romanorum pontificum et Bisuldunensium consulum auctoritate, liberam inveni, et liberam velut capellam meam a violentia omnium hominum, clericorum vel laicorum, meorum vel aliorum, volo servare, ita ut ipse prior ecclesias et capellanas suas sine calumnia omnium hominum, episcoporum videlicet vel aliorum clericorum et aliorum hominum meorum, habeat et teneat. Nullus aliquis presumat manum mittere in prefata ecclesia, neque in ecclesiis sibi pertinentibus, neque in capellaniis, in sacerdotibus vel in hominibus Sancte Marie, sed firma stabilitate hec scriptura permaneat, sicut scriptum est, in auctoritatibus prefate ecclesie.¹

Actum est hoc anno Dominice Incarnationis millesimo CXXXVII, XXmo. VIII anno regni regis Lodovici, II kalendas iunii, luna VII.

S+ Raymundi, comes. Sig+num Guilelmi de Podio Alto. Sig+num <Sig+num> Guillelmi de Castellvell. Petri Bertrani. Sig+num Bernardi de Belloch. Sig+num Raymundi Raimurdi (*sic*). Sig+num Perelle.

Sig+num Raymundi, sacerdotis et sacriste ipsius ecclesie Sancte Marie Bisulduni, qui hoc scripsit [et sub *espai en blanc per al senyal de subscripció*] die et anno quo supra.

1. Per ista verba dicitur quod homines proprii prioratus gaudent istis privilegiis, *afegit al marge dret*.

1158 març 15. Murillo de Gállego. Aragó

Precepte de Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona i príncep dels aragonesos, a favor de l'església de Sant Ruf d'Avinyó, amb el qual confirma les seves possessions a Catalunya i especialment la de les canòniques de Santa Maria de Besalú, Sant Pere de Terrassa i Sant Ruf de Lleida.

Cartoral, fols. 20r-21r.

Pergamí de l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa, AHCT I-135. Al mateix arxiu, AHCT I-134, una còpia lliurada el 24 de maig de 1172.

Ed.: FITA, «Biblioteca històrica de Tarrasa», pàgs. 57-59.

Marca Hispanica, ap. CCCCXXVI, cols. 1320-1321.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección Diplomática del Condado de Besalú, I), ap. DXIV, pàgs. 481-483.

PUIG, RUIZ, SOLER, *Diplomatari de Sant Pere i Santa Maria d'Ègara*, doc. 151, pàgs. 410-414.

Cf.: VONES-LIEBENSTEIN, *Saint Ruf und Spanien*, vol. 2, reg. 31, pàgs. 624-626.

Cum cunctos homines qui Christiano censentur nomine ecclesiam Dei tanquam matrem deceat honorare, illis precipue quibus regendi curam ab Eterno Rege constat esse concessam, convenit sacrosanctis ecclesiis ac cunctis venerabilibus locis pro studio providere, et hiis qui sacrosanctis altaribus obsecundant, ne qua temporalium rerum indigentia a Dei servicio seu contemplatione divina retrahantur ad sustentationem presentis vite temporalia ministrare. Iustum namque est nos eis, testante apostolo, nostra carnalia gratis et cum omni sumulatu offerre qui nobis gratis et summa devocione spiritualia largiuntur. Quapropter solius pietatis ac religionis intuitu, ego, Raymundus Berengarii, Dei gratia Barchinonensis comes et Aragonensium princeps ac marchio, ob remedium et salutem anime mee et parentum meorum, concedo, laudo, confirmo ecclesie Sancti Ruffi, cuius religio viget semper ac viguit incessanter, quicquid in nostra terra, nostra vel parentum nostrorum largitione, episcoporum seu cuiuslibet ecclesiastice persone concessione, vel etiam fidelium oblatione hactenus est adeptus, sive ea nunc quiete possideat, sive ab aliquo iniusto et violento possessore recipere poterit in futurum. Ex hiis autem que nunc quiete possidet quedam propriis vocabulis aptum duximus exprimenda: ecclesiam Sancte Marie de Bisulduno, ecclesiam Sancti Petri de Terracia cum omnibus que ad eas pertinent vel pertinere debent. Cum maiori vero alacritate id totum quod in territorio Ilerdensis civitatis quam ad fidem et cultum Dei nostri Christi, eodem Ihesu bono prestante reduximus ad honorem Omnipotentis Dei eidem ecclesie Sancti Ruffi, nuper contulimus presentis scripti pagina habendum, tenendum, possidendum absque ullius contradictione firmamus et firmum atque illibatam omni tempore absque ulla diminutione concedimus. Preterea quicquid in tota terra nostra largitione cuiuscumque persone seu nostra, in posterum prefata ecclesia Sancti Ruffi per se vel per predictas obediencias, iuste seu rationabiliter salva regionis consuetudine poterit adipisci nos id totum Deo auctore confirmamus et presenti scripto nostre manus subscriptione roborato, eidem ecclesie habendum atque inviolabiliter possidendum modis omnibus collaudamus. Et ut evidenter et sine omni ambiguitati loquamur nos prephatas

obediencias, videlicet Sancte Marie de Bisulduno et Sancti Petri de Terracia ac Sancti Ruffi de Illerda, predicte ecclesie Sancti Ruffi pro certo donamus. Et si quid a predecessoribus meis¹ minus factum gestumve est, nos omnino suplentes et prephata omnia eidem ecclesie Sancti Ruffi ex toto donantes, presenti scripto nostram piam donationem corroboramus. Omnipotenti autem Deo placere et eius misericordiam consequi cupientes, prefatam ecclesiam Sancti Ruffi ac eius ministros in toto regno nostro, religionis intuitu, honorari ac revereri mandamus, cupimus et optamus. Si qua vero ecclesiastica secularisve persona hec que nos supradicte ecclesie donavimus vel habenda concessimus auferre, substrahere vel inquietare presumpserit nil valeat, sed iram omnipotentis Dei incurrat et in extremo examine cum Iuda traditore penas sentiat in eternum. Prephatam vero domum venerabilem et eius dictas obediencias honorare et nostram piam donationem ac confirmationem in omnibus collaudantes et in nullo penitus offendentes sequatur laus et gratia et benedictio a nobis et Christo nostro Ihesu in perpetuum.

Facta carta donationis et confirmationis in Aragone, apud castrum quod dicitur Morell, idus marcii, anno ab Incarnatione Domini MCLVII regnique Ludovici iunioris XX[V]II.

Sig+num Bernardi, Terrachonensis archiepiscopi. Sig+num Guillermi, Ylledensis episcopi. Sig+num Roderici, Calagarritani episcopi. Berengarius, Gerundensis episcopus. Petrus, Dei gratia Cesaragustanus episcopus. Petrus, Ausonensis episcopus. + Artalli, Helenensis episcopi. Sig+num Bernardi, Urgellensis episcopi. Martinus, Tirassonensis episcopus manus sue signo [*espai en blanc per al senyal*] roboravit. Sig+num Guillermi, Barchinonensis episcopi. Raymundi, comes. Sig+num domine regine Aragonensis et comitis Barchinonensis. Sig+num Arpa. Sig+num Cornelii de Morell. Petri de Alcala. Marchi Blasch. Raimundi de Mulnellis. Bertrandi de Gerunda. Guillermi Raymundi. Guillermi de Montcada, filii eius. Raimundi de Podio Alto. Guilermi de Castellbell. Berengarii de Torroga. Deusde de Terramarit. Arnaldi de Lercio. Arnaldi de Salas. Gaucerandi de Salas. Raymundi de Vilademulis. Arnaldi de Saret. Ramono de Artosella. Hugonis de Servilione. Hugonis de Veireriis, fratris Militie Templi.

Ego, frater Guillermus, prior Illerde, hiis supradictis interfui, vidi, audivi et subscripsi.

Sig[+]num Poncii, scribe, qui hoc scripsit per mandatum domini comittis die et anno quo supra, supraposita sillaba in linea XIII^a.

1. nostris, *ratllat*.

26

1185 abril. Girona

Llicència donada pel rei Alfons II d'Aragó al prior Pere de la canònica de Santa Maria, per a poder aplegar pedra dins del terme de Besalú per a obres de construcció del monestir. El rei posa el monestir sota la seva protecció.

Cartoral, fol. 22r.

Cf.: MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XII (Colección Diplomática del Condado de Besalú, II), pàg. 30.

Anno Domini MCLXXXV. Notum sit cunctis hec audientibus, quod ego, Ildefonsus, Dei gratia rex Aragonum, comes Barchinone et marchio Provincie, dono et concedo tibi Petro, priori Sancte Marie de Bisulduno, et successoribus tuis perpetuo, quod possitis accipere petram seu lapides ad omnia opera vestra, ubicumque eas inveniatis, in termino Bisulduni. Et nemo audeat vobis eas resistere cuiuscumque sit solum terre illius ubicumque lapides inveniatur. Preterea recipio in mea protectione et defensione illud monasterium Sancte Marie de Bisulduno et omnes res mobiles et immobiles eodem monasterio pertinentes, ubicumque sint, in terra mea vel in terra amicorum meorum. Ideoque volo et mando quod nemo sit ausus ibi aliquod dampnum facere, si de meo amore confidit. Si quis autem contra hec precepta pervenerit, vel ausu temerario prescripta corrumpere voluerit, mille morabatinos michi dabit et malefacta in duplo componet. Preterea mando omnibus vicariis et baiulis meis, presentibus et futuris, quod hec predicta incorrupta stare faciant.

Datum apud Gerundam mense aprilis anno quo supra.

Sig[+]num Ildefonsi, regis Aragonum, comittis Barchinone et marchio Provincie. Berengarius, Terrachonensis archiepiscopus [*espai en blanc per al senyal*].

Ego, Bernardus de Valle, domini regis notarius, hec scripsi et hoc signum [*espai en blanc per al senyal*] feci mense et anno quo supra.

27

1213 febrer 28. Cotlliure

Confirmació de franqueses, privilegis i exempcions feta pel rei Pere I, a favor de la canònica de Santa Maria de Besalú i de l'església de Sant Ruf d'Avinyó. Es ratifiquen els atorgats pels seus predecessors i pels pontífexs romans, amb esment especial del

bisbe Miró, Bernat Tallaferro, Ramon Berenguer IV i els papes Benet VIII, Gregori V i Pasqual II.

Cartoral, fols. 22v-23r.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XII (*Colección Diplomática del Condado de Besalú*, II), pàg. 81.

In Christi nomine. Sit notum cunctis quod nos, Petrus, Dei gratia rex Aragonum et comes Barchinone. Attendentes quod ea que facta sunt et concessa ab antecessoribus nostris et a nobis perpetuo debent patrocinio communiri, maxime cum illi monasterio data sunt et concessa quod nostri antecessores edificarunt atque ditarunt. Concedimus, laudamus et confirmamus, cum hac scriptura perpetuo valitura, vobis Guillermo priori, et per vos monasterio Sancte Marie Bisulduni, quod nostra et antecessorum nostrorum capella fuit et est, et omnibus successoribus vestris et canonicis eiusdem loci, presentibus et futuris, et monasterio Sancti Ruffi in perpetuum, omnes donationes, concessionones, constitutiones, franquitates, libertates et inmunitates que a predecessoribus nostris et vobis et eidem monasterio date et facte sunt et concessae ab antecessoribus nostris et a nobis et a bone memorie Mirone episcopo Gerundense et comite Bisuldunense et Bernardo comite et aliis comittibus Bisulduni, et a domino Raymundo Berengarii comite Barchinone avo nostro, et a romanis pontificibus Benedicto, Gregorio et Paschali, et ab aliis quibuslibet prelatibus, principibus et personis; et omnia etiam privilegia et scripta publica que a nobis vel ab eisdem habetis, et omnes possessiones, honores ac predia, et alia bona que predictum monasterium Sancte Marie alicubi noscitur possidere. Ita quod omnes ipsas donationes, concessiones, constitutiones, franquitates, libertates, et inmunitates ac privilegia sive scripta, et possessiones et honores ac predia teneatis, habeatis et possideatis semper integre et sine omni diminutione, in pace et eis utamini libere et quiete per secula cuncta, sicut in ipsis privilegiis sive scriptis melius et plenius continetur. Nec sit ausus quisquam ea vel [e]orum aliquid vobis auferre, diminuere, contraire, vel aliquatenus perturbare, aut contra privilegia sive scripta venire, vel eorum aliquod in aliquo violare. Preterea, per nos et omnes successores nostros, damus et concedimus vobis in perpetuum quod neque nobis neque successoribus nostris, nec alicui baiulo vel vicario aut portario seu sagioni vel alterius procuratorum nostrorum, donetis vel dare teneamini unquam vos vel homines vestri, aliquid ratione vel nomine hostis seu cavalcate aut questie, tolte, prestiti, bovatici, monetatici, compensi, succursus, vel alterius cuiuslibet servicii seu

demande, nec aliquis super hoc vos vel monasterium vestrum possit vel audeat forciare, compellere, vel aliquatenus molestare. Mandamus itaque precipientes firmiter et districte omnibus baiulis, vicariis et aliis hominibus nostris, presentibus et futuris, quod vos et monasterium vestrum et homines et honores ac possessiones et alias res omnes eiusdem monasterii habitas et habendas, tanquam nostras proprias et speciales manuteneant fideliter et defendant, et a nullo permittant nequiter molestari, omnia iura vestra illesa vobis et illibata servantes. Ad hec vos prenomiatum priorem, et per vos et amore vestri omnes successores vestros priores eiusdem loci vestri, recipimus et constituimus semper esse de domo et familia nostra portionem sive rectionem, videlicet cibariam ad tres equitaturas, et panem et vinum et carnes sive pisces et alia, secundum eandem rationem, sicut mos est curie nostre. Quicumque autem contra hanc cartam nostram venire in aliquo attemptaverit, iram nostram et penam mille morabatorum dampno illato prius restituto in duplum se noverit, sine aliquo remedio incursum.

Datum apud Caucumliberum, II kalendas marcii, per manum Ferrarii, notarii nostri et mandato eius scripta a Bonanato, anno Dominice Incarnationis MCCXII.

Signum [*espai en blanc per al senyal*] Petri, Dei gratia regis Aragonie et comittis Barchinone.

Signum [*senyal en blanc per al senyal*] Iachobi, Dei gratia regis Aragonum, comittis Barchinone et domini Montispesullani, qui predicta omnia et singula laudat, concedit et confirmat.

Positum per manum Bertrandi de Villanova, mandato eiusdem regis, per Gomitio de Almogera notario suo, in Barchinona, V kalendas maii anno Domini MCCXXVI.

Ego, Ferrarius, notarius domini regis hoc scribi feci mandato ipsius, loco, die et anno prefixis.

28

1017 gener – febrer 1

Butlla del papa Benet VIII per la qual, a pres del comte Bernat i del seu fill Guillem, posa sota la protecció apostòlica la canònica de Sant Salvador, Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, i el seu abat Adalbert, i els en confirma les pertinences, esglésies sufragànies i rèdits. Tret d'un trasllat de juny de 1214.

Cartoral, fols. 25r-26v.

Ed.: *Marca Hispanica*, ap. CLXXVI, cols. 1005-1007.

MONSALVATJE, *Notícias Históricas*, II, ap. XVI, pàgs. 256-259.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, pàg. 82.

Benedictus episcopus, servus servorum Dei.

Dilectissimo in Christo filio Adalberto, Sancti Salvatoris et Sancti Genesii ac Sancti Michaelis rectori, quorum ecclesia est edificata iuxta castrum Bisulduni, tibi tuisque successoribus cunctis in perpetuum:

Desiderium quod ad religiosum propositum et sanctorum locorum stabilitatem pertinere monstratur sine aliqua Deo auctore perficiendum est dilatione. Et quotiens in quibusdam ei utilitatibus, commodis nostrorum, assensum et solite apostolice auctoritatis exposcitur presidenti, ultro benignitatis intuitu, nos convenit subvenire, et rati pro integra securitate ex ratione solidare, ut ex hoc ipsius veniam, locis salus et indempnitas profligatur et nobis quoque luci potissimum premium a conditore omni Deo, in sydereis arcibus ascribatur. Quapropter, omnibus hominibus notum esse volumus, tam presentibus quam futuris, quoniam dilectus filius noster inclitus Bisuldunensis comes Bernardus cum filio suo Guifredo, flexis genibus pedes nostros osculando, Sanctam Romanam Curiam deprecatus est ut prefatam ecclesiam Sancti Salvatoris ac Sancti Genesii, necnon Sancti Michaelis archangeli, sub sola tuytione ac defensione beati Petri apostoli sui que vicarii recuperemus, et nostre apostolice confirmationis et auctoritatis privilegio muniremus. Ea propter, dilecte fili Adalberte, tibi tuisque successoribus decernimus huius apostolice auctoritatis privilegio, a presenti XV inditione sanccimus, ob honorem ipsius Sancti Salvatoris et Sancti Genesii ac Sancti Michaelis archangeli, et stabilitatem eiusdem loci, quem ipse predictus Bernardus, cum avunculo suo Mirone, per omnipotentis Dei amorem mercedemque anime sue, de suo proprio comitatu moderno tempore construxit, nullius alterius ecclesie iuris vel ditionibus submitit: Imprimis ecclesiam Sancti Vincencii, cum decimis et primiciis et ciminteriis suis, cis torrentem et ultra torrentem, seu cum oblationibus suis et cum eclesiis suis suffraganeis, videlicet Sancti Martini de Iuviano, et Sancte Marie de Faris, et Sancti Fructuosi de Ursiniano et Sancti Silvestri de Mor, sicut termini assignantur in dote consecrationis eius, quam conspectui nostro obtulit Bernardus specialis filius noster iam dictus. Primus terminus est iam dicte Sancti Vincencii ecclesie, cum suffraganeis suis, ab oriente in Portello, de meridie in flumine de Sezer et in Turno, de occidente

in Lidercha et in monte Augustino, de circio in podio Regali et in monte Frigido super Paleriam, et in monte Calvo super Ligordanum. Et ecclesia Sancte Marie et Sancti Iohannis, cum omnibus alodiis et proprietatibus suis, que est in prope menia Bisulduni, una cum ipsa proprietate quam prefata ecclesia Sancti Salvatoris et Sancti Genesii ac Sancti Michaelis habere videtur in burgo Bisulduni et in circuitu et in omnibus aliis locis. Has vero supradictas omnes ecclesias cum omnibus alodiis et proprietatibus suis, sicuti fatus Bernardus ipse comes donavit cum avunculo suo Mirone in predicta ecclesia vel donabit. Et cetera que ubique donavit aut donabat sive casis, casalis, curtis, mansis, ecclesiis, fundis seu terris, vineis, pratis, pascuis, et cum omnibus ad ius ecclesie notate pertinentibus, salvam et in cunctis quietam consistere sub nostre apostolice sedis tutione. Ita confirmantes, decernimus ut nullus imperatorum vel regum, neque ulla persona clericalis vel laicalis, parva aut magna, in prefatis ecclesiis neque in parrochianis earum, pro pace et treuga, seu pro re ecclesiastica, sicut iam dicti termini assignantur, aliquam ditionem habere presumat, sed rem, per iudicium Adalberti eiusdem loci rectoris vel successorum omnium suorum, qui in iam dicta ecclesia Sancti Salvatoris ac Sancti Genesii seu Sancti Michaelis modo et in futuro in perpetuum commorabuntur, diiudicent et discernant. Et semper in eorum consistat voluntate et potestate, liceat eos sub quiete et pace vivere, tam illos quam sacerdotes seu clericos atque laycos eorum, et sunt omnes immunes et alieni ab omni publica functione vel turpi servitio, ita ut nullus audeat eos molestare aut inquietare, nisi solummodo binos solidos omni anno ad altare Sancti Petri pro pensione persolvantur. Et Mironi Gerundensi episcopo et omnibus eius successoribus, hospicium annuatim de septem equitaturis et totidem sociis tantum. Et ipse Miro et omnes successores eius episcopi, dent iam dicto Adalberto et successoribus eius in prefata ecclesia Sancti Salvatoris et Sancti Genesii et ac Sancti Michaelis commorantibus, crismam sine aliquo servitio, et habitatores eiusdem ecclesie donent eam Sancto Vincencio et aliis ecclesiis sibi subditis in precipuis quoque festivitatibus, Pasche videlicet et Pentecosten et Sancti Genesii, ac Sancti Michaelis archangeli, et Omnium Sanctorum atque Nathalis Domini, omnes clerici Sancti Vincencii cum univeris parrochianis suis veniant plenissime ad missam maiorem ad iam dictam ecclesiam Sancti Salvatoris ac Sancti Genesii atque Sancti Michaelis in perpetuum, cum eorum oblationibus. Statuentes apostolica censura, sub divini iudicii obtestatione et anathematis interdictione, ut nulli unquam nostrorum successorum pontificum

vel alie cuilibet magne parveque persone, hec que a nobis modo decreta sunt atque constituta, quem piam in quocumque convellere potius, firma stabilitate inconvulsa perpetuis temporibus permanere definimus. Si quis autem, temerario ausu, contra huiusmodi nostre apostolice prescriptionis seriem pie a nobis promulgatam venire, agere vel affringere temptaverit, sciat se nisi resipuerit domini nostri apostolorum principis Petri anathematis vinculo innodatum; et cum diabolo et eius atrocissimis pompis, atque cum Iuda traditore, in eternum ignem concrematum, simulque cum voragine cum impiis deficiat. Qui vero, pio intuitu custos et obediens atque observator, huius nostre salutifere preceptionis extiterit benedictionis gratia et celestis retributionis eterna gaudia a iusto iudice domino Deo nostro consequi mereatur in secula seculorum. Amen.

Scriptum per manus Benedicti regonarii notarii et scriniarii Sancte Romane Ecclesie in mense ianuario, inditione quintadecima.

Petrus, ecclesie Sutanie (*sic*) episcopus dominicus (*sic*) consensit, et hiis Roberto episcopo (*senyal*). + Iohannes, Ortanus episcopus, (*senyal*).

+ Benedictus, Elrensis (*sic*) episcopus, (*senyal*).

+ Petrus, episcopus sancte Pipernensis ecclesie, (*senyal de subscripció*).

+ Ego, Benedictus, episcopus Portuensis, (*senyal*).

+ RGGHRTKGZNF (*sic*).

Probo, annulo Fundane ecclesie (*senyal*) episcopus.

Kalendas febroarii, per manum, Domini gratia, Bosoni, episcopi et bibliotecharii Sancte Apostolice Sedis + (*crismó*).

Bene Valete.

Sig(*senyal*)num Raymundi de Prato, qui hoc translatum fideliter scripsi cum dampnamento in XV^a linea, mense iunii, anno ab Incarnatione Christi MCCXIII.

998 abril

Butlla del papa Gregori V, qui, a pres del comte Bernat Tallaferro, dóna la seva protecció a la canònica de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, i confirma els drets i les possessions que li havia atorgat el comte. Tret d'un trasllat, fet per decret judicial, de 31 d'octubre de 1321.

Cartoral, fols. 26v-28v.

Biblioteca de Catalunya, Arxiu, núm. 9120, caixa I (dues còpies de 1812).

Ed.: *Marca Hispanica*, ap. CXLVI, cols. 952-954.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, II, ap. XIV, pàgs. 248-251.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, I, pàgs. 98-99.

Hoc est translatum fideliter sumptum II kalendas novembris, anno Domini millesimo trescentesimo vicesimo primo, a quodam privilegio in iunchis coniunctis seu coadhunatis scripto, non cancellato, nec viciato, nec in aliqua sui parte abolito, nec in bulla nec in filo bulla plumbea pendenti papali bullato, scilicet Gregorii pape secundum quod prima facie aparebat, cuius series sic se habet:

“Gregorius episcopus, servus servorum Dei. Credite speculationis impelliuntur cura et ardore christiane religionis, et studio divini cultus promovemur, pro veneralium locorum percogitare stabilitate atque Deo serviencium securitate, ut hoc proveniente pio labore et anime Christo dicat, que se illi diebus vite et eorum decreverunt perseverent inperturbate, necnon et illa maneant finetenus forma que a christianis in Dei laude contracta sunt. Igitur omnibus episcopis, ducibus, marchionibus, comitibus, sancte Dei ecclesie fidelibus, presentibus scilicet atque futuris, notum esse volumus quia dilectus et specialis filius noster Bernardus Bisuldunensis et gloriosus comes, suggestit nostro apostolatui quod venerabile monasterium in honore ac nomine Sancti Genesii et Sancti Michaelis archangeli, nostre apostolice confirmationis et auctoritatis, more canonicorum privilegio muniremus. Cuius salubribus moti precibus, omneque ecclesiarum Dei status haberi volentes, et unius cuiusque sacri loci ius aliquomodo violari nolentes, decernimus huius apostolice auctoritatis privilegio, a presenti undecima inditione, sanccimus ob honore ipsius Sancti Genesii et Sancti Michaelis archangeli. Et stabilitatem eiusdem venerandi loci ipsum, iam fatum venerabile monasterium que ipse predictus Bernardus noster in Christo specialis filius, pro omnipotenti Dei amore mercedequae anime sue, de suo proprio suoque comitatu moderno tempore in antea construxit more canonicorum et sub iure Sancti Petri constituit, nullius alterius ecclesie iuris vel ditionibus submitit, donante vel in perpetuum in prefato monasterio concedente de suis propriis suoque comitatu Bisuldunensis rebus. Imprimis ecclesiam videlicet Sancti Vincencii, cum decimis et primiciis vel ciminteriis suis, que est prope castrum Bisuldunum, et ecclesiam Sancte Marie et Sancti Iohannis, cum omnibus alodiis et proprietatibus suis, que est prope menia Bisulduni; et una cum ipsa proprietate quam ipsum fatum monasterium Sancti Genesii et Sancti Michaelis habere videtur in burgo Bisulduno, et in Casellas, et in Berrechar,

et in Gessano, et in Porciolas, et in Furnellos, vel in omnibus locis; et ecclesiam Sancti Martini de Iuviniano, cum decimis et primiciis vel oblationibus suis; et ecclesiam Sancte Marie que est in Faris, cum decimis et primiciis vel oblationibus suis; et ecclesiam Sancti Fructuosi que est in Ursiniano, cum decimis et primitiis vel oblationibus suis. Item et ecclesiam Sancti Silvestri que est in Mauro cum decimis et primiciis vel oblationibus suis similiter; et ipsum alodem de Sancto Raphaele qui est in Balbos, cum ipsa ecclesia, et cum decimis et primiciis vel oblationibus suis, sicuti per fines et terminos designatur. Pariter et ipsum alodem de Sancto Raphaele qui est in Addano, et qui est in Evoxo sicuti per affines et terminos designantur ad dotem de predicto Sancto Raphaele, qui est in carraria, sicuti per affines et terminos designatur; necnon et ipsum alodem de villa Marialdo cum affinibus et terminis suis, sicuti ad iura pertinet Sancti Raphaelis; et ipsam ecclesiam Sancti Quintini, cum silvis et cum omnia sua pertinencia vel adiacencia; et ecclesiam Sancti Cornelii que est in Gurno, cum omni sua pertinencia vel adiacencia; et ipsum alodem predicti Bernardi comitis quem habere videtur in Ribellas, cum casis, vineis, terris et silvis, pratis et pascuis vel pascuariis suis, sive ceteris alodibus ad ipsum monasterium vel ad ipsas ecclesias pertinentibus. Has vero supradictas omnes ecclesias, cum alodibus et proprietatibus eorum omnia infra comitatum Bisuldunensem constitutas, sicut ipse fatus Bernardus comes donavit in fato monasterio, et cetera que enarrare longum est, que ubique donavit vel in antea donare potest, sive casis, casalibus, curtibus, mansit (*sic*), ecclesiis, cellis, fundis seu terris, vineis, seu pratis et pascuis vel pascuariis suis. Et cum omnibus ad ius notati monasterii pertinentibus, salvum et in cunctis quietum consistere more canonicorum, sub nostre apostolice sedis tuitione. Ita scilicet confirmantes decernimus ut nullus imperatorum vel regum, neque ulla alia magna vel parva persona in prefato monasterio, neque pro placito, neque pro districto, neque pro homicidio, ibi aliquam ditionem habere presumat, sed semper per iudicium causatorum canonici diiudicent et discernant, semper in illorum consistat voluntate et potestate. Liceat eos sub quiete et pace vivere et secundum canonicam Regulam soli domino Deo servire, omni tempore sint omnes immunes et alieni ab omni publica functione vel turpi servitio, ita ut nullus audeat eos molestare aut inquietare; nisi solummodo binos solidos omni anno ad altare Sancti Petri pro pensione <pensione> persolvant. Promulgantes nempe et hoc auctoritate beati Petri apostolorum principis, coram Deo et terribili

eius futuro examine, per hoc nostri apostolatus privilegium atque constitutum, sancimus atque decernimus ut nullus unquam presumat, quis piam alius cuiuscumque sit dignitatis predictus potante vel etiam quecumque magna parvaque persona in eodem monasterio vel eius causis incumbere, aut de rebus et possessionibus vel quicquid de hiis que eis pertinere videntur quoquomodo auferre aut alienare, sed loca que a predicto Bernardo Bisuldunense comite in eodem monasterio concessa sunt vel concessa erunt, necnon et alias locorum possessiones que a ceteris christianis in eodem sancto loco in postmodum illic concesse fuerint firma stabilitate iure monasterii ipsius existenda atque in perpetuo permanenda statuimus, nec licencia sit, ut dictum est, quod ex eis vel omnibus eidem monasterio pertinentibus cuiquam magne parveque persone auferre ut profecto iuxta id quod subiectus idem venerabilis locus apostolici consueti atque privilegii consistit inconcusse dotandus permaneat. Si quis autem, quod non optamus, nephario ausu presumpserit hec a nobis ad laudem Dei pro stabilitate iam dicti monasterii statuta sunt refragare aut in quoquam transgredi, sciat se anathematis vinculo innodatum et cum diabolo et eius atrocissimis pompis atque Iuda traditore <et> Salvatoris domini nostri Ihesuchristi, eterni incendii suplicio concremandum deputatus, verum is qui non moritur et ignis qui non extinguitur unquam, nec velit nec valeat parcere. At vero qui pio intuitu observator et in omnibus extiterit custodiens huius nostri apostolici constituti ad cultum Dei respicientis benedictiones gratiam a misericordissimo domino Deo nostro multipliciter consequatur et vite eterne particeps effici mereatur in secula seculorum. Amen. Scriptum per manus Petri, notarii et scriniarii Sancte Romane Ecclesie, in mense aprilis et inditione fata undecima + (*crismó*) Bene Valeté.”

Ego, Petrus Ferrarii, tenens locum Raymundi de Prato publici notarii Sancti Petri de Bisulduno auctoritate regia, hoc translatum scripsi et clausi, et ommisi scribere in terciadecima linea in spacio quod ibi est a loco ubi dicitur «vel» usque ad literam «s» ex eo quia in originali privilegio supradicto per corrasionem plures litere, seu alique alie in ipso spacio non erant, et cancellavi in sextadecima linea ubi dicebatur «que est» cum ipse litere essent ibi superflue, et ommisi scribere in tricesima linea in spacio quod ibi est post verbum «anno» et ante literam «d» cum in originali propter corrasionem non esset aliqua litera vel litere cum qua seu quibus ipsa litera esset coniuncta. Item ommisi scribere in ultima linea ante meam subscriptionem in spacio quod est a loco ubi dicitur «inditione» usque ibi ubi dicitur

«ta» cum propter corrosionem alicque litere in ipso loco non sint in originali predicto.

Ego, Raymundus de Prato, iudex ordinarius Bisulduni, qui hoc translatum cum originali fideliter comprobavi, auctoritate iudiciali subscribo.

30

1158 gener 7. Sant Pere [del Vaticà]. Roma

Butlla del papa Adrià IV, on posa sota la protecció apostòlica la canònica agustiniana de Santa Maria de Besalú i en confirma la subjecció a l'església de Sant Ruf.

Cartoral, fols. 29r-v.

Archives de la Drôme (Valença), fons de Sant Ruf, XII, vol. 4.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

CARRIER, DE SERRE, *Liste des abbayes...*, pàg. 127.

VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, pàg. 84.

Adrianus episcopus, servus servorum Dei.

Dilectis filiis Bernardo, priori ecclesie Sancte Marie de Bisulduno eiusque fratribus, tam presentibus quam futuris regularem vitam professis in perpetuum. Religiosam vitam eligentibus, apostolicum convenit adesse presidium, ne forte cuiuslibet temeritatis incursus, aut eos a proposito, revocet aut robur, quod absit, sacre religionis infringat. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus clementer annuimus, et prefatam ecclesiam in qua divino mancipati estis, obsequio sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et presentis scripti privilegio communimus, imprimis siquidem statuentes ut ordo canonicus qui, secundum Deum et beati Augustini regulam, in eadem ecclesia noscitur institutus perpetuis ibidem temporibus irrefragabiliter observetur atque in subiectione et dispositione ecclesie Sancti Ruffi inviolabiliter perseveret. Preterea quascumque possessiones, quecumque bona, eadem ecclesia in presenciarum iuste et canonice possidet, aut in futurum concessione pontifichum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis iustis modis, prestante Domino, poterit adipisci, firma nobis nostrisque successoribus et vos ecclesie Sancti Ruffi illibata permaneant, in quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis: ecclesiam Sancte Marie, ecclesiam Sancti Vincencii, ecclesiam Sancti Silvestri de Mauro, ecclesiam Sancti Andree de Socarrats, ecclesiam Sancti Iohannis de Balbis, ecclesiam Sancti Quintini, ecclesiam

Sancti Cornelii supra Gurnum, ecclesiam Sancti Michaelis de Mediano, ecclesiam Sancti Iuliani de Ribellis, cum cimiteriis, decimis, primiciis, et oblationibus earundem ecclesiarum. Libertatem quoque et iusticias, quas prefata ecclesia iuxta privilegia et monumenta usque ad hec tempora sua noscitur habuisse, vobis nichilominus confirmamus. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut eorum devotioni et extreme voluntati qui se illic sepeliri deliberaverint, nisi forte excommunicati vel interdicti sint, nullus obsistat, salva tamen iusticia matricis ecclesie. Ad hec adicientes, statuimus ut aliqua ecclesia parrochianos vestros qui se illic sepeliri non devoverint, ad sepulturam recipere nulla ratione presumat. In precipuis quoque festivitibus Pasche, videlicet Pentecosten et Nathalis Domini, aliquem parrochianorum vestrorum nulla ecclesia vobis invitis ad communionem recipiat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat prefatam ecclesiam temere perturbare aut eius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed illibata omnia et integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva Sedis Apostolice auctoritate et diocesani episcopi consueta iusticia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona, hanc nostre constitutionis paginam, sciens contra eam temere venire temptaverit, secundo, terciore commonita, nisi presumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et domini Redemptoris nostri Ihesuchristi aliena fiat, atque in extremo examine districte ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco sua iura servantibus sit pax domini nostri Ihesuchristi, quatenus et hic fructum bone actionis percipiant et apud districtum iudicem premia eterne pacis inveniant. Amen.

Ego, Adrianus, Catholice ecclesie episcopus.

Ego, Vulbaldus, presbiter cardinalis tituli Sancte Praxedis.

Ego, Gregorius, Sabinensis episcopus.

Ego, Octovianus, presbiter cardinalis tituli Sancte Cecilie.

Ego, Girardus, presbiter cardinalis tituli Sancti Stephani in Celiomonte.

Ego, Iohannes, presbiter cardinalis Sanctorum Iohannis et Petri tituli Pamachii.

Ego, Henricus, presbiter cardinalis tituli Sanctorum Nerei et Achilli.

Ego, Odo, diachonus cardinalis Sancti Georgii ad Velum Aureum.

Ego, Guido, diachonus cardinalis Sancte Marie in Porticu.

Ego, Iacintus, diachonus cardinalis Sancte Marie in Cosmidyn.

Datum Rome, apud Sanctum Petrum, per manum Rollandi, Sancte Romane Ecclesie presbiteri cardinalis et cancellarii, septimo idus ianuarii, inditione sexta, incarnationis Dominice anno MCLVII, pontificatus vero domini Adriani, pape quarti, anno quarto.

31

1162 maig 20. Montpeller

Bulla del papa Alexandre III, on ratifica la del seu predecessor Adrià IV, a favor de la canònica de Santa Maria de Besalú. Ratifica la seva adscripció perpètua a l'església de Sant Ruf i en confirma les possessions i esglésies sufragànies en diferents llocs.

Cartoral, fols. 30r-v.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

Biblioteca de la Real Academia de la Historia, *Papeles de Jaime Villanueva*, fols. 492r-493v.

KEHR, *El papat i el Principat de Catalunya...*, XIV-1, pàg. 30 i n. 1.

MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección Diplomática del Condado de Besalú, I), pàg. 490.

VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, pàg. 84.

VONES-LIEBENSTEIN, *Saint Ruf und Spanien*, vol. 1, reg. 49, pàg. 560.

Alexander episcopus, servus servorum Dei.

Dilectis filiis Petro, priori ecclesie Sancte Marie de Bisulduno eiusque fratribus, tam presentibus quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum. Religiosam vitam eligentibus, apostolicum convenit adesse presidium, ne forte cuiuslibet temeritatis incursus aut eos a proposito revocet aut robur, quod absit, sacre religionis infringat. Ea propter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus clementer annuimus, et ad exemplar predecessoris nostri bone memorie Adriani pape prefatam ecclesiam in qua divino mancipati estis obsequio sub beati Petri et nostra protectione suscipimus, et presentis scripti privilegio communimus, imprimis siquidem statuentes ut ordo canonicus, qui secundum Deum et beati Augustini regulam in eadem ecclesia noscitur institutus perpetuis, ibidem temporibus inviolabiliter observetur atque in subiectione et dispositione ecclesie Sancti Ruffi irrefragabiliter perseveret. Preterea, quascumque possessiones quecumque, bona eadem ecclesia in presenciarum iuste et canonicè possidet aut in futurum concessione

pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis iustis modis prestante Domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et per vos ecclesie Sancti Ruffi illibata permaneant. In quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis: ecclesiam Sancte Marie, ecclesiam Sancti Vincencii, ecclesiam Sancte Marie de Belloloco, ecclesiam Sancti Martini de Capellada, ecclesiam Sancte Marie de Faris, ecclesiam Sancti Fructuosi de Ursiniano, ecclesiam Sancti Silvestri de Mauro, ecclesiam Sancti Andree de Socarrats, ecclesiam Sancti Iohannis de Balbis, ecclesiam Sancti Quintini, ecclesiam Sancti Cornelii supra Gurnum, ecclesiam Sancti Michaelis de Mediano, ecclesiam Sancti Iuliani de Ribellis, cum ciminteriis, decimis et primiciis et oblationibus earundem ecclesiarum. Libertatem quoque et iusticias quas prefata ecclesia, iuxta privilegia et monumenta usque ad hec tempora sua noscitur habuisse, vobis nichilominus confirmamus. Sepulturam quoque ipsius loci liberam esse concedimus ut eorum devotioni et extreme voluntati qui se illich sepeliri deliberaverint, nisi forte excommunicati vel interdicti sint, nullus obsistat, salva tamen iusticia matricis ecclesie. Ad hec adicientes, statuimus ut aliqua ecclesia parrochianos vestros qui se in ea sepeliri non devoverint, ad sepulturam recipere nulla ratione presumat. In precipuis quoque festivitibus Pasche, videlicet Pentecosten et Nathalis Domini aliquem parrochianorum vestrorum nulla ecclesia vobis invitis ad communionem recipiat. Decernimus ergo ut nulli omnino homini liceat prefatam ecclesiam temere perturbare aut eius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere seu quibuslibet molestiis fatigare, sed illibata omnia et integra conserventur eorum, pro quorumlibet gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva Sedis Apostolice auctoritate et diocesani episcopi consueta iusticia. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona, hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere venire temptaverint, secundo, terciove commonita, nisi presumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et domini redemptoris nostri Ihesuchristi aliena fiat, atque in extremo examine districte ultioni subiaceat. Cumctis autem eidem loco sua iura servantibus sit pax domini nostri Ihesuchristi, quatinus et hic fructum bone actionis percipiant et apud districtum iudicem premia eterne pacis inveniant. Amen.

Ego, Alexander, catholice ecclesie episcopus.

Ego, Hulbaldus, presbiter cardinalis tituli Sancte Crucis in Iherusalem.

Ego, Iohannes, presbiter cardinalis tituli Sancte Anastasie.

Ego, Albertus, presbiter cardinalis tituli Sancti Laurentii in Lucina.

Ego, Gregorius, Sabinensis episcopus.

Ego, Hulbaldus, Hostiensis episcopus.

Ego, Bernardus, Portuensis et Sancte Ruffine episcopus.

Ego, Galterius, Albanensis episcopus.

Datum apud Montempesullanum per manum Hermannii, Sancte Romane Ecclesie subdiachoni et notari, XIII kalendas iunii, inditione X, Incarnatione Dominice anno MCLXII, pontificatus vero domini Alexandri, pape tercii, anno tercio.

32

[1168/1169/1170] febrer 13. Benevento

Breu del papa Alexandre III, a favor de la canònica de Santa Maria de Besalú, amb confirmació dels seus béns, drets i esglésies sotmeses. Limita la jurisdicció del bisbe de Girona a la recepció del crisma, ordenació sacerdotal de canonges i capellans seculars, i consagració d'esglésies i altars. No obstant això, el bisbe tindrà sobre la canònica de Besalú el dret d'una alberga anyal per a ell, set acompanyants i les seves cavalleries.

Cartoral, fol. 31r.

Ed.: MONSALVATJE, *Noticias Históricas*, XI (Colección Diplomática del Condado de Besalú, I), ap. DXXIV, pàgs. 486-487.

Cf.: Biblioteca de Catalunya, Arxiu, ms. 2558, s/f.

Biblioteca de la Real Academia de la Historia, *Papeles de Jaime Villanueva*, fol. 491r-v.

MARQUÈS, *Pergamins de Santa Maria de Besalú a l'ADG*, doc. 21.

VONES-LIEBENSTEIN, *Saint Ruf und Spanien*, vol. 1, reg. 57, pàgs. 563-564.

Alexander episcopus, servus servorum Dei.¹

Dilectis filiis B[erengario], priori et canonicis ecclesie Sancte Marie de Bisulduno.

Salutem et apostolicam benedictionem.

Religiosam vitam eligentibus, apostolicum convenit adesse presidium, ne sacre religionis, quod absit, robur infringat temeritas improborum. Eapropter, ecclesiam vestram cum omnibus que in presenciarum legitime possidet, aut in futurum, iustis modis, Deo propicio poterit adipisci sub beati Petri et nostra protectione,

suscipientes donationes et libertates a Mirone quondam Gerundensi episcopo [et] Bernardo comitte de Bisulduno, tam ecclesie vestre quam ecclesiis sibi subditis rationabiliter concessas, sicut eorum carte testantur, et vos nunc possidetis, vobis et eidem ecclesie vestre auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus, statuentes ut quemadmodum privilegio bone memorie predecessoris nostri Benedicti pape cautum est et nunc usque servatum episcopo Gerundensi, non liceat preter unum hospicium in anno cum septem sociis et totidem equitaturis in prescripta ecclesia vestra requirere. Crisma vero oleum sanctum ordinationes, tam canonicorum quam secularium clericorum vestrorum, consecrationes altarium seu basilicarum, a Gerundensi episcopo si gratiam et communionem Apostolice Sedis habuerit, et ea vobis gratis et sine ulla pravitate exhibuerit recipiatis, alioquin liceat vobis quemcumque malueritis adire antistitem qui apostolica fretus auctoritate quod postulatur indulgeat. Decernimus ergo ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostre confirmationis infringere vel ei aliquatenus contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eum se moverit incursum.

Datum Beneventis, idus februarii. + Alexander papa tercius.

1. Bulla plumbata istius privilegii cum duobus transumptis publicis est inter instrumenta monasterii predicti, *afegit al marge esquerre*.

33

1246 setembre 8. Lió

Breu del papa Innocenci IV, a favor del prior i canònica agustiniana del castell de Besalú.

Cartoral, fol. 31v.

Innocencius episcopus, servus servorum Dei.

Dilectis filiis priori et conventui castri de Bisulduno, ordinis Sancti Augustini, Gerundensis Diocesis.

Salutem et apostolicam benedictionem.

Monasterii vestri utilitatibus providere a gravaminibus in posterum precavere, sollicitudine paterna volentes, auctoritate presencium indulgemus ut ad receptionem seu provisionem cuiuslibet in pensionibus vel ecclesiastico beneficio, per literas compelli apostolicas, de cetero non possitis que de hac indulgentia plenam non fecerint mentionem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc

paginam nostre concessionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursum.

Datum Lugduni, VI idus septembris, pontificatus nostri anno quarto.

34

1291 juliol 25. [Valença del Delfinat]

Atestació de l'oficialat de la cúria diocesana de Valença on, a petició de l'abat i convent de Sant Ruf, es fa relació d'onze privilegis pontificis donats a favor d'aquella congregació.

Cartoral, fols. 33r-34r.

Privilegia abbacie Sancti Ruffi.

Noverint universi presens publicum instrumentum inspecturi: quod nos officialis curie Valentinensis vidimus et, de verbo ad verbum, legimus undecim privilegia non cancellata, non abolita, non rasa, nec in aliqua sui parte viciata, bullata bullis plumbeis cum filis sericis more Romane Curie, prout prima facie aparebat, de quibus privilegiis fecimus transcribi exemplari et autenticari quasdam clausulas infrascriptas per manum notarii iurati nostri infrascripti, de verbo ad verbum, nichil dempto, addito vel mutato quod sensum variet vel mutet intellectum, quarum clausularum contentarum in dictis privilegiis tenor talis est, videlicet:

In privilegio Paschalis pape secundi: "Porro ipsam Beati Ruffi ecclesiam omnino liberam et quietam vestre congregationi habendam sancimus, cum ciminterio et prediis et oblationibus et decimis terrarum et vinearum que sunt in planicie Avenice civitatis, sicut olim abbacie Sancti Ruffi fuisse testatur antiquitus et sicut Albertus Advenitensis episcopus determinavit, et dono et scripto cum suis canonicis confirmavit, firmamus etiam vobis vestrique successoribus aqueductum a Durencia usque in Surgentinum et vias et pascuos et ipsum pratum de Surgentino et mo[...] ad agendum libere quicquid in ecclesie necessitates volueritis, sicut idem Albertus episcopus et potestates alieque persone maiores et minores dederunt, firmaverunt".

Item in privilegio domini Innocencii pape, tenor alterius clausule talis est: "Preterea quascumque possessiones quecumque bona eadem ecclesia, in presenciarum iuste et canonice possidet vel

in futurum concessione episcoporum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium, seu aliis iustis modis prestante Domino poteris adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis: locum ipsum in quo memorata ecclesia sita est cum libertate et quiete ecclesiarum vestrarum, ciminteriis, prediis, terris, decimis et aliis ad eandem ecclesiam pertinentibus”.¹

Item in privilegio domini Adriani pape quarti, tenor unius clausule talis est: “Ea propter, dilecti in Domino filii, utilitati vestre in posterum providentes, statuimus ut nullius nostre vel predecessorum nostrorum constitutionis auctoritas vobis obsistat quin de omnibus terris de quibus decimas canonice ac legitime habere aliquod consuevistis vel aliqua vestra ecclesia que sit vobis subiecta ad quoscumque terre ipse devenerint decetero habeatis”.

Item in alio privilegio dicti domini Adriani tenor alterius clausule talis est: “Ea propter, dilecti in domino filii, vestris iustis postulationibus gratum impertientes assensum, apostolica auctoritate, statuimus ut nulli hominum liceat decimas ad vestrum ius vel ad parrochias ecclesiarum vestrarum pertinentes, vobis invitis et nescientibus, emere vel eas quomodolibet usurpare interdicimus, etiam ut nemo in territorio ecclesie vestre aut in territoriis ecclesiarum ad vestrum ius pertinencium, absque vestra et diocesani episcopi covinencia et assensu ecclesiam vel quodlibet oratorium edificare presumat”.

Item in privilegio domini Urbani pape, tenor unius clausule talis est: “Sane laborum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis, seu de nutrimentis vestrorum animalium, nullus a vobis decimas presumat exhigere. Nulli quoque episcoporum fas sit, sine romani pontificis vel legati eius audientia, vos vel ecclesias vestras interdicto vel excommunicationi subicere aut iudicio pregravare. Cetera quoque omnia que vobis a predecessoribus nostris, felicitis memorie, Urbano et Alexandro romanis pontificibus concessa et privilegiis confirmata sunt, nos etiam concedimus et confirmamus”.²

Item alio privilegio dicti domini Adriani, clausula que sequitur: “Nulli etiam episcoporum fas sit, sine romani pontificis vel legati eius audiam vos vel ecclesiam vestram, interdictioni vel excomunioni subicere, aut iudicio pregravare. Cetera quoque omnia que vobis a predecessore nostro felicitis memorie pape Urbano concessa, et privilegio confirmata sunt, nos etiam concedimus et confirmamus”.

Item, in privilegio domini Anastasii pape, clausula que sequitur: “Decernimus ergo ut nulli omnino homini liceat supradictam

ecclesiam temere, perturbare, aut eius possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed illibata omnia et integra conserventur eorum pro quorum gubernatione et sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura”.³

Item, in privilegio domini Lucii pape, similis clausula contenta in privilegio dicti domini Innocencii supra, que incipit “Preterea quascumque possessiones” et finit “et aliis ad eandem ecclesiam pertinentibus”.

Item similis clausula continetur in privilegio domini Eugenii pape, et in privilegio dicti domini Adriani, de verbo ad verbum, ut in ipso privilegio dicti domini Innocencii continetur.

Item similis clausula contenta supra in dicto privilegio dicti domini Innocencii, in privilegio domini Alexandri continetur.

Item in privilegio domini Celestini pape, et in privilegio quodam alio domini Adriani predicti, continetur clausula predicta contenta supra in quodam privilegio dicti domini Adriani que incipit “Ea propter dilecti in domino filii” et finit “decetero habeatis”.

Factum fuit presens transcriptum die veneris post festum beatorum Iacobi et Christofori anno Domini MCC nonagesimo primo, in cuius rei testimonium nos, dictus officialis, ad preces religiosorum virorum dominorum abbatis et conventus Sancti Ruffi Valentinensis, sigillum curie nostre Valentinense presenti autentico seu transcripto duximus apponendum. Testibus presentibus: domino Henrico, capellano et canonico Valentie, Bartholomeo Borserii, clerico Valentie, et domino Anselmo de Sancto Theuderio, presbitero.

Et ego, Iohannes de Arlato, Bisuntunensis diocesis, auctoritate imperiali publicus notarius et curie Valentinensis iuratus, de mandato dicti domini officiale, ad requisitionem predictorum religiosorum virorum, ut supra transcripsi, exemplavi, authenticavi iam dictas sepe clausulas dictorum privilegiorum et hoc presens transcriptum meo signo solito.

1. Cf. Cartoral, document 37 (Innocenci III, 1206 maig 6). 2. Urbà III, 1186 març 21, Verona (CARRIER, DE SERRE, *Liste des abbayes...*, pàg. 127). 3. Anastasi IV, 1154 abril 24, Laterà (CARRIER, DE SERRE, *Liste des abbayes...*, pàgs. 124-126)

1114 gener 10. Sant Joan de Laterà (Roma)

Butlla del papa Pasqual II, adreçada a l'abat sant Oleguer, i a favor de la congregació canonical de Sant Ruf, en la qual són confirmats els drets i franquesses d'aquesta i es relacionen les canòniques

que li són sotmeses, tant a la Provença com a Catalunya i a Síria.

Cartoral, fols. 34v-35r.

Ed.: FITA, «Biblioteca històrica de Tarrasa», pàgs. 49-51.

PUIG, RUIZ, SOLER, *Diplomatari de Sant Pere i Santa Maria d'Ègara*, doc. 105, pàgs. 346-349.

Cf.: CARRIER, DE SERRE, *Liste des abbayes...*, pàg. 129.

VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, pàg. 84.

VONES-LIEBENSTEIN, *Saint Ruf und Spanien*, vol. 2, reg. 2, pàg. 600.

Paschalis episcopus, servus servorum Dei.

Dilecto filio Oldegario, abbati canonice Sancti Ruffi que in episcopatu Avennico sita est, eiusque successoribus regulariter substituendis in perpetuum.

Religiosis desideriis dignum est facilem prebere consensum, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Et nos, devocionis tue precibus annuentes, Beati Ruffi ecclesiam cui Deo auctore presides cum omnibus ad ipsam pertinentibus sub tutela apostolice sedis accipimus. Presentis igitur privilegii paginam, apostolica auctoritate statuimus ut quecumque bona quecumque possessiones ad eiusdem Beati Ruffi monasterium legitimis fidelium donationibus vel aliis iustis modis pertinere videntur, et quecumque in futurum concessione pontificum, liberalitate principum vel oblatione fidelium, iuste atque canonice poterit adipisci, firma tibi tuisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hec propriis nominibus duximus annotanda: ecclesias de Albinianeto et de Medialone [et] de Serreris, cum pertinentiis earum; decimam de Berta sicut a bone memorie Guilielmo (*sic*) Arelatensi archiepiscopo vobis concessa est; ecclesias Sancte Marie de Turre, Sancti Victoris, Sancte Eulalie, Sancti Laurencii de Barradas; ecclesias de Mandolio. In Bisulduno, ecclesiam Sancte Marie, cum dignitatibus et possessionibus suis et cum ecclesiis sibi subditis salvo, censu Lateranensis palatii; ecclesias Sancti Petri et Sancte Marie Egarenses, et Sancti Iuliani de Terratia, cum possessionibus, subditis et ecclesiis per eas constitutis quas vobis Barchinonensis episcopus Raymundus concessit, cum patrimonio quodam tuo et ceteris possessionibus que tibi et clericis tecum viventibus collate sunt, dum Beati Adriani ecclesie preeras, excepta dominicatura Barchinonensis episcopi. Confirmamus etiam tibi possessionem quam Raymundus nobilis memorie comes vobis in Tripolitana regione concessit, cum ecclesia Sancti Ruffi quam in eadem possessione construxit. Decernimus ergo ut nulli hominum liceat prephatum monasterium temere, perturbare, aut eius possessiones auferre vel ablata retinere, minuere, vel temerariis

vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt usibus omnimodis profutura. Laycos sane, seu clericos seculariter viventes, omnes ad canonicam conversionem suscipere, et alios ad divina officia, nisi propria culpa forte excommunicati sint, admittere nullius episcopi vel archiepiscopi seu prepositi contradictio vos inhibeat. Ad hec adicimus ut nulli episcoporum facultas sit, sine romani pontificis et legati eius audian (*sic*) vos vel loca vestra interdictioni vel excommunicationi subicere, aut iuditio pregravare sepulturam locorum vestrorum, omnino liberam esse decernimus, ut eorum qui illich sepeliri deliberaverint devotioni et extreme voluntati, nisi forte excommunicati sint, nullus obsistat cetera quoque omnia que vobis a predecessore nostro felicis memorie papa Urbano concessa et privilegio confirmata sunt, sic nos etiam concedimus et firmamus. Si qua igitur in futurum ecclesiastica quelibet secularisve persona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere venire temptaverit, secundo, terciore commonita, si non satisfactione congrua emendaverit potestatisque, honorisque dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore et sanguine Dei et domini nostri Ihesuchristi redemptoris aliena fiat, atque in extremo examine districte ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco iusta servantibus, sit pax domini nostri Ihesuchristi, quatenus et hic fructum bone actionis percipiant, et apud districtum Iudicem premia eterne pacis inveniant. Amen. Amen. Amen.

Ego, Paschalis, Catholice ecclesie episcopus.

Datum Laterani per manum Iohannis, Sancte Romane Ecclesie diachoni cardinalis ac bibliotheca[rri], IIII idus ianuarii, inditione septima, Incarnationis Dominice anno MCXV, pontificatus quoque dompni Paschalis, secundi pape, anno XV.¹

1. De predicto privilegio factum fuit transsumptum, quod incipit «Nos magister Helias de Salis officialis Valentiniensis», *afegit al marge esquerre*.

[1171/1172/1181] març 28. Tusculano (Frascati)

Breu del papa Alexandre III adreçat a l'abat i a la canònica de Sant Ruf, la qual posa sota la seva protecció i prohibeix que fora del mateix Summe Pontífex o el seu legat, ningú la pugui excomunicar. Extret d'un trasllat de l'original que es conservava a Sant Ruf.

Cartoral, fol. 35v.

Alexander episcopus, servus servorum Dei.

Dilectis filiis Guillermo abbati et canonicis Sancti Ruffi.

Salutem et apostolicam benedictionem.

Ex officio summi pontificatus, quod nobis est superna dispensatione comissum, loca religiosa specialius tenemur diligere, et ea contra malignorum hominum insolentiam pastoralis sollicitudine defensare. Hac igitur concessione, rationis inducti et vestris iustis postulationibus inclinati, auctoritate presencium districtius inhibemus ut nullus ecclesias vestras vel personas absque Summi Pontificis vel eius legati audiam (*sic*) interdicere vel excommunicare presumat. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre prohibitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum Eius, se noverit incursurum.

Datum Tusculanum, V^o kalendas aprilis.

Est sumptum a quodam transumpto incipiente “Nos Magister etc.” apud monasterium Sancti Ruffi, ubi est bulla plumbea.

37

1206 maig 6. Sant Pere [del Vaticà]. Roma

Butlla del papa Innocenci III, dirigida a l'abat i canonges regulars de Sant Ruf, amb la qual ratifica concessions atorgades pels papes Pasqual II, Alexandre III i Urbà II, posa la congregació sota la seva protecció, i li confirma les franqueses i el domini de les nombroses esglésies i canòniques sufragànies que la congregació de Sant Ruf té en diversos països i que es relacionen nominalment. Tret d'un trasllat autènticat de l'abadia general.

Cartoral, fols. 36v-38v.

Ed.: PUIG, RUIZ, SOLER, *Diplomatari de Sant Pere i Santa Maria d'Ègara*, doc. 219, pàgs. 496-503.

Cf.: CARRIER, DE SERRE, *Liste des abbayes...*, pàg. 130.

VONES-LIEBENSTEIN, *Saint Ruf und Spanien*, vol. 1, reg. 90, pàg. 581; vol. 2, reg. 81, pàgs. 659-660.

Innocencius episcopus, servus servorum Dei.

Dilectis filiis abbati Sancti Ruffi eiusque fratribus, tam presentibus quam futuris, regularem vitam professis in perpetuum, regularem vitam eligentibus. Apostolicum convenit adesse presidium ne cuiuslibet temeritatis incursus eos proposito revocet aut robur,

quod absit, sacre religionis infringat. Eapropter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus clementer annuimus et ecclesiam Beati Ruphi in insula que dicitur [Sparveria] sitam, in qua divino estis obsequio mancipati, felicitis recordationis Alexandri et Urbani predecessorum nostrorum vestigiis inherentes, sub beati Petri et nostra protectione suscipimus et presentis scripti privilegio communimus, in primis siquidem statuantes ut ordo canonicus, qui secundum Deum et beati Augustini regulam in ecclesia vestra institutus esse dinoscitur, perpetuis in ea temporibus inviolabiliter observe[n]tur. Preterea quascumque possessiones quecumque bona eadem ecclesia in presenciarum iuste et canonicè possidet, vel in futurum, concessione pontificum, largitione regum vel principum, oblatione fidelium seu aliis iustis modis, prestante domino poterit adipisci, firma vobis vestrisque successoribus et illibata permaneant, in quibus hec propriis duximus exprimenda vocabulis: locum ipsum in quo ecclesia memorata sita est, cum libertate et quiete ecclesiarum vestrarum ciminteriis, prediis, terris, decimis et aliis ad eandem ecclesiam pertinentibus, ecclesiam Sancte Marie intra urbem Lugduni, cum ciminterio et parrochia, decimis vinearum et capellis suis, videlicet Sancti Marcelli supra murum ipsius urbis, Sancti Andree de Corhiaco (*sic*) et Sancti Marcelli; ecclesiam Condoipso, cum sextadecima parte portus Rodane Lugduni; ecclesiam de Buxa, cum ciminterio, parrochia, capellis suis, decimis de Giren (*sic*) et de Monloel; ecclesiam Ordinacii, cum septem ecclesiis suis, ecclesiam scilicet de Colomeo, ecclesiam de Chillimo, ecclesiam de Corbelino, cum capella de Favergiiis, ecclesiam de Romanico, ecclesiam Sancti Simphoriani, ecclesiam Sancti Martini de Vienna, cum ecclesiis sibi subiectis, ecclesiam Sancti Nicocii (*sic*), de Monte, de Cisilino et de Vermeollo, cum appendenciis suis <ecclesias de Peladiu (*sic*), cum appendenciis suis; ecclesiam Sancti Martini de Peyran>,¹ ecclesiam heremitarum de Cumba, cum appendenciis; ecclesiam Sancte Marie in insula subtus Viennam, cum ecclesia de Costa, cum ecclesiis de Flacteriis et appendenciis suis; ecclesias de Paladiu (*sic*), cum appendenciis suis; ecclesiam Sancti Martini de Peyran (*sic*), cum capellis et appendenciis suis; ecclesiam Sancte Marie de Annoniacho, cum ecclesiis Sancti Iohannis, Sancti Rustici, Sancti Michaelis et Sancti Dionisii, cum earum pertinenciis; ecclesiam Sancti Iachobi in civitate Valentie; ecclesiam Sancti Petri [de] Dyensis, cum ecclesiis Sancti Petri de Valledrome et de Chalanconio; ecclesiam Sancte Marie de Chaellis (*sic*), cum appendenciis suis; ecclesiam de Taulimacho, cum capella et pertinenciis suis; ecclesiam de Argentio, cum pertinenciis

suis; ecclesiam de Volvento, cum pertinentiis suis; ecclesiam de Medullione, cum tribus ecclesiis de Podio, de Vernet (*sic*), de Roca, cum appendenciis suis; ecclesiam de Saverus (*sic*), cum capellis de Izone et de Gaudensart et Sancti Sepulcri, cum appendenciis suis; ecclesiam Sancti Andeoli, ubi et corpus ipsius iacet, cum ecclesiis et pertinentiis suis, ecclesiam videlicet Sancti Michaelis, ecclesiam Sancti Policarpi, ecclesiam de Chalmi (*sic*) et ecclesiam de Chauzmi (*sic*), cum pertinentiis suis; ecclesiam Sancte Marie de Flactiano et ecclesiam Sancti Nazarii, cum ea decimatione et pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Iohannis [de] Vallis Longe; ecclesiam Sancte Marie de Albaniacum, cum pertinentiis suis: ecclesias de Betorita, Sancte Marie et Sancti Stephani, et ecclesiam de Barbaras, cum pertinentiis earum; ecclesiam Sancti Iohannis de Castronovo, cum pertinentiis suis; ecclesiam de Turre, cum ecclesiis Sancte Eulalie, Sancti Victoris et Sancti Petri de Ausins (*sic*), cum pertinentiis earum; ecclesiam Sancti Petri de Venciis, cum ecclesia Sancte Cecilie et appendenciis suis; ecclesiam Sancti Veredemii, cum tota parrochia et rebus ad ipsam pertinentibus, et ecclesia Sancte Marie de Aquariis; ecclesiam Sancte Marie de Mandolio, cum ecclesia de Iuano et earum pertinentiis. Ecclesiam Sancti Saturnini de Armesanicis, cum capella ipsius castrum et terciam partem decimarum ecclesie de Telliano; ecclesiam Sancti Martini de Cavayracho, cum capellis suis de Medio Campo [et] de Canois, cum pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Iachobi de Molgono (*sic*), cum pertinentiis suis; ecclesiam de Seta, cum pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Petri de Castronovo, cum honore et pertinentiis suis; ecclesias Sancte Marie et Sancti Felicis, cum pertinentiis suis; ecclesiam Sancte Marie de Bisulduno, cum ecclesiis suis Sancti Vincencii, Sancte Marie nove, Sancti Martini de Capellada, de Faras, de Socarrats, de Balbis, Sancti Cornelii, Sancti Silvestri, Sancti Quintini et ecclesiam de Ribellis, cum omnibus earum pertinentiis; ecclesias Sancte Marie de Terracia, cum ecclesiis Sancti Petri, Sancti Michaelis, Sancti Fructuosi, Sancti Iuliani, Sancte Eulalie, cum earum pertinentiis; ecclesiam Sancti Ruphi extra muros civitatis Ilerde, cum pertinentiis suis; ecclesiam Sancti Michaelis de Stacada, cum ecclesia Sancti Fructuosi in Campanea; ecclesiam Sancti Martini de Ponte, cum ecclesia Sancte Marie in eadem villa sita; ecclesiam Sancti Felicis, cum ecclesia Sancte Marie; ecclesiam Sancti Ciprinaei de Villanicis; ecclesias de Scalada; ecclesiam de Villaurorli; ecclesiam de Rebolat (*sic*); ecclesiam Sancti Petri de Canafaya (*sic*), cum ecclesia Sancti Mauricii, Sancti Ilarii de Mollerone, capella de Fossa, ecclesia de Lodorderia, ecclesia de Lilio,

ecclesia de Brolio, ecclesia Sancti Sulpitii de Talut, ecclesia Sancte Geranie (*sic*), cum omnibus pertinenciis suis; ecclesiam Sancti Mauricii de Cesai, cum pertinenciis suis; ecclesiam de Mornacii, cum ecclesiis suis de Mans, de Batia, de Colione, de Caleneda (*sic*), cum omnibus earum pertinenciis; ecclesiam Sancti Michaelis de Ianua, extra muros civitatis, cum pertinenciis suis; ecclesiam Sancti Nicholay in Collemontis, cum pertinenciis suis; ecclesiam de Lonadisio (*sic*), cum pertinenciis suis; ecclesiam Sancti Stephani in Campania, estramuros civitatis Papie, cum ecclesiis suis: Sancte Marie in Campo et Sancti Petri in Silva, cum omnibus earum pertinenciis; ecclesiam Sancte Marie de Pilia, cum capellis suis; ecclesiam Sancti Simphoriani et Sancte Rede (*sic*) et earum pertinenciis; ecclesiam Sancti Petri de Onchis (*sic*), cum pertinenciis suis; ecclesiam Sancte Marie de Belloiocco, cum capella et aliis pertinenciis suis; ecclesiam de Marialdo, cum pertinenciis suis; ecclesiam Sancte Marie de Calonio, cum capella Sancti Iachobi de Albarii et aliis pertinenciis suis; ecclesiam Sancte Marie de Valleclusa, cum pertinenciis suis; ecclesiam Sancte Marie Bonarum Vallium, cum pertinenciis suis; ecclesias Sancti Andree post Rotam (*sic*) et Sancti Martini de Amac, cum pertinenciis earum; ecclesiam Sancte Marie de Insula, iuxta castrum Chireu, cum pertinenciis suis; ecclesiam Sancti Mauricii de Uzone, cum parochia de Charnas et aliis pertinenciis suis; ecclesias de Emlach (*sic*) et de Morum (*sic*), cum perinenciis earum. Nichilominus venditiones insule Sparnerie (*sic*), que subtus Valentie sita est, quam bone memorie Odo, Valentinensis episcopus, vobis et ecclesie vestre, cum assensu et conscientia canonicorum suorum, rationabiliter fecisse dinoscitur, et alias iustas acquisitiones vestras vobis et ecclesie auctoritate apostolica confirmamus. Sane laborum vestrorum quos propriis manibus aut sumptibus colitis seu de nutrimentis vestrorum animalium nullus a vobis decimas exhigere vel extorquere presumat. Nulli quoque episcoporum fas sit sine romani pontificis vel legati eius audiam vos vel ecclesias vestras interdicto vel excommunicationi subicere aut iudicio pregravare. Cetera quoque omnia que vobis et predecessoribus vestris (*sic*) felicis memorie Urbano et Alexandro romanis pontificibus concessa et privilegiis confirmata sunt, nos etiam concedimus et presenti pagina confirmamus. Sepulturam quoque ipsius loci et ecclesiarum vestrarum que cimiteria noscuntur habere ad exemplar pie recordationis Paschalis pape predecessoris nostri liberam esse decernimus, ut eorum qui se illich sepeliri deliberaverint devotioni et extreme voluntati, nisi forte excommunicati vel interdicti sint, nullus obsistat, salva iusticia illarum ecclesiarum

de quibus mortuorum corpora assumuntur. Liceat preterea vobis clericos et laycos e seculo fugientes, liberos et absolutos ad conversionem recipere et absque contradictione aliqua retinere. Cum autem generale interdictum terre fuerit, liceat vobis, clausis ianuis, exclusis excommunicatis et interdictis, non pulsatis campanis, suppressa (*sic*) voce divina officia celebrare. Providemus insuper ut nulli fratrum vestrorum, post factam in eodem loco professionem, absque abbatis et sanioris partis vel maiorum capituli permissione, liceat de claustro vestro discedere; discedentem autem, sine communium literarum cautione, nullus audeat retinere. Decernimus ergo ut nulli omnino homini liceat in vestris ecclesiis indebitas et novas exactiones imponere, possessiones vel bona auferre vel ablata retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed illibata omnia et integra conserventur eorum pro quorum gubernatione ac sustentatione concessa sunt usibus omnimodis profutura, salva sedis apostolice auctoritate et in predictis ecclesiis diocesanorum episcoporum servata, secundum prescriptam formam canonica ratione. Si qua igitur in futurum ecclesiastica secularisve persona hanc nostre constitutionis paginam sciens contra eam temere venire temptaverit, secundo, tertiove commonitus, nisi presumptionem suam congrua satisfactione correxerit, potestatis, honorumque seu dignitate, reamque de divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, atque a Sacratissimo Corpore et Sanguine Dei et domini Redemptoris nostri Ihesuchristi aliena fiat, atque in extremo examine divine ultione subiaceat. Cunctis autem eidem loco sua iura servantibus, sit Pax domini nostri Ihesuchristi, quatinus et hic fructum bone actionis percipiant et apud divinum iudicium premia eterna pacis inveniant. Amen. Amen. Ego, Innocentius, Catholice ecclesie episcopus. Ego, Petrus, Portuensis et Sancte Rufine episcopus. Ego, Iohannes, Sabinensis episcopus. Ego, Nicholaus, Tosculanensis episcopus. Ego, Petrus, tituli Sancte Cecilie presbiter cardinalis. Ego, Guido, presbiter cardinalis Sancte Marie Transtiberini tituli Calixti. Ego, Iohannes, tituli Sancti Stephani in Celiomonte presbiter cardinalis. Ego, Cinthra, tituli Sancti Laurentii in Lucina presbiter cardinalis. Ego, Godffredus, tituli Sancte Praxedis presbiter cardinalis. Ego, Gregorius, tituli Sancti Vitalis presbiter. Ego, Leo, tituli Sancte Crucis in Iherusalem presbiter cardinalis. Ego, Rogerius, tituli Sancte Anastasie presbiter cardinalis. Ego, Gregorius, Sancti Georgii ad Velum Aureum diaconus cardinalis. Ego, Guido, Sancti Nicholay in carcere Tulliano diaconus cardinalis. Ego, Petrus, Sancti Angeli diaconus cardinalis.

Datum Rome, apud Sanctum Petrum, per manum Iohannis, Sancte Marie in Cosmidin diachoni cardinalis, Sancte Romane Ecclesie cancellarii, II nonas maii, inditione octava, Incarnationis dominice anno millesimo CCmo. sexto, pontificatus vero domini Innocencii, pape tercii, anno nono.

Fuit extractum a quodam transumpto autenti[c]o ad formam vidimus facto apud monasterium Sancti Ruffi et cum sigillo abbacie eiusdem independenti munito.

1. *ratllat.*

38

1460 març 1. Siena

Butlla del papa Pius II, a favor de l'abat i congregació de Sant Ruf, radicada aleshores a Valença.

Cartoral, fols. 39r-v.

Pius episcopus, servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

Romani pontificis providencia circumspecta ad ea libenter intendit per que monasteria et alia beneficia ecclesiastica secularia ac regularia quecumque in spiritualibus et temporalibus feliciter gubernentur ac onera eis incumbentia debite supportentur, et hiis que propterea processisse comperit ut firma et illibata persistent, apostolici muniminis adducit firmitatem. Dudum siquidem felicitis recordationis Urbano, pape quinto, predecessori nostro, pro parte dilectorum filiorum abbatis et conventus monasterii Sancti Ruffi Valentinensis ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinente ordinis sancti Augustini exposito, quod nonnulli Sancte Romane Ecclesie cardinales qui ratione nonnullorum beneficiorum a dicto monasterio et eius membris dependentium, qui ex concessione et dispensatione Sedis apostolice longis temporibus obtinuerant prout obtinebant et possidebant, certas annuas pensiones abbati et conventui predictis solvere, et certos canonicos in nonnullis ex dictis beneficiis tenere, eisque in victu et vestitu providere ac in eisdem beneficiis hospitalitatem servare, et alia beneficiis ipsis incumbentia onera supportare tenebantur, premissa facere et adimplere recusabant, idem predecessor abbati tunc existenti monasterii predicti eius proprio nomine non expresso compellendi vicarios, actores et procuratores predictorum et aliorum eiusdem Sancte Romane Ecclesie cardinalium qui

beneficia a dicto monasterio et membris predictis dependencia obtinebant et obtinerent in futurum, ad solvendum pensiones ratione beneficiorum huiusmodi debitas, ac tenendum canonicos in ipsis beneficiis ac providendum eisdem in victu et vestitu, et dictam hospitalitatem servandum, ac alia incumbencia onera supportandum, prout obtinentes pro tempore prefata beneficia tenebantur monitione premissa per censuram ecclesiasticam, per suas certi tenoris literas facultatem concessit, prout in eisdem literis plenius continetur. Cum auctoritate, sicut exhibita nobis nuper pro parte dilecti filii Iohannis abbatis et predictorum conventus petitio continebat, beneficia ipsa per nonnullos nostros et Apostolice Sedis notarios et alios a cardinalibus predictis etiam obtineri contingat, pro parte abbatis et conventus predictorum nobis fuit humiliter supplicatum ut literas et concessionem predictas approbare, ac illos ad notarios dicte Sedis ac alios seculares vel regulares qui beneficia huiusmodi pro tempore in titulum vel in comendam obtinuerint extendere aliasque, in premissis opportune providere de benignitate apostolica. Nos igitur, huiusmodi supplicationibus inclinati, literas et concessionem predictas, auctoritate apostolica tenore presentium approbamus ac robur perpetue firmitatis obtinere decernimus, illasque ad notarios dicte Sedis ac alios seculares vel regulares cuiuscumque status, ordinis vel conditionis fuerint, itaque ad omnia premissa seu officia a prefato monasterio dependencia eadem auctoritate extendimus. Necnon prefato Iohanni et pro tempore existenti abbati dicti monasterii, ut notarios aliosque predictos beneficia seu officia a prefato monasterio dependencia seu in illo existencia in titulum vel in comendam obtinentes, ad omnia in prefatis literis expressa per censuram ecclesiasticam auctoritate apostolica compellere possint et valeant concedimus et indulgemus per presentes. Ac irritum decernimus et inane, si secus super hiis a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attemptari, non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ac monasterii et ordinis predictorum instrumento confirmatione apostolica vel quavis alia firmitate roboratis, statutis, et consuetudinibus contrariis quibuscumque. Aut si notariis predictis vel quibusvis aliis, comuniter vel divisim, ab eadem sit sede indultum, quod interdici suspendi vel excommunicari non possint per literas apostolicas non facientes, plenam et expressam ac de verbo ad verbum, de indulto huiusmodi mentionem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre approbationis extensionis, concessionis indulti et constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit

indignationem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursum.

Datum Senis, anno Incarnationis dominice millesimo quadringentesimo quinquagesimo nono, kalendas marcii, pontificatus nostri anno secundo. Registrata gratis L. de Honardo, episcopo.

Invenitur scriptum in quodam instrumento ad formam vidimus ubi in principio est privilegium Adriani pape concessum monasterio Bisulduni, quod est supra inter alia.

39

[1017] gener 26. [Roma]

Butlla del papa Benet VIII sobre l'erecció del bisbat de Besalú, adreçada a Guifré, recentment consagrat bisbe pel mateix pontífex. La inserció procedeix del text d'un trasllat notarial d'onze de novembre de 1257.

Cartoral, fols. 40r-v. (en lletra del segle xvii).

Arxiu de la Corona d'Aragó, Cancelleria, Pergamins de Berenguer Ramon I, carp. 7, núm. 36 a (trasllat de 1257).

Ed.: FELIU, SALRACH, (coords.), *Els pergamins de l'Arxiu Comtal de Barcelona...*, I, doc. 121, pàgs. 409-411.

Marca Hispanica, ap. CLXXVIII, cols. 1009-1010.

MONSALVATJE, *Notícies Históriques*, I, ap. XIV, pàgs. 271-273.

Cf.: MONSALVATJE, *Notícies Históriques*, I, pàgs. 100-101 i 157-161.

VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, XV, pàg. 81.

Benedictus episcopus, servus servorum Dei.

Dilecto filio Guifredo, a nobis consecrato episcopo, tibi tuisque successoribus in perpetuum.

Desidorium quod ad religiosum propositum et sanctorum locorum stabilitatem pertinere monstratur sine aliqua est, Deo auctore, dilatione perficiendum et quantum in quibusdam eius varietatibus commodis nostrum assensum, et solitae apostolicae auctoritatis exposcitur praesidium. Ultro benignitatis intuitu nos convenit subvenire et rati pro integra securitate ex ratione solidare, ut ex hoc ipsis venia locis salus et indemnitas profligatur et nobis quoque lucri potissimum praemium, a conditore omnium Deo in syderey arcibus prescribatur. Quapropter notum esse volumus omnibus, tam presentibus quam futuris, quoniam Bernardus comes cum filio suo Guilliemo et per hos Guifredus comes frater eius, suum desiderium demonstrantes (hi omnes derelicti simul sub sola tuitione et defensione beati Petri apostoli sui que vicarii et pie memoriae patre

Oliba, comite nobilissimo) apostolorum adierunt limina nostramque presentiam petentes suppliciter ut liceret sibi nostro consensu nostrumque iudicio, sub quo solo erant positi pro redemptione animarum parentum suorum et suorum veniam delectorum episcopatum in propria haereditate perficere, in uno ex hiis tribus loco quo eis magis placuerit, sive in monasterio Sancti Ioannis Rivipollensis seu in monasterio sancti Pauli Fenolotensis vel in monasterio sanctorum Salvatoris et Genesis ac Michaelis archangeli, quod est infra muros Bisulduni. Et liceret eis nostra constitutione ex suis donis et propriis haereditatibus episcopatum ditare, quibus ibidem servientes vivere et quiete Deo servire possint. Episcopum in eo consecrari a nobis flexis genibus suis cum osculo pedum nostrorum petierunt. Et quia nostrum cognoscimus ad tale vel simile opus timentes Dominum, nostra exhortatione inclinare, non desiderantes hos vel similes a suo bono proposito remove, eorum sacratissimi petitionibus contraire indignum duximus, sed potius eorum desideriis annuentes, in uno ex tribus praedictis locis quo sibi magis placuerit episcopatum fieri et ditari decrevimus, et in perpetuum episcopatum esse censemus, teque Guifredum episcopum in eodem eorum petitione consecravimus, eo scilicet ordine ut licentiam et potestatem habeas tu tuique successores episcopi per totam illam terram quam praedicti (frater venerabilis) episcopatu obtulerint vel habere videtur, ex proprio dono et haereditate vel aliis christiani in posterum pro de redemptione suae animae daturi sunt, consecrandi ecclesias et consignandi infantes, clericos et sacerdotes benedicendi et omne episcopale opus peragendi. Consecrationem vero successorum tuorum nobis nostrisque successoribus reservamus in perpetuum; pro qua sacratione nobis et successoribus nostris a successoribus vestris nihil offerri iudicamus statuta sanctorum patrum sequentes, sed ne apparent in conspectu nostro vel successorum nostrorum vacuus qui consecrandus erit, non pro consecratione, ut dicimus, sed pro debita obedientia, et ut subiectum se semper nostrae ecclesiae ostendat, post sacrationem suam, unam libram auri offerri iubemus. Similique modo praecipimus ut contra christianos arma movere nulla ratione praessumas, nec aliqua magna vel parva persona ad hoc vos cogere temptet. Statuentes apostolica censura, sub divini iudicii obtestatione et anathematis interdictione, ut nulli unquam nostrorum successorum pontificum vel aliae cuilibet magnae parvaeque perso[n]ae haec que a nobis modo decreta et constituta sunt in quoquam convellere, sed potius firma stabilitate inconvulsa perpetuis permanere temporibus definimus. Si quis autem temerario ausu

contra huius nostrae apostolicae praeceptionis pie a nobis promulgatam venire, agere vel infringere temptaverit, sciat se nisi resipuerit domini nostri Ihesuchristi redemptoris, et sancti Petri anathematis vinculo innodatum, et cum diabolo et eius atrocissimis pompis atque cum Iuda traditore domini Dei et salvatoris nostri Iesuchristi in ignem aeternum concremandum simulque et, in voragine tartareosque chaos demersus, cum impiis deficiat. Qui vero, pio intuitu custos et obediens atque observator huius nostrae salutiferae praeceptionis extiterit, benedictionis gratiam et caelestis retributionis aeterna gaudia a iusto iudice domino Deo nostro consequi mereatur in secula saeculorum. Amen.

Scriptum per manum Benedicti, regionarii notarii et scribae scrinii ecclesiae Romanae, scilicet in mense ianuario, indictione quinta decima.

Aeclesiae Sutrinae episcopus domini[c]us (*sic*) consensit et hiis. Lindtus episcopus. Robertus episcopus. Ioannes, Ortanus episcopus. Benedictus, Carensis episcopus. Petrus, episcopus sancte Pipernensis ecclesiae. Ego, Benedictus, episcopus Portuensis. Ioannes, episcopus Fundanae ecclesiae.

Datum 7° kalendas februarii per manum, Domini gratia, Bosoni, episcopi et bibliothecarii sanctae apostolicae Sedis.

Bernardus de Fornellis haec fideliter translatavit tertio idus novembris anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo septimo, mandato Bernardi de Vico, publici Gerundae notarii.

40

1282 desembre 1. [Girona]

Apel·lació presentada per Pere Imbert, canonge de Sant Ruf i procurador del prior de Santa Maria de Besalú, contra un greuge del bisbe de Girona a l'església de Sant Vicenç de Besalú.

Cartoral, fol. 55r.

+ Ihesus Christus +

Kalendas decembris anno Domini MCCLXXXII. In presencia fratris Petri, Dei gratia abbatis Sancti Petri de Gallicantu, et Guillelmi Gaufredi, thesaurarii Sedis Gerunde, et aliorum testium ibi nominatorum. Petrus Imberti, canonicus Sancti Ruffi, procurator Riconi prioris Sancte Marie de Castro Bisulduni, presentavit Bernardi, Dey gratia Episcopo Gerundensi, instrumentum appellationis per

alphabetum divisum, retinendo sibi unum quod est designatum per lineas in quadam carta pergamenea que incipit «Noverint universi, quod kalendas decembris et cetera». Et ibi dicitur quod dictus Petrus Imberti fecit fidem de potestate sua, et dicit quod appellato erat super quibusdam gravaminibus ratione ebdomade ecclesie Sancti Vincencii de Bisulduno vocate de Pampilona. Dominus Episcopus nichil respondidit. Instrumentum est clausum per Bisuldunum Burgesii, tenentem locum Raymundi de Tayalano notarii Gerunde.

Instrumentum procuratorium predictum reperitur in publica forma ut supra designatur. Et dicit quod instrumentum ipsius appellationis erat scriptum per manum Guillelmi Burgesii.

41

1299 abril 13. Girona

Lletra de Ponç Albert, oficial del bisbe de Girona, dirigida als clergues de les esglésies de Sant Vicenç de Besalú i Sant Martí de Capellada, revocant un procés d'execució de les constitucions tarraconenses sobre violació de drets eclesiàstics, i aixecant l'excomunió del prior i canonges de Santa Maria de Besalú.

Cartoral, fol. 55r.

Poncus Alberti, officialis domini episcopi Gerundensis. Dilectis in Christo clericis ecclesiarum Sancti Vincencii de Bisulduno et Sancti Martini de Capellata ac aliis presentes literas inspecturis. Salutem in Domino. Noveritis quod discentio seu controversia que erat inter reverendum patrem dominum Bernardum, Divina providencia episcopum Gerundensem, ex parte una, et venerabilem Geraldum priorem Sancte Marie de infra castrum Bisulduni ex altera, super violatione interdicti in villa et parrochia Bisulduni, ritte sed non recte positi, ac per nos ibidem servari mandati ratione constitutionis sacri consilii Terrachone, inter eosdem legittime est sopita, unde vobis dicimus et mandamus firmiter ac districte quatenus dictum priorem ac eius canonicos pro premissis ut excommunicatos aliquatenus non vitetis, immo eosdem ut prius ad divina officia admitatis, non obstantibus aliquibus processibus per nos contra eosdem priorem et canonicos habitis pro premissis, quos penitus relaxamus et etiam revocamus.

Datum Gerunde, idus aprilis anno Donimi MCCmo. nonagesimo nono.

Fuit clausum istud instrumentum, quod incipit «Hoc est translatum, et cetera», per Bernardum de Prato, notarium publicum Sancti Petri de Bisulduno.

Fuit interpositum decretum per Berengarium de Prato, iudicem ordinarium Bisulduni.¹

1. Ista litera videtur exequutoria sententie. Et quia est revocatoria processuum, ideo si bene ponderetur facit multum pro exemptione prioris. Et ponderetur quod fuit interpositum illo tempore decretum per iudicem ordinarium Bisulduni. Ideo, ad petitionem prioris et non episcopi vel eius procuratoris qui non indigebat decreto, postquam suo nomine vel in eius consistorio erat lata sententia. Ideo si non fecisset multum pro priore, non inveniretur tale transumptum decretatum, *afegit al marge esquerre*.

42

1305 febrer 12 i 14. [Girona]

Relació de presentació d'apel·lació de Bernat Albert, procurador del prior de Santa Maria de Besalú, a Ponç Albert, oficial del bisbe de Girona, contra serveis i exaccions imposats als homes depenents del priorat. Segueix l'entrega dels apòstols reverencials a la part apel·lant.

Cartoral, fol. 56r.

Pridie idus februarii, anno Domnini MCCC quarto, Bernardus Alberti de Bisulduno, procurator prioris ecclesie Sancte Marie castri de Bisulduno, presentavit venerabili Poncio Alberti, officiali domini episcopi Gerundense, quandam appellationem, ex eo quia dicebat se gravatum propter literam missam clericis parochialium ecclesiarum diocesis Gerundensis, continentem, inter alia, quod clerici monerent homines prioratus quod qui laborabat cum uno pari boum duodecim denarios, qui cum duobus paribus duos solidos, qui cum uno bove sex denarios et iuvenes homines sex denarios solverent, et sententiam excomunionis in non solventes ferrent. Ideo dicit quod dicti homines non fuerant vocati neque citati, et quod erant exempti et liberi a dicta tatxatione et a potestate et dominio dicti domini episcopi, et non tenebantur ire *en host ni en cavalcada*, sed defendebantur per privilegia concessa dicto monasterio, que fuerant eis bene et integre observata a tanto tempore citra quod non erat homini memoria in contrarium. Et quod dicti homines solvebant cisam domino Regi a tempore citra, quo inceperat, ideo appellabat dictus procurator quia facta erant sine consensu prioris. Et postea, XVI kalendas marcii, fuerunt dati apostoli in quibus officialis negat se tales literas fecisse aut mandasse, neque aliquem processum pro predictis, quod si fecerit

offert de sapientum consilio prout iusticia exhigat revocare. Est clausum instrumentum per Iachobum Trefforti, notarii Gerunde auctoritate regia substitutum a Raymundo de Tayalano. Et est divisum per a.b.c.

43

1312 març 30. [Girona]

Requesta presentada per Guerau, prior de Santa Maria del castell de Besalú, a Guerau Calvet, canonge de Sant Martí sa Costa, qui actua per ordre de l'ardiac de la Selva, visitador de l'arquebisbe de Tarragona a Girona, oposant-se a la visita canònica que aquest intentava de practicar al monestir, ja que estava exempt de les visites de l'arquebisbe i del bisbe diocesà.

Cartoral, fol. 57r.

Tercio kalendas aprilis, anno Domini MCCCXII. Geraldus, prior ecclesie Sancte Marie castri de Bisulduno, presentavit, coram Geraldo Calveti, canonico monasterii Sancti Martini ça Costa Gerunde, quandam requisitionem continentem in effectum quod cum dictus canonicus, de mandato domini archidiaconi de Silva, visitatoris domini archiepiscopi Terrachonensis a civitate et diocesis Gerundense, accessisset ad dictum monasterium Sancte Marie ut ibidem visitationis officium exerceret et requisisset dictum priorem quod ipsum reciperet ad visitandum, procurandum et corrigendum in suo monasterio. Respondebat dictus prior quod ipse et dictum monasterium, una cum canonicis et clericis ibidem residentibus in ecclesiis seu capellis sibi subiectis et clericis earundem sunt omnino liberi et exempti ab omni iurisdictione et subiectione dicti domini archiepiscopi Terrachonensis et etiam domini episcopi Gerundensis, per privilegia apostolica de quibus obtulit in continenti facere fidem. Ideo non tenebatur ipsum ad predicta recipere. Offerens etiam se probaturum, si erat necesse, quod dictus dominus archiepiscopus nec episcopus non fuerunt usi de predictis in predicto monasterio, nec in ecclesiis sibi subiectis a quadraginta annis citra, petens de dicta requisitione fieri publicum instrumentum. Quod fuit actum sub predicto kalendario, presentibus Bernardo Clara, ebdomedario Sancti Vincencii de Bisulduno, et Guillermo dez Ger, de Bisulduno, et Raymundo de Podio, presbiteris, et Raymundo de Lunellis, sabaterio de Bisulduno.

Est clausum per Guillermm Burgesii, tenentem locum Raymundi de Prato notarii Bisulduni.

44

1313 maig 28. [Besalú]

Requesta del canonge de Sant Ruf, sagristà de Santa Maria del castell de Besalú, dirigida al domer de l'església de Sant Vicenç, prohibint-li el pagament del donatiu de la presa de possessió del nou bisbe de Girona, Guillem de Vilamarí, per raó d'exempció d'aquella càrrega.

Cartoral, fol. 58r.

Quinto kalendas iunii, anno Domini MCCCXIII. Guillelmus de Bagarnis, canonicus Sancti Ruffi et sacrista ecclesie de infra castrum Bisulduni, presentavit quandam requisitionem Bernardo Clara, ebdomedario ecclesie Sancti Vincencii de Bisulduno, dicendo illam pleno iure pertinere ad priorem et prioratum Sancte Marie de Bisulduno dicte diocesis, ideo quia dicebatur quod dictus Clara erat in intentione, secundum quod dicebatur, solvendi reverendo in Christo patri domino Guillelmo, Dei gratia episcopo Gerundensi, quoddam morabatim quem clerici sue diocesis qui sunt sibi subditi consueverunt solvere in novitate adventus sui, ut dicitur. Et cum predicta ecclesia Sancti Vincencii cum clericis ibidem institutis sint omnino exempti ab omni iurisdictione et servitute dicti domini episcopi, secundum privilegia romanorum pontificum, dictus Guillelmus de Bagarnis, procurator abbatis et conventus monasterii Sancti Ruffi Valencie et dicti prioris, requisivit dictum Bernardum Clara, et nomine illorum precepit eidem sub pena sui beneficii, quod dictum morabatinum dicto domino Episcopo non solveret, nec per se nec per alium, quia esset magnum preiudicium dicti monasterii et ecclesie Sancti Vincencii. Offerens hostendere, tempore suo et loco, per privilegia supradicta. Presentibus duobus testibus clericis Bisulduni ibi nominatis.

Est clausum instrumentum per Petrum Ferrarii, tenentem locum Raymundi de Prato publici notarii Sancti Petri de Bisulduno.

45

1313 setembre 20. Girona

Manament del bisbe de Girona Guillem de Vilamarí, dirigit als parroquians de Sant Vicenç de Besalú, Sant Martí de Capellada, Ossinyà, Sant Silvestre de Mor, els Balbs, Sant Quintí de Bas, Maià de Montcal i Ribelles, perquè s'abstinguin de pagar drets, censos,

delmes, primícies i qualsevol altre emolument als preveres de les respectives parròquies, per raó del segrest dels seus rèdits ja que estan excomunicats per haver-se negat a pagar el subsidi d'entrada del prelat. D'un trasllat de l'endemà.

Cartoral, fols. 58r-v.

Undecimo kalendas octobris, anno Domini MCCCXIII, fuit sumptum translatum ex quadam litera papirea reverendi patris in Christo domini episcopi Gerundensis, sigillo cereo eiusdem domini episcopi in dorso sigillata, cuius tenor talis est:

Guillelmus, Dei gratia Gerundensis episcopus. Dilectis in Christo universis et singulis parrochianis ecclesiarum Sancti Vincencii de Bisulduno, Sancti Martini de Capellata, de Ursiniano, Sancti Silvestri dez Mor, de Balbis, Sancti Quintini de Basso, de Mayans et de Ribellis. Salutem in Domino. Cum [Bernardus] de Costa, diachonus ecclesie Sancti Vincencii de Bisulduno; Petrus Sunyerii, clericus de Capellata; Raimundus de Podio, clericus de Ursiniano; Bernardus de Bessols, clericus ecclesie Sancti Silvestri dez Mor; clericus de Balbis; clericus Sancti Quintini de Basso; clericus de Mayans et clericus de Ribellis fuerint, iam est diu (*sic*), excomunionis sententia innodati et pro excomunicatis, etiam pulsatis campanis et candelis extinctis, diucius publicati, pro eo quia, trine et peremptorie moniti et citati, non solverunt aureum nobis in nostra novitate prestari solitum per eosdem, et in ipsa excomunionis sententia perseverent pertinaciter et perseveraverint, etiam diucius claves ecclesie contempnendo et eorum malicia, inobediencia, rebellitate et pertinacia crescentibus, crescere debeat atque pena ut quos Dei timor a malo non revocat, eos saltim cohercere debeat severitas discipline. Mandamus vobis universis et singulis dictarum ecclesiarum parrochianis tenore presencium nichilominus, semel, secundo et tercio peremptorie primitus vos monendo, in virtute sancte obediencie et sub pena excomunionis, quam in vos premissa monitione trina, ferimus in hiis scriptis, nisi feceritis que mandamus, quatenus predictis clericis excomunicatis aliqua iura deinde nullatenus exsolvatis nec tradatis, nec tradi faciatis, seu etiam permittatis, nec alia servicia eisdem aliquatenus faciatis nec de aliquibus iuribus, censibus, decimis, primiciis, oblationibus, sepulturis, vigiliis, vel aliquibus obventionibus ac proventibus respondeatis, nec responderi per aliquem ullatenus permitatis, immo omnia iura eisdem clericis pertinencia teneatis nostro nomine emparata, donec aliud mandatum nostrum contrarium super hiis recipere vos contingat. Preterea,

mandamus vobis Bernardo Clara, ebdomedario ecclesie Sancti Vincencii de Bisulduno; Petro de Costa, clerico ecclesie Sancti Michaelis de Miniana; clerico de Pinea; clerico de Iunetis; clerico de Munariis; clerico de Pinquero, in virtute obedientie et sub pena excomunionis, firmiter ac districte, quatenus vos Bernardus Clara parrochianis vestris Sancti Martini de Capellata et de Ursiniano, et vos Petre de Costa clerice de Miniana parrochianis ecclesie dez Mor, et vos clerice de Pinea parrochianis ecclesie de Balbis, et vos clerice de Iunetis parrochianis Sancti Quintini de Basso et vos clerice de Munariis parrochianis ecclesie de Mayans, et vos clerice de Pinquero parrochianis ecclesie de Ribellis, presentem processum nostrum et sententiam in eo contentam in ipsorum parrochianorum ecclesiis, per vos vel substitutum ydoneum, seriose legatis et publicetis cunctis diebus dominicis continuis et festivis, et omnes illos parrochianos qui nostris preceptis noluerint obedire denunciatis excommunicatos in vestris et eorum ecclesiis publice, pro premissis omnibus et singulis diebus dominicis continuis et festivis, tantum et tamdiu donec eorum absolute legitime vobis constet. Reddite latori presentes per vos, in signum mandati recepti et completi, subscriptas aut sigillis propriis sigillatas. Datum Gerunde, XII kalendas octobris, anno Domini MCCCXIII.

Arnaldus de Belda translatavit.

Bernardus de Prato, gerens vices Raymundi de Prato notarium Sancti Petri de Bisulduno, clausit instrumentum.

Berengarius de Spodolia, iudex ordinarius Bisulduni, transumpto predicto auctoritatem iudicariam interposuit.

46

1313 maig 27 i juny 23. [Girona]

Apel·lació presentada per Bernat Albert, en qualitat de procurador del prior Guerau de Santa Maria del castell de Besalú, alhora que de Bernat Clarà i Guillem d'Ametller, domers de Sant Vicenç de Besalú; de Bernat de Costa, diaca de la mateixa església; de Pere Sunyer, clergue de Sant Martí de Capellada; de Ramon de Puig, clergue d'Ossinyà, i de Bernat de Bessols, clergue de Sant Silvestre de Mor, contra el manament d'excomunió decretat pel bisbe de Girona, malgrat la pendència d'una apel·lació.

Cartoral, fols. 59r-v.

Anno ab Incarnatione Domini MCCCXIII, inditione undecima, die dominica ultima mensis madii intitulata, sexto kalendas iunii, in presencia reverendi in Christo patris domini Guillermi, Dei gracia episcopi Gerundensis, discretus vir Bernardus Alberti, castrum de Bisulduno, Gerundensis diocesis, procurator religiosi viri Geraldii, prioris prioratus ecclesie Sancte Marie dicti castrum, et Bernardi Clara et Guillermi de Amallerio, ebdomaderiorum ecclesie Sancti Vincencii Bisulduno, et plurimorum aliorum clericorum ibi nominatorum et aliorum ad iurisdictionem dicti prioris spectantium, fuit tradita scriptori infrascripto quedam appellatio et, tactis ab ipso appellante Sanctis Dei Quatuor Evangeliiis, corporale prestitit iuramentum quod credebatur omnia et singula in appellatione ipsa expressa esse vera et posse probare. In qua appellatione dictus Bernardus Alberti, procurator dicti prioris, et Bernardi Clara et Guillermi de Amallerio, ebdomaderiorum ecclesie Sancti Vincencii de Bisulduno, et Bernardi de Costa, diachoni eiusdem ecclesie, et Petri Sunyerii, clerici Sancti Martini de Capellata, et Raymundi de Podio, clerici ecclesie de Ursiniano, et Bernardi de Bessols, clerici ecclesie Sancti Silvestri de Mor, nomine procuratorio predictorum et aliorum clericorum ad iurisdictionem dicti prioris spectantium, sentiens se gravatum a dicto episcopo, ex eo quia post appellationem interpositam ex parte predictorum a quodam mandato eis facto a discreto viro Iasperto Folcrandi, sacrista secundo Sedis Gerunde, tunc vicario dicti episcopi, de solvendo illi unum aureum in quem dicebat quemlibet dictorum clericorum sibi teneri in novitate adventus sui dicti episcopi, prout in litera dicti mandati dicti Iasperti Folcrandi missa clericis per Gerundensem diocesis constitutis, et in appellatione predicta latius continetur, mandavit Petro de Carbonellis clerico et universis aliis clericis ecclesiarum rectoribus per Gerundensem diocesem constitutis, quod supra nominatos clericos dicti prioris denunciari excommunicatos publice et cetera, quia non solverat quilibet ipsorum dictum aureum. Ad quod dicit non teneri, cum sint exempti a iurisdictione predicti episcopi in predictis et aliis, per privilegia romanorum pontificum. Et dicit etiam se gravatum, ex eo quia post predictam appellationem fecit fieri per suam diocesem generalem monitionem ne aliquis exerceret operas dictorum clericorum dicti prioris, nec ipsos ad sua reciperet, nec eis venderet, mutaret vel commodaret, nec emeret aliquid ab eisdem, nec bladum eis moleret, nec panem decoqueret, nec aliquid faceret quod ad usum vergeret eorumdem, nec comedendo, bibendo vel aliquo alio participationis genere eis participare presumeret, loquela tantum excepta.

Et etiam quia moneri fecit nominatim plures homines et mulieres dicte ville de Bisulduno ne cum predictis clericis, excepta loquela, participarent, alias protulit generalem excomunionem in ipsos infra XX dies a die receptionis literarum et cetera. Et sentiens se gravatum pro eo quia iurisdictionem ecclesiarum et parrochianorum dicti prioris que ad ipsum et prioratum suum pertinent pleno iure, per se et per officiales suos occupabat, contra privilegia romanorum pontificum concessa dicto priori et eius prioratui, indebite et iniuste. Item se dixit gravatum pro eo quia in pluribus locis in processu dicti episcopi contentis, sua precepta monitiones et sententie impossibilitatem facti, contrarietatem et repugnanciam continebant manifeste. Ideo appellavit ad Summum Pontificem, supponendo se et principales suos protectioni Sedis Apostolice, petiitque apostolos. Et ne maliciose videretur opponere supradicta, iuravit super Sancta Quatuor Dei Evangelia corporaliter manu tacta predicta omnia et singula se credere fore vera et se posse probare. Petiitque instrumentum fieri et cetera.

Presentibus testibus Bernardo de Sancto Michaeli, priore ecclesie de Ionqueriis, et Petro Guillermo de Gatiellis et G. de Parerollo, clericis ecclesie de Serviano, et pluribus aliis ibi nominatis.

Et facta fide legitima de potestate appellantis, respondit episcopus concedendo appellanti apostolos, an refutatorios vel dimissorios, deliberare volens, assignando ad recipiendum illos diem sabbati, qua intitulabitur nono kalendas iulii, Gerunde vel ubicumque infra diocesis fuerit.

Est instrumentum clausum per Bernardum de Prato, gerentem vices Raymundi de Prato notarii Sancti Petri de Bisulduno.

47

1321 gener 29. [Girona]

Apel·lació presentada per Joan Rostany, procurador de Guidó de Puigròs, canonge de Sant Ruf de Valença, qui alhora ho és d'Arimon Arnau, prior de la canònica de Santa Maria del castell de Besalú, adreçada al bisbe de Girona Pere de Rocabertí. Malgrat una altra apel·lació precedent davant de la Seu Apostòlica, el visitador del bisbat havia practicat visita a Sant Vicenç de Besalú, i comès actes de violència a les esglésies de Sant Andreu de Socarrats i Sant Martí de Capellada, sotmeses a aquella canònica.

Cartoral, fol. 60r.

Die iovis circa meridiem IIII kalendas februaryi anno Domini MCCCXX^o. Iohannes Rostagni, procurator venerabile Guidonis de Podiogrosso, canonico Sancti Ruffi Valentiniensis, procuratore venerabile Arismandi Arnaldi, prioris monasterii Sancte Marie de infra castrum Bisulduni, de qua fidem fecit, et fuit actum V^o kalendas februaryi anno predicto, presentavit reverendo domino Petro, Dei gratia Gerundensi episcopo, in porticu sui palatii episcopalis in civitate Gerunde personaliter constituto, quondam requisitionem dicens quod, reverendus dominus frater Berengarius, Dei gratia episcopus Christopolinus, visitator ut asserebat pro dicto domino episcopo, non obstante appellatione ab eo interposita ad sedem apostolicam per Raymundum de Montanyacho, canonicum Sancti Ruffi tunc procuratorem dicti prioris, visus fuit indebite et iniuste in contemptum privilegiorum Sedis Apostolice, quibus ecclesia Sancte Marie predictae cum ecclesiis sibi subditis erat et est munita, de quibus sibi legitimam fidem fecit, visitare ecclesiam Sancti Vincencii de Bisulduno et ibidem tradere ecclesiastica sacramenta parrochianis ipsius ecclesie, et predictam ecclesiam interdicere et alias contra illam et eius clericos procedere. Et, accumulando gravamina gravaminibus, portas ecclesie Sancti Andree de Socarrats, que predictae ecclesie Sancte Marie suiecta est, fregit seu frangi fecit et etiam seras portarum ecclesie Sancti Vincencii de Bisulduno, et idem facere volebat de ecclesia Sancti Martini de Capellata, que omnes sunt subiecte cum eorum clericis predictae ecclesie Sancte Marie de infra castrum Bisulduni. Ideo appellavit ad Sedem Apostolicam. Et dictus episcopus Christopolinus concessit apostolos appellanti, sed an dimissorios an refutatorios, dixit quod volebat deliberare, prout in instrumento acto in scribania Bisulduni kalendas ianuarii anno presenti latius continetur. Et quia dictus procurator nesciebat ubi erat ipse episcopus Christopolinus, ideo petebat apostolos a dicto reverendo episcopo Gerundensi, qui repondidit quod non constabat sibi de appellatione predicta. Attamen, quod dictus episcopus Christopolinus visitavit vice et nomine ipsius domini episcopi Gerundensis, ad quem de iure comuni expectat visitatio et correctio in ecclesiis supradictis, et quod predecessores sui et ipse est et fuerunt in possessione pacifica dictas ecclesias visitandi et corrigendi in eisdem que fuerint corrigenda et reformanda, et quod nunquam, per dictum priorem monasterii de infra castrum vel eius procuratorem, fuerunt exhibita eidem privilegia sufficiencia per que aparet quod episcopus Gerundensis non haberet visitationem et correctionem in ecclesiis supradictis. Ideo dixit quod illa que facta sunt per dictum episcopum

Christopolinum vice et nomine sui, dicti episcopi Gerundensis, erant facta debite et iuste et secundum canonicas sanctiones et cetera.

Est clausum istud instrumentum per Francischum Simonis, notarium Gerunde.

48

1320 desembre 6. Sant Pere Despuig de Bianya

Apel·lació presentada per Ramon de Montanyac, canonge de Sant Ruf, procurador d'Arimon Arnau, prior de Santa Maria de Besalú, contra els actes del visitador del bisbe de Girona. Malgrat la vertència d'una apel·lació davant de la Santa Seu, havia visitat l'església de Sant Vicenç de Besalú sometent-la a entredit i havia fet rompre les portes de la de Sant Andreu de Socarrats, fent-hi un registre i excomunicant el seu clergue. Segueix la resposta del visitador.

Cartoral, fol. 60v.

Die sabbati VIII idus decembris, anno Domini MCCCXX.

Raymundus de Montanyacho, canonicus Sancti Ruffi, procurator venerabile Arismandi, prioris ecclesie Sancte Marie de infra castrum de Bisulduno, presentavit Berengario, episcopo Christopolino, quandam apellationem dicens quod, licet dictus prior apellasset ad Sedem Apostolicam a gravaminibus sibi illatis per dictum episcopum, in magnum contemptum privilegiorum Sedis Apostolice quibus ecclesia Sancte Marie predicta est munita cum ecclesiis sibi subditis, de cuius privilegiis legitimum fidem fecerat dicto episcopo, nisus fuit tamen idem episcopus visitare ecclesiam Sancti Vincencii de Bisulduno et ibidem tradere ecclesiastica sacramenta parrochianis dicte ecclesie et dictam ecclesiam Sancti Vincencii interdicere, et alias indebite contra eam et eius clericos procedere, prout dicit contineri in instrumento publico in scribania Bisulduni die sabbati intitulata sexto idus novembris anno Domini MCCC vicesimo, videlicet ante horam medie tercię ipsius diey, dictus episcopus gravamina gravaminibus accumulando, in contemptu dictorum privilegiorum et cetera. Inhonesto motu et mali exempli, die mercurii tunc proxime preterita, portas ecclesie Sancti Andree de Socarrats subiecte predicte ecclesie Sancte Marie de Bisulduno, que clause erant, tipo malicie et iniquitatis potius quam zelo iusticie ductus, fregit seu frangi fecit seras portarum dicte ecclesie cum securi, et ipsam ecclesiam, absente Geraldo Clarioni, clerico ipsius ecclesie, intravit et scrutinium ibi fecit, et etiam dictum clericum dicte ecclesie de Socarratis

excommunicavit iniuste de facto, cum revera excommunicare ipsum non potuerit, attento tenore privilegiorum predictorum, et etiam cum pendente appellatione nichil sit innovandum. Ideo, timens etiam ipsos et alias ecclesias dicti prioratus ulterius fortius agravari, apellavit a gravaminibus illatis et decetero inferendis ad sanctissimum dominum Summum Pontificem, petens apostolos sibi concedi, ponens se et dictum priorem et ecclesiam Sancte Marie cum aliis omnibus sibi subiectis sub protectione Sedis Apostolice, dicens processus factos per dictum episcopum nullos ipso iure. Dictus vero episcopus dixit quod omnia erant facta de iure et secundum iuris formam, non consentiendo tamen predicte appellationi, dicto apellanti concessit apostolos refutatorios veritatem negotii continentes, et assignavit diem ad recipiendum ipsos, videlicet diem martis ante festum Nathalis Domini si feriata non fuerit, et apud Gerundam in palacio domini episcopi, quos apostolos sibi tradet dominus episcopus vel Simon de Sexano, canonicus Gerundensis. Negavit tamen fracturas portarum predictarum.

Et fuerunt acta iuxta ecclesiam Sancti Petri de Podio de Bisania, diocesis Gerundensis.

Est clausum per Raymundum de Prato, notarium Sancti Petri de Bisulduno.

49

1320 setembre 6. [Girona]

Relació d'apel·lació interposada per Bernat de Bessols, clergue de Sant Silvestre de Mor, a Guillem de Socarrats, canonge de Sant Feliu de Girona, contra l'acord d'aquest citant-lo en procés criminal seguit per la cort episcopal, car l'apel·lant està sota la jurisdicció de la canònica de Santa Maria de Besalú i del prior d'aquesta, en virtut de privilegis apostòlics.

Cartoral, fol. 61r.

Bernardus de Bessols, clericus ecclesie Sancti Silvestri de Mor, presentavit Guillermo de Socarrats, canonico ecclesie Sancti Felicis Gerunde, quandam apellationem dicens quod, idem canonicus fecit indebite et iniuste ipsum citari ut compereret coram ipso in civitate Gerunde et in domo sua, ratione quorumdam criminum de quibus dixit intellexisse ipsum clericum fore culpabilem, quod tamen negabat dictus clericus, et dixit se plurimum gravatum et quod dictus canonicus nitebatur mittere falcem suam in segetem alienam, quia

dictus clericus et ecclesia predicta sunt sub dominio ecclesie Sancte Marie de infra castrum Bisulduni et [non] a dominio et iurisdictione domini episcopi Gerundensis cuius vicem idem canonicus gerere asserebat, quequidem ecclesia Sancte Marie, una cum aliis ecclesiis sibi subiectis et cum clericis earumdem, est exempta. Offerens de eisdem facere fidem per privilegia romanorum pontificum et per alia legitima documenta. Et cum esset paratus dictus clericus stare correctioni venerabile domini Arismandi Arnalli, prioris dicti monasterii Sancte Marie, super omnibus criminibus que contra ipsum opponantur, et hoc assecurare idonee ad eius cognitionem vel iudicis competentis ipsius domini prioris, ideo petiit dictam citationem revocari. Et quod reciperentur probationes sue super dicta exemptione et quod assignaretur sibi tempus ad expediendum predicta, in loco congruo aut coram aliquibus viris peritis omni suspitione carentibus, ad hoc deputandis per dictum episcopum vel per dictum canonicum, petens illud moderari pro facti, qualitate et arbitrio dicti episcopi aut dicti canonici, cum dictus prior esset in Curia Romana sine quo expediri non possent predicta. Que si facere recusaret dictus canonicus aut dictus dominus episcopus, dictus clericus, senciens se gravatum, apellavit a gravaminibus illatis et inferendis ad Summum Pontificem, petens apostolos sibi concedi, ponens se et dictam ecclesiam sub protectione sanctissimi domini Pape, et illius custodia speciali inhibens eidem virtute dicte appellationis, ne contra ipsum vel dictam ecclesiam aut eius bona procederet ullomodo.

Que fuerunt acta octavo idus septembris, anno Domini MCCCXX^o.
Est clausum per Bernardum Caboti, notarium publicum Gerunde.

50

1322 juliol 21. [Besalú]

Presentació de la procura atorgada per Bernat de Bessols, capellà perpetu de Sant Silvestre de Mor, a favor del clergue Arnau de Costa de Folgons. És perquè comparegui, en nom del poderdant, davant de Ponç Albert, oficial del bisbe de Girona, i citar-lo amb entrega de lletra emanada de Ramon d'Abadia, canonge de Vic, qui, juntament amb el bisbe de Vic i l'abat de Santa Maria de Ripoll, és jutge delegat de la Seu Apostòlica; alhora que per a fer exhibició, presentació i lectura de lletres apostòliques.

Cartoral, fol. 61v.

Bernardus de Bessols, perpetuus capellanus ecclesie Sancti Silvestri dez Mor, Gerundensis dicocesis, constituit procuratorem suum Arnaldum de Costa de Folgons, clericum, eiusdem procuratorii exhibitorem ad comparendum, pro ipso et nomine suo, coram venerabili Poncio Alberti, presbitero de capitulo et officiali domini episcopi Gerundense, et ad presentandum coram eo quandam literam citatoriam a venerabile Raymundo de Abbatia, canonico Vicense, iudice in hac parte a Sede Apostolica delegato una cum reverendo in Christo patre ac domino Berengario, Dei gratia Vicense episcopo, et cum venerabili Poncio, eadem gratia abbate Rivipulli, qui ei in predictis vices suas comiserunt. Et etiam ad exhibendum dicto venerabili officiali literas Summi Pontificis de quibus fit mentio in litera citationis predictae, si hoc petierit dictus venerabilis officialis. Et ad faciendum fieri de presentatione et lectura dicte litere citationis, et de exhibitione literarum predictarum Summi Pontificis, publicum instrumentum. Et omnia alia faciendum et cetera. Dans et concedens et cetera.

Actum XII kalendas augusti, anno Domini MCCCXX secundo. Et clausum per Raymundum de Prato, notarium publicum Sancti Petri de Bisulduno.

51

1321 març 10. [Avinyó]

Compareixença d'Arimon Arnau, canonge de Sant Ruf de Valença i prior de Santa Maria de Besalú, davant de la cort pontifícia, per tal de mantenir l'apel·lació que té interposada contra resolucions del bisbe de Girona i els seus oficials.

Cartoral, fol. 61v.

Anno MCCC vicesimo primo, inditione quarta, die mensis marcii decimo, pontificatus sanctissimi in Christo patris domini nostri Iohannis, pape XXII, anno V^o. Venerabilis vir dominus Arimandus, canonicus Sancti Ruffi Valentinensis, prior prioratus Sancte Marie de infra castrum Bisulduni, Gerundensis diocesis, in presentia notarii et testium infrascriptorum, constitutus personaliter Avinione ante portam domini pape per quam habetur ingressus ad eum, dixit et protestatus fuit, coram Bartholomeo de Orviaco, domini pape porterio, quod volebat ire et intrare ad dominum papam ad interponendum et notificandum quasdam appellationes interpositas ad ipsum, nomine et occasione iniuriarum et gravaminum illatorum et illatarum per reverendum virum dominum Gerundensem episcopum

eiusque curiam et officiales eidem. Et super dictis iniuriis et gravaminibus illatis contra eum petere auditores, iudices et officiales qui causam ipsorum gravaminum audiant et fine debito terminent et decident, et dictum ingressum petit ad emendam ad ipsum dominum nostrum Papam, ad hoc ut tempora sibi non currant prosequendi appellationes predictas. Qui porterioribus eidem domino Arimando quod modo non erat tempus ad ipsum dominum Papam intrandi, eo quia dictus dominus nec Papa erat multis et magnis negociis occupatus. Et de hoc requisivit notarium ad conficiendum instrumentum.

Fuit clausum per Spinellum de Bononia, apostolica et imperiali auctoritate notarium.

52

1322 agost 31. [Besalú]

Confessió de Bernat de Bessols, capellà perpetu de Sant Silvestre de Mor, manifestant a Rostany Gaudissard, prior de la canònica de Santa Maria de Besalú, que, sota coacció d'excomunió i violència que li havia inferit el bisbe de Girona Guillem de Vilamari, amb greu perill per a la seva ànima, havia promès obediència a l'esmentat bisbe i els seus successors, malgrat que anteriorment hagués jurat obediència al prior de Santa Maria de Besalú per raó del benifet de la domèria de Sant Silvestre de Mor. Ara, que es troba malalt i tem morir, se'n reconeix culpable i, en descàrrec per la seva ànima, en presència del notari i de testimonis, en demana perdó al prior i se sotmet a la decisió d'aquest.

Cartoral, fols. 62r-v.

Bernardus de Bassols, perpetuus capellanus ecclesie Sancti Silvestri dez Mor, confessus fuit venerabili Rostagno Gaudissardi, priori Sancte Marie de infra castrum Bisulduni, nomine suo et dicte ecclesie Sancte Marie et successorum suorum, quod per cohactionem et vim sibi factam per dominum Guillermmum de Villamarino, episcopum Gerundensem quondam, et quosdam alios ecclesie sedis Gerunde, faciendo ipsum excommunicari et excommunicatum denunciari, ipse Bernardus de Bassols tanquam inobediens dicte ecclesie Sancte Marie et prioribus eiusdem, in maximum periculum anime sue, promissit et iuravit obedienciam dicto Gerundensi episcopo et venire ad sinodum suum in ecclesia Gerundense quotienscumque per ipsum vel successores suos fuisset requisitus, et servare mandata et precepta

ipsius episcopi et suorum successorum, et sententias universas ab ipso episcopo vel successoribus suis latas seu proferendas inviolabiliter observare. Que omnia confessus fuit se fecisse vi coactus. Et quod non erat aliquis prior in ecclesia Sancte Marie predicte, neque aliquis alius qui ipsum aut dictam ecclesiam dez Mor et iura et privilegia eiusdem defenderet vel iuvaret a predictis coactionibus iuribus seu oppresionibus sibi tunc factis per dictum dominum episcopum et quosdam alios de ecclesia sedis Gerunde, in maximum periculum dicte anime sue. Cum ipse in veritate, antea, pro tempore longiori, promisisset et iurasset ad Dei, Sancta Quatuor Evangelia per ipsum corporaliter tacta, cum publico instrumento inde facto, fidelitatem, obedienciam et reverentiam Petro, priori ecclesie Sancte Marie, quondam antecessori predicti prioris et successoribus eiusdem prioribus ecclesie Sancte Marie predicte, bona fide et per firmam stipulationem, tempore quo ipse Petrus prior donavit et assignavit sibi in beneficium ecclesiasticum ebdomodam Sancti Silvestri dez Mor vaccante tunc, per spontaneam renunciationem in manu eiusdem Petri prioris factam, per Petrum de Vernadello, clericum, qui dictam ebdomodam obtinebat, per ecclesiam Sancte Marie predictam et eius curam animarum et administrationem bonorum spiritualium et temporalium, tam intus quam extra, sibi comisit, ac etiam preceptis et mandatis suis et successorum suorum fideliter obedire et sententias universas ab ipso Petro priore et successoribus eiusdem latas vel etiam proferendas, inviolabiliter observare, et nichilominus dampnum seu detrimentum predicte ecclesie Sancte Marie seu priorum et personarum et bonorum eiusdem per se vel per alium nullatenus procurare verbo, facto, consilio, auxilio vel favore, nec procuranti in aliquo consentire, immo ab ipsis pro posse suo defendere et cavere. Per que sciens ipsum in predictis contra Deum et ecclesiam Sancte Marie predicte et priores eiusdem, et iura et privilegia et libertates eorundem et proprium iuramentum per ipsum ut predicatur fortiter deliquisse, iacensque magna infirmitate detentus de qua mori timebat, ad exonerationem anime sue, cum non sit minus peccatum celare veritatem quam exprimere falsitatem, penitensque, petens et requires amore Dei et intuitu pietatis et misericordie, in presencia scriptoris et testium infrascriptorum, a dicto domino priore, prout eius discretioni videbitur faciendum. De quibus iussit idem Bernardus fieri ipsum instrumentum ad exonerationem anime sue et ad miserationem et tuytionem iuris dicti prioris et ecclesie predicte Sancte Marie et successorum eiusdem, et ad habendam de predictis memoriam in futurum.

Actum pridie kalendas septembris, anno Domini millesimo trescentesimo vicesimo secundo.

Est clausum instrumentum per Guillelmum Monerii, notarium Sancti Petri de Bisulduno.

53

1321 octubre 8, 14, 16 i 17. Vic-Girona

Lletres citatòries del bisbe Berenguer de Vic i del canonge Ramon d'Abadia, jutges delegats per la Seu Apostòlica i subdelegats de l'abat de Ripoll, adreçades al bisbe de Girona, perquè comparegui en el procés mogut a instància del prior de Santa Maria de Besalú, sobre infraccions comeses pel visitador episcopal. Presentació a l'oficialat de Girona i negativa d'aquest darrer sobre la seva admissió.

Cartoral, fols. 63r-64r.

Venerabilis Guido de Podiogrosso, canonicus Sancti Ruffi, procurator venerabile viri Arimandi Arnaldi, canonici Sancti Ruffi, prioris Sancte Marie de infra castrum Bisulduni, diocesis Gerundensis, cum publico instrumento quod incipit: "Notum sit omnibus quod anno Domini MCCCXX, scilicet die decima quinta mensis decembris, existente domino civitatis Avinione illustrissimo domino Roberto"; et in secunda linea incipit: "Dei gratia"; et fuit factum per Petrum Dominici, publicum Avinionem auctoritate imperiali notarium, presentavit quandam litteram patentem reverendi domini Berengarii, miseratione divina episcopi, ac Raymundi de Abbatia, Vicensis canonici, et eorum sigillis sigillatam, legendam coram venerabili Poncio Alberti, officiali domini Gerundensis episcopi, in palatio videlicet episcopali, in presentia reverendi domini Petri, Dei gratia Gerundensis episcopi, et testium infrascriptorum, sub hac forma:

"Berengarius, miseratione divina episcopus, et Raymundus de Abadia, canonicus Vicensis, una cum venerabili viro religioso Poncio, Dei gratia abbate Rivipulli, iudices ad infrascripta a Sede Apostolica delegati et a dicto abbate subdelegati. Venerabili Poncio Alberti, officiali reverendi domini Gerundensis episcopi. Salutem pariter et honorem. Necnon mandatis apostolicis, firmiter obedire, literas sanctissimi domini nostri, domini Iohannis, pape vicesimi secundi, cum vera bulla in filo canapis, non cancellatas, corrossas, seu abolitas aut viciatas in aliqua sui parte nos recepisse moneritis in hec verba: "Iohannes episcopus, servus servorum Dei. Venerabili fratri [Beren-

gario], episcopo Vicensi, et dilectis filiis [Poncio], abbati monasterii de Rivipullo, Vicensis diocesis, et cetera”, quas si petieritis vobis precipimus exhiberi et ipsis visis eas incontinenti restitui portitori. Quarum igitur auctoritate, vobis sub pena excommunicationis apostolica in hiis scriptis canonica monitione premissa in vos ferimus nisi feceritis quod mandamus, dicimus iniungentes quatenus ex parte nostra, visis presentibus, cum reverencia qua decet, reverendum dominum Petrum, miseratione divina episcopum Gerundensem, quem nos ad instanciam fratris Guidonis, canonici Sancti Ruffi, procuratoris venerabile prioris prioratus Sancte Marie de infra castrum Bisulduni, Gerundensis diocesis, pro primo, secundo ac tertio et peremptorie, ut percatur parciū laboribus et expensis, moneatis et citetis ut die martis proxima post instans festum Omnium Sanctorum, et si fuerit feriata sequenti non feriata, in palacio nostri Vicensis episcopi compareat coram nobis per se vel idoneum reponsalem processurus, si sua crediderit interesse, in causa appellationis que vertitur seu verti speratur auctoritate apostolica coram nobis inter dictum procuratorem dicti venerabile prioris, ex una parte apellantem, et ipsum reverendum episcopum Gerundensem et partem suam, ex altera apellatum. Et responsurus libello apellatorio per dictum procuratorem dicti prioris coram nobis oblato quem eidem episcopo mittimus inclusive sub forma que sequitur: “Coram vobis reverendo patre in Christo ac domino Berengario, Dei gratia episcopo, et Raymundo de Abbadia, canonico Vicensi, iudicibus deputatos a Sede Apostolica in hac parte et subdelegatis a venerabili abbate Rivipullense, una vobiscum ab eodem secundo iudice delegato, proponit Guido de Podiogrosso, canonicus Sancti Ruffi procurator venerabile Arismandi Arnaldi, prioris ecclesie Sancte Marie de infra castrum Bisulduni, Gerundense diocesis, nomine eiusdem prioris, contra reverendum dominum Petrum, Dei gratia Gerundensem episcopum, quod licet idem prioratus, cum omnibus ecclesiis et capellis ad dictum prioratum inmediate spectantibus ac personis degentibus in eisdem, ab omni iuredictione visitatione dominio ac potestate dicti domini Gerundensis episcopi et cuiuslibet alterius ordinarii, per specialia privilegia Sedis Apostolice sit exemptus et eidem Sedi inmediate subiectus, ac idem prior sit, et predecessores sui priores eiusdem prioratus qui pro tempore fuerint, in pacifica possessione vel quasi libertatis huiusmodi fuerint a tempore concessionis privilegiorum predictorum. Tamen reverendus dominus Berengarius, episcopus Christopolinus, auctoritate dicti domini episcopi Gerundensis ut dicebat, clericis ecclesie Sancti

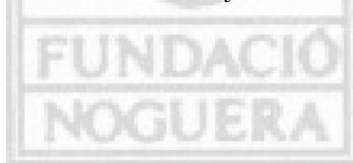
Vincencii eiusdem loci de Bisulduno ad dictum prioratum immediate spectantis, sub excommunicationis pena mandavit ut ipsum in dicta ecclesia ad visitandum admitteret sibi que procuratorem ratione visitationis debitam exhiberet. Alioquin in eos et eorum quemlibet excommunicationis sententiam proferebat. Ex parte vero dicti venerabile prioris fuit coram eodem episcopo Christopolino excipiendum propositum quod cum dictus prioratus cum omnibus ecclesiis et capellis ad dictum prioratum immediate spectantibus ac personis degentibus in eisdem ab omni iurisdictione visitatione, dominio et potestate dicti domini Gerundensis episcopi. Et cuiuslibet alterius iudicis ordinarii, per specialia privilegia Sedis Apostolice, sit exemptus et eidem Sedi immediate subiectus. Ac idem prior sit et predecessores sui priores eiusdem prioratus qui fuerunt pro tempore in pacifica possessione vel quasi libertatis huiusmodi fuerint a tempore concessionis privilegiorum predictorum dictaque ecclesia Sancti Vincencii ad dictum prioratum, tempore concessionis huiusmodi privilegiorum pertineret, sicut adhuc dinoscitur pertinere, prout per exhibitionem privilegiorum huiusmodi et alias erat legitime paratus probare eundem episcopum fidem clerici in dicta ecclesia Sancti Vincencii ad visitandum admittere. Ac sibi procuratorem ratione visitationis debitam eidem exhibere minime tenebantur. Et ad id compelli de iure non poterant nec debebant. Propter quod pro parte dicti prioris fuit ab eodem episcopo humiliter postulatum ut mandatum huiusmodi quatenus de facto processerat revocaret. Et quia idem episcopus huiusmodi exceptiones admittere contra iusticiam recusavit, pro parte dicti prioris sentiens se et dictum prioratum suum indebite pregavari, fuit ad Sedem Apostolicam appellatum ac idem episcopus Christopolinus, huiusmodi appellatione contempta, in eosdem clericos excommunicationis ac ecclesiam prefatam Sancti Vincencii interdicti sententias promulgavit, ipsosque clericos excommunicatos ac ecclesiam prefatam interdictam fecit publice nunciari. Que omnia supradicta per dictum episcopum Christopolinum, ut predicatur, facta auctoritate dicti domini episcopi Gerundensis. Idem dominus Gerundensis episcopus dixit quod ratificabat et confirmabat eadem. Quapropter dictus procurator, nomine quo supra, petit per vos dominos iudices supradictos pronunciari male in predictis fuisse processum per dictum dominum episcopum Christopolinum, ac bene ex parte dicti prioris fuisse appellatum. Et quicquid in predictis processum extitit per eundem dominum episcopum cassari et annullari, et cassum et irritum nunciari. Et in predictis omnibus et

singulis petit dictum dominum episcopum Gerundensem et quemlibet eius procuratorem legitimum intervenientem condempnari, et sibi nomine quo supra adiudicari cum expensis occasione predictorum factis, quas extimat ad ducentos solidos. Et protestatur de faciendis quas suo loco et tempore declarabit, alioquin procedatur in causa appellationis predictae absentia ipsius reverendi episcopi Gerundensis in aliquo non obstante, prout de iure fuerit procedendum. Reddite literas portitori et cetera. Datum Vici, VIII idus octobris, anno Domini MCCCXXI.”

Et lecta dicta litera, dictus procurator requisivit dictum Poncium Alberti, officialem ut citaret dominum Gerundensem episcopum, ibidem presentem, iuxta formam predictam et instrumentum publicum de omnibus fieri. Et officialis petiit translatum procuratorii et litere citationis, protestando de beneficio duorum dierum ad respondendum. Et nichilominus verbo ibidem citavit dictum dominum episcopum Gerundensem et diem sibi assignavit auctoritate predicta. Que fuerunt acta in palacio episcopali Gerunde eodem die mercurii, quasi incontinenti post ocasum solis, secundo idus octobris anno Domini MCCCXXI, presentibus Guillermo de Corniliano, Simone de Sexano, canonicis, et Iasperto Folcrandi, sacrista secundo, et Francisco de Iuyano, clerico Gerundense.

Postea, die veneris, XVII kalendas novembris, anno Domini MCCCXXI Petrus Michaelis, scutiffer dicti Poncii Alberti officialis, nomine ipsius, tradidit cedulam responsionis dicto notario, in qua dictus Poncius Alberti recitat diligencias per ipsum factas circa citationem predictam, non obstantibus occupationibus suis quibus vaccare habebat propter sinodum que tunc celebrabatur in dicta ecclesia Gerundense, et quod assignaverat diem martis proximam post instans festum Omnium Sanctorum et mandatum dictorum iudicum adimpleverat, offerens dictas literas citatorias sigillare aut illas se subscribere et restituere portitori, petens omnia in formam publicam sibi tradi per notarium infrascriptum. Postea, die subsequenti, officialis predictus dixit notario quod nolebat sibi fieri aut tradi infrascriptum quod petierat.

Est clausum istud instrumentum per Iacobum Trefforti, notarium publicum Gerunde substitutum a Raymundo Simonis de Tayalano.

54

1329 novembre 26-28. [Besalú]

Requesta de Ramon de Montanyac, canonge, procurador del prior Rostany Gaudissard de Santa Maria de Besalú, adreçada a Guillem Salom, capellà de Parlavà, oposant-se que aquest, en nom del bisbe de Girona, practiqui visita a les esglésies que depenen de la canònica de Santa Maria de Besalú. Resposta del visitador i rèpliques.

Cartoral, fols. 64v-65r.

Die iovis, intitulado VI° kalendas decembris, circa mediam terciam, anno Domini MCCCXXVIII, in presentia scriptoris et testium, Raymundus de Montanyacho presentavit, intus ecclesiam Sancti Vincencii de Bisulduno, coram venerabili Guillermo Salom, clerico ecclesie de Palarravano, Gerundensis diocesis, dicendo quod cum ipse, ut asserebatur, esset deputatus visitator per reverendum patrem dominum Gastonem, Dei gratia episcopum Gerundensem, et visitasset quasdam ecclesias subiectas priori et ecclesie Sancte Marie de infra castrum Bisulduni, et adhuc intenderet visitare ecclesias Sancti Vincencii et Sancti Martini de Capellata, de Bisulduno, et procurationes ratione ipsarum visitationum recipiendo, per violenciam et iniuste, et contra privilegia et exemptiones dicte ecclesie Sancte Marie de infra castrum Bisulduni et ecclesiis predictis eidem ecclesie Sancte Marie subiectis. Ideo dictus Raymundus de Montanyacho, canonicus predicte ecclesie, procuratorio nomine venerabilis Rostagni Gaudissardi, prioris dicte ecclesie Sancte Marie, offerens dicta privilegia in loco idoneo et securo coram dicto Salom aut aliquibus prudentibus viris ad hoc per dictum dominum episcopum deputatis, infra terminum competentem pro facti qualitate moderandum arbitrio dicti domini episcopi vel ipsius, iusto impedimento cessante, eadem ad legendum integraliter exhibere, necnon de articulis de quibus controversia sit vel fuerit transcriptum tradere ut est iuris, offerens etiam dictum venerabilem priorem et ipsum protestantem paratos fore super omnibus questionibus et demandis quas dictus dominus episcopus, seu ipse Guillelmus Salom illius nomine, predictorum occasione velint facere vel movere, stare iudicio Summi Pontificis vel delegati sui cum nec alius de hoc cognoscere possit. Requirens ipsum, procuratorio nomine quo supra, ut quicquid processerit contra privilegia exemptionis predicte penitus revocaret. Et quod ulterius contra eadem privilegia in aliquo visitando vel procuracionem petendo vel extorquendo minime procederet. Alias

protestabatur de gravamine et iniuria per ipsum dicto priori et ecclesie Sancte Marie de infra castrum et aliis ecclesiis eidem ecclesie subiectis, per ipsum contra iustitiam illatas et inferendis, et de expensis occasione predictorum factis et faciendis. Ponens nichilominus dictum venerabilem priorem et ecclesiam Sancte Marie de infra castrum et omnes ecclesias et capellas eidem ecclesie subiectas et omnia bona eorum sub protectione Sedis Apostolice et custodia speciali. De quibus petiit fieri instrumentum et cetera. Et dictus Guillermus Salom petiit incontinenti translatum et deliberationem ad respondendum. Et fuit sibi traditum eodem die. Postea, die veneris sequenti, post vespere, dictus Guillermus Salom respondit in scriptis, dicens se posse et potuisse, ex commissione sibi facta per dominum episcopum Gerundensem, ecclesiis quas visitavit et quas visitare intendit et que in dicta protestatione continentur visitare, cum ipse ecclesie sint infra diocesem Gerundensem et alias fuerint visitate per predecessores vel eorum commissarios episcopi antedicti, quare tam de iure comuni quam consuetudine est et fuit licitum eidem domino episcopo vel dicto Guillermo Salom eius nomine dictas ecclesias visitare, propter quod non intendit nec credit idem Guillermus dictum monasterium seu eius priorem in aliquo offendisse seu lesisse, cum nemini faciat iniuriam qui utitur iure suo; maxime cum dictus Guillermus non credat nec sciat, nec etiam credere possit quod dictum monasterium seu ecclesie predictae eidem monasterio, ut asseritur, subiecte sint a visitatione episcopi exemptae, quare ex premissis apparet et apparere potest cuilibet intuiti quod dictus Guillermus non periudicavit in aliquo dicto monasterio nec priori eiusdem, nec etiam alicui persone. Et si qua dicta et proposita fuerunt per dictum Raymundum de Montanyacho, qui se asserbat procuratorem predictum, sunt dicta contra iustitiam et veritatem. Quam responsionem fecit predictis et cetera et petiit inseri per notarium et ecclesie Gerundense tradi instrumentum per alphabetum divisum, quod fuit traditum, de qua responsione Raymundus de Monte[n]yacho petiit translatum et acordium et cetera. Postea, die sabbati sequenti, dictus Raymundus de Montenyacho respondit in scriptis dicens, quod stabat et perseverabat in petitis et oblatis supra per eum, et quod negabat omnia proposita per dictum Guillermum Salom, visitatorem predictum, quatenus faciunt contra dictum venerabilem priorem, et quod in eo quod dictus Guillermus Salom visitavit dictas ecclesias que sunt per privilegia papalia dicto monasterio Sancte Marie pleno iure subiecte, cum earum ecclesiis et fuerunt a tanto tempore citra quod in contrarium memoria hominibus non

existit, dictus Guillelmus Salom et dominus episcopus predictus, cuius auctoritate visitavit, nedum fecerunt iniuriam, gravamen et preiudicium ipsi priori et eius monasterio et dictis suis ecclesiis et clericis, immo Sacrosancte Ecclesie Romane cui inmediate subest dictum monasterium, cum suis clericis et ecclesiis antedictis, propter quod dictum gravamen dictus Guillelmus Salom revocasse debuisset, ob honorem et reverenciam dicte Sacrosancte Ecclesie Romane omni domine et matre. Et quia hoc non fecit, dictus prior intendit de hoc conqueri domino nostro Summo Pontifici, ut de tanta iniuria preiudicio et gravamine defendat dictum monasterium et eius ecclesiis et earum clericos. Et esto sine preiudicio quod predecessores dicti domini episcopi temporibus retroactis visitaverint in dictis ecclesiis hoc fecerunt violenter et per potentiam sue dignitatis episcopalis et suorum amicorum, et contra privilegia papalia et in dampnum et lezionem dicti monasterii et dictarum ecclesiarum et periculum suarum animarum non modicum. Et etiam semper resistente de iure et de facto priore dicti monasterii, propter quod cum dictum monasterium et dicte ecclesie cum earum clericis per dicta privilegia papalia sint exemptum et exempte a iurisdictione et potestate dicti domini episcopi, infertur ex hoc visitationes dictarum ecclesiarum huc usque factas, si que facte fuerunt, fuisse factas indebite et iniuste et non preiudicare dicto monasterio nec exemptioni eiusdem nec privilegiis supradictis. Et hanc responsione voluit dictus Raymundus de Montenyacho, nomine quo supra, inseri in presenti instrumento antequam claudatur. Que fuerunt acta ut supra.

Est clausum instrumentum per Raymundum de Prato, notarium Sancti Petri de Bisulduno.

1365 octubre 25. [Girona]

Presentació de lletres apostòliques pel canonge Francesc Guerau, procurador del prior de Santa Maria de Besalú, al bisbe de Girona Ènyec de Valtierra, al qual lliura l'escrit de Folc Parer, paborde de Valença, nunci de la Santa Seu i col·lector de la Cambra Apostòlica a les províncies tarraconense i saragossana, i illa de Mallorca, lliurat a Barcelona el 18 de setembre anterior. En nom de la Santa Seu fa requesta i amonestació al bisbe per tal que s'abstingui de visites i exaccions contràries als privilegis, llibertats i exempcions de què gaudeixen la canònica de Santa Maria de

Besalú i les esglésies que en depenen. Segueix relació de la resposta del bisbe.

Cartoral, fols. 65v-66r.

Die sabbati, vicesimaquinta mensis octobris, anno a Nativitate Domini MCCCLX quinto, hora terciarum vel circa, coram reverendo in Christo patre et domino Eneco, Dei gratia episcopo Gerundensi, intus cameram paramenti sui episcopalis palatii et in presencia scriptoris et testium infrascriptorum, venerabilis et religiosus vir Franciscus Geraldus (*sic*), canonicus monasterii Sancte Marie de infra castrum Bisulduni, ordinis Sancti Ruffi, Gerundensis diocesis, procurator honorabile viri domini Michaelis Babonis, prioris dicti monasterii, prout de sua procuracione constat per publicum instrumentum confectum Bisulduni prima mensis ianuarii anno a Nativitate Domini MCCC sexagesimo tercio et clausum per Bernardum Cornilii, notarium Bisulduni, presentavit dicto domino episcopo quandam patentem papiri literam honorabile domini Fulconis Parerii, canonici et prepositi Valentinensi collectorisque domini nostri Pape, et eius sigillo cereo rubeo sigillatam a tergo, quam peccit legi et cetera: "Universis et singulis reverendis in Christo patribus dominis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, decanis, archidiaconis, prioribus, aliisque prelati et personis ecclesiasticis, per provincias Terrachonensem ac Cezaraugustanam ac insulam Maioricensem constitutis ad quos presentes pervenerint vel eorum vicariis, procuratoribus et locatenentibus. Fulcho Pererii, canonicus et prepositus Valentinensis, Apostolice Sedis nuncius ac Camere Apostolice fructuum, obventionum et iurium quorumcumque pertinentium generalis collector ab eadem Sede in eisdem provinciis et insula specialiter deputatus. Salutem in Domino, et mandatis nostris immo verius apostolicis firmiter obedire. Cum per religiosum virum fratrem Aymarichum Bernardi, canonicum et sacristam monasterii Sancti Ruffi ad Romanam Ecclesiam nullomodo pertinentis, nobis expositum fuerit cum querela quod nonnulli vestrum indiuntur et nituntur visitare et opprimere priores, rectores seu alios beneficiatos subditos et submissos priori seu prioratui Sancte Marie de infra castrum Bisulduni diocesis Gerundensis ad dictum monasterium immediate spectanti, in preiudicium et lezionem privilegiorum et libertatum dicti monasterii, necnon in vituperium et contemptum iuris ac iurisdictionis domini nostri Pape et eius Ecclesie Romane, cui dictum monasterium immediate subiectum existit, prout nobis constat per privilegia et exemptiones eidem

monasterio per Sedem Apostolicam concessa et indulta. Et in signum libertatis et exemptionis huiusmodi censum annuatim eidem Romane Ecclesie certum et determinatum exsolvat, nobisque supplicatum fuerit ex parte dicti sacriste procuratoris dicti prioris sibi super hiis de opportuno remedio providere. Et attendentes quod iusta petentibus non est denegandus assensus, eapropter auctoritate apostolica qua fungimur in hac parte, tenore presencium vos et vestrum quemlibet prout fueritis requisiti, requirimus et monemus quatenus visis et presentatis vobis presentibus a dictis visitationibus procurationibus (*sic*) et oppressionibus subditorum dicti prioris a cetero cessetis penitus et desistatis. Et si qua in preiudicium et lezionem privilegiorum, libertatum et exemptionum huiusmodi attemptastis, libere et sine mora penitus revocetis et ad statum debitum reducatis, alias protestamur contra vos et bona vestra nomine domini nostri Pape et eius Camere Apostolice de dampnis et preiudiciis eorundem, ad que restauranda procederemus contra vos tanquam contra infringentes privilegia apostolica et abusores privilegiorum exemptis concessorum per Sedem Apostolicam, prout iure fuerit et rationis, in quorum premissorum testimonium sigillum autenticum nostri officii presentibus duximus apponendum. Datum Barchinone, die decima octava mensis septembris anno a Nativitate Domini M^oCCCLX quinto." Et, lecta dicta litera, idem dominus episcopus dixit et respondit verbo quod dictus Franciscus Gitardi (*sic*), canonicus, faceret fidem de gravaminibus que allegabat per ipsum episcopum illata fuisse dicto monasterio et ecclesiis sibi sueictis; et in quibus asseritur dictum episcopum fecisse innovationes vel derogationes iuri dicti monasterii. Et ipsa fide facta et habita pro inde collatione, cum peritis ubi appareat ipsum episcopum iniuste processisse vel aliquid iniusticie vel gravaminis fecisse dictis prioratui et ecclesiis, paratus est illico ea omnia idem episcopus revocare et ad statum pristinum reducere cum effectum. De quibus omnibus et cetera.

Est clausum predictum instrumentum per Petrum de Ponte, notarium publicum Gerunde.

1366 agost 25. [Avinyó]

Compareixença d'Arnau Leví, vicari general del bisbat d'Avinyó, procurador d'Aimeric Bernat, canonge sagristà de Santa Maria de Besalú, qui, al seu torn, ho és del prior de l'esmentada canònica.

En virtut d'aquesta substitució vol mantenir davant la Seu Apostòlica l'apel·lació interposada pel seu poderdant contra greuges del bisbe de Girona.

Cartoral, fol. 66v.

Anno a Nativitate Domini MCCCLX sexto, die XXV mensis augusti, circa horam vesperorum, inditione quarta, pontificatus sanctissimi in Christo patris et domini domni Urbani, divina providencia pape quinti, anno IIII, in presencia notarii et testium infrascriptorum, ante secundam portam sacri palatii per quam ad ipsum dominum nostrum Papam comunis habetur ingressus, personaliter constitutus venerabilis vir dominus Arnaldus Levi, vicarius in spiritualibus et temporalibus reverendi in Christo patris et domini domni Avinionensis episcopi, substitutus ab honorabili et religioso viro domino Aymarico Bernardi, canonico et sacrista monasterii Beate Marie de infra castrum Bisulduni, ordinis Sancti Ruffi, Gerundensis diocesis, procuratore constituto per honorabilem et religiosum virum dominum Michaellem Labonis, priorem prioratus monasterii antedicti, de qua substitutione constitit per instrumentum publicum manu Bartholomei Sirventi scriptum et signatum. Quod instrumentum substitutionis, predictus dominus substitutus in suis manibus tunc tenebat una cum quadam appellatione ad Sanctam Sedem Apostolicam, et dominum nostrum Papam predictum per prefatum sacristam super quibusdam gravaminibus per reverendum patrem episcopum Gerundensem sibi et parti sue factis et illatis interposita et manu discreti viri magistri Petri de Fonte (*sic*), notarii publici signata et in formam publicam redacta. Dictus vero dominus vicarius substitutus, nomine quo supra, petiit et requisivit discretum virum Petrum Garriga, hostiarium ipsius porte, tunc ipsam custodiens, quatenus ipsum intrare promitteret quia volebat eidem domino nostro Pape predictam appellationem hostendere, et coram ipso proponere et allegare que continentur in eadem, ac iudicem seu auditorem super hoc impetrare. Quiquidem hostiarius respondit quod non erat tempus intrandi. Et iterum, secundo requisitus cum instanciam, ut supra, dixit quod ipsum substitutum intrare non permetteret. Prefatus vero dominus substitutus eundem hostiarium tercio sepe, sepius et instanter postulavit et requisivit ut ad dominum nostrum Papam predictum sibi preberet accessum; idem hostiarius respondit quod ad presenciam suam non accederet, quia dominus noster Papa predictus erat quamplurimis arduis occupatus negociis, et sic predictum substitutum nullatenus intrare permisit. Et tunc

supradictus dominus vicarius substitutus, ut prefertur, nomine quo supra, solemniter et publice foris portam predictam protestatus fuit quod propter hec tempora prosecutionis dicti negotii contra ipsum et partem suam non currant, sibi que vel parti sue nullum, propter hoc, preiudicium generetur, cum per eum non steterit neque stet quin fecerit omnia supradicta, et que erant et sunt ad hoc necessaria facienda et etiam opportuna, si ad prefatum dominum nostrum Papam accessum habere potuisset, super quibus omnibus et singulis supradictis, pretactus dominus substitutus petiit ab ipso notario publico infrascripto sibi fieri publicum instrumentum et cetera.

Actum ut supra.

Est clausum per Laurencium de Salicibus, presbiterum Rothomagensem diocesem, imperiali publicum auctoritate notarium, et cetera.

Relació cronològica dels documents del cartoral

2

977 abril 12

Donació atorgada per Miró, comte i bisbe de Girona, de l'església de Sant Joan dels Balbs i diversos alous, a favor de l'església de Sant Vicenç de Besalú. S'ha fet la donació a prec de la mare i fill Ermengarda i Bernat, comtes de Besalú, per tal que, amb els rèdits de Sant Vicenç i els de les seves sufragànies d'Almar, Meians, Juïnyà, Fares i Ossinyà, hi puguin establir permanentment canonges regulars. Cartoral, fols. 2r-3r.

5

981 abril 5

Donació atorgada pel comte Miró, bisbe de Girona, a favor de l'església de Sant Rafael, a prop del castell de Besalú, d'un alou al terme de Santa Maria de les Escalles. Cartoral, fols. 6r-6v.

17

982 gener 10

Donació atorgada pel comte Olibà Cabreta, a favor de la canònica de Sant Rafael, a extramurs del castell de Besalú, d'un alou a Batet. Cartoral, fol. 15v.

6

982 febrer 15

Donació atorgada pel bisbe i comte Miró, a favor de la canònica de Sant Rafael d'un alou a Meians que inclou l'església de Sant Miquel. Cartoral, fol. 6v.

7

984 abril 25

Donació feta pel comte i bisbe Miró a l'altar de Sant Rafael de l'església de Sant Vicenç de Besalú, d'un alou als Balbs juntament amb l'església de Sant Joan edificada en aquest lloc.

Cartoral, fol. 7r.

29

998 abril

Butlla del papa Gregori V, qui, a prec del comte Bernat Tallaferro, dóna la seva protecció a la canònica de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, i confirma els drets i les possessions que li havia atorgat el comte. Tret d'un trasllat, fet per decret judicial, de 31 d'octubre de 1321.

Cartoral, fols. 26v-28v.

11

999 març 28

Donació atorgada pel comte Bernat Tallaferro a favor de la canònica de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, que rep les esglésies de Sant Joan dels Balbs, Sant Corneli del Mont i Sant Quintí d'en Bas, amb diferents alous i masos.

Cartoral, fols. 9v-10r.

8

999 març 28

Donació atorgada pel comte Bernat Tallaferro, a favor de la canònica de Sant Genís i Sant Miquel, que rep l'església de Sant Vicenç a extramurs del castell de Besalú, la seva sufragània de Santa Maria i Sant Joan prop del mur del castell, i les esglésies de Sant Martí de Juinyà, Santa Maria de Fares, Sant Fruitós d'Ossinyà, Sant Silvestre de Mor, Sant Joan dels Balbs, Sant Quintí d'en Bas, Sant Corneli del Mont i nombrosos alous en diversos llocs.

Cartoral, fols. 7r-8r.

14

1000 març 26

Permutació entre el comte Bernat de Besalú i Adalbert, abat de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, de diversos alous. Aquest és l'exemplar que conté el que rep el monestir.

Cartoral, fols. 12r-13r.

10

1000 març 27

Donació atorgada pel comte Bernat de Besalú i la seva muller Toda, coneguda per Adalais, a favor de la canònica de Sant Genís i Sant Miquel del castell de Besalú, que rep diversos alous al comtat.
Cartoral, fol. 9r.

15

1000 març 30

Permutació d'alous entre Adalbert, abat de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, i el comte Bernat de Besalú. Exemplar que conté el que rep el comte.
No presenta unitat de l'acte amb el precedent diploma núm. 14.
Cartoral, fols. 13r-14r

16

1003 juliol 27

Donació atorgada pel comte Olibà, quan encara no havia fet la seva professió monàstica, a favor de l'església de Sant Genís de Besalú, de la casa dominical que posseïa Adalbert, capellà de Sant Genís, a la vila anomenada Batet.
Cartoral, fol. 15r.

1

1006 desembre 8

Confirmació del comte Bernat Tallaferro a l'elecció canònica d'Adalbert com a abat de Sant Genís de Besalú.
Cartoral, fols. 1r-1v.

9

1012 maig 7

Donació atorgada pel comte Bernat Tallaferro i la seva muller Toda, a favor de la canònica de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, d'un alou a prop del castell.
Cartoral, fol. 8v.

4

1017

Suposada concòrdia entre el bisbe Miró de Girona d'una part, i el comte Bernat de Besalú, pare del bisbe Guifré, juntament amb els seus valedors els comtes Gausfred i Borrell, de l'altra, imposada per resolució d'Eimeric, arquebisbe de Narbona. Conté la subscripció confirmatòria de Benet VIII.
Cartoral, fols. 5v-6r.

39

[1017] gener 26. [Roma]

Butlla del papa Benet VIII sobre l'erecció del bisbat de Besalú, adreçada a Guifré, recentment consagrat bisbe pel mateix pontífex. La inserció procedeix del text d'un trasllat notarial d'onze de novembre de 1257.

Cartoral, fols. 40r-v.

28

1017 gener - febrer 1

Butlla del papa Benet VIII per la qual, a prec del comte Bernat i del seu fill Guillem, posa sota la protecció apostòlica la canònica de Sant Salvador, Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, i el seu abat Adalbert, i els en confirma les pertinences, esglésies sufragànies i rèdits. Tret d'un trasllat de juny de 1214.

Cartoral, fols. 25r-26v.

3

1017 febrer

Radicació de la seu del bisbat de Besalú a l'església de Sant Genís, situada extramurs de la població, que duu a terme el comte Bernat Tallaferro en ús de la facultat rebuda de la Santa Seu. Conté una relació de les esglésies sotmeses al bisbat de Besalú.

S'intercala, entre el text i les signatures, l'aprovació indata del papa Benet VIII.

Cartoral, fols. 4r-5r.

13

[1017-1020] maig 4

Donació atorgada pel comte Bernat de Besalú, a favor de Santa Maria del castell, d'un mas a Segueró i vinyes a *Fevano*.

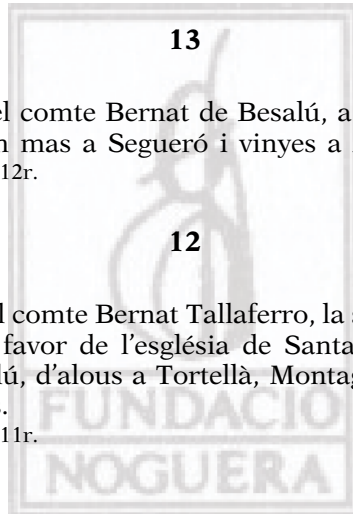
Cartoral, fols. 11v-12r.

12

1018 març 1

Donació atorgada pel comte Bernat Tallaferro, la seva muller Toda i llur fill Guillem, a favor de l'església de Santa Maria del costat del castell de Besalú, d'alous a Tortellà, Montagut, Lligordà, Juinyà i a altres indrets.

Cartoral, fols. 10v-11r.

19

1020 març 30

Donació atorgada pel comte Guillem I i la seva muller Adelaida, a favor de l'altar de Sant Rafael de la canònica de Sant Vicenç, prop del castell, de diversos alous al comtat de Besalú.

Cartoral, fol. 16v-17r.

18

1026 abril 22

Donació atorgada pel comte Guillem I i la seva muller Adelaida, a favor de la canònica de Sant Genís i Sant Miquel, de diversos alous al comtat de Besalú.

Cartoral, fols. 16r-16v.

21

1027 maig 3

Donació atorgada pel comte Guillem I de Besalú i la seva esposa Adelaida, a favor de la canònica de Sant Genís, Sant Miquel, Sant Esteve i el "Lignum Crucis", dels delmes i rèdits dominicals sobre els alous i béns fiscals dels comtes a Pompià, Jonquieres, Olot, Molló, Llanars i al mercat de Besalú.

Cartoral, fols. 17v-18r.

20

1038 febrer 25

Donació atorgada pel comte Guillem I, a favor de l'altar de Sant Bartomeu de la capella del castell de Besalú, d'un mas a Ossinyà i un altre a *Pidra*.

Cartoral, fols. 17r-17v.

22

1095 gener 23

Donació atorgada pels consorts Arnau Arnall d'Oix i Bacars, amb llurs fills Ponç i Hug, a favor de Santa Maria de Besalú, del mas Conill a la parròquia de Sant Miquel de Meians.

Cartoral, fols. 18r-v.

35

1114 gener 10. Sant Joan de Laterà (Roma)

Butlla del papa Pasqual II, adreçada a l'abat sant Oleguer, i a favor de la congregació canonical de Sant Ruf, en la qual són confirmats

els drets i franqueses d'aquesta i es relacionen les canòniques que li són sotmeses, tant a la Provença com a Catalunya i a Sírria.
Cartoral, fols. 34v-35r.

23

1136/1137 abril 3. [Castelló d'en Bas]

Confirmació de l'adscripció de la canònica de Santa Maria de Besalú a l'església de Sant Ruf d'Avinyó, atorgada pel comte Ramon Berenguer IV, amb ratificació de les seves franqueses. Intercalació posterior de signatures confirmatòries d'Alfons II, rei d'Aragó, amb el notari reial.
Cartoral, fol. 19r.

24

1136/1137 maig 31

Immunitats, llibertat i protecció atorgades pel comte Ramon Berenguer IV a la canònica de Santa Maria de Besalú.
Cartoral, fol. 19v.

30

1158 gener 7. Sant Pere [del Vaticà]. Roma

Butlla del papa Adrià IV, on posa sota la protecció apostòlica la canònica agustiniana de Santa Maria de Besalú i en confirma la subjecció a l'església de Sant Ruf.
Cartoral, fols. 29r-v.

25

1158 març 15. Murillo de Gállego. Aragó

Precepte de Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona i príncep dels aragonesos, a favor de l'església de Sant Ruf d'Avinyó, amb el qual confirma les seves possessions a Catalunya i especialment la de les canòniques de Santa Maria de Besalú, Sant Pere de Terrassa i Sant Ruf de Lleida.
Cartoral, fols. 20r-21r.

31

1162 maig 20. Montpeller

Butlla del papa Alexandre III, on ratifica la del seu predecessor Adrià IV, a favor de la canònica de Santa Maria de Besalú. Ratifica la seva adscripció perpètua a l'església de Sant Ruf i en confirma les possessions i esglésies sufragànies en diferents llocs.
Cartoral, fols. 30r-v.

32

[1168/1169/1170] febrer 13. Benevento

Breu del papa Alexandre III, a favor de la canònica de Santa Maria de Besalú, amb confirmació dels seus béns, drets i esglésies sotmeses. Limita la jurisdicció del bisbe de Girona a la recepció del crisma, ordenació sacerdotal de canonges i capellans seculars, i consagració d'esglésies i altars. No obstant això, el bisbe tindrà sobre la canònica de Besalú el dret d'una alberga anyal per a ell, set acompanyants i les seves cavalleries.

Cartoral, fol. 31r.

36

[1171/1172/1181] març 28. Tusculano (Frascati)

Breu del papa Alexandre III adreçat a l'abat i a la canònica de Sant Ruf, la qual posa sota la seva protecció i prohibeix que fora del mateix Summe Pontífex o el seu legat, ningú la pugui excomunicar. Extret d'un trasllat de l'original que es conservava a Sant Ruf.

Cartoral, fol. 35v.

26

1185 abril. Girona

Llicència donada pel rei Alfons II d'Aragó al prior Pere de la canònica de Santa Maria, per a poder aplegar pedra dins del terme de Besalú per a obres de construcció del monestir. El rei posa el monestir sota la seva protecció.

Cartoral, fol. 22r.

37

1206 maig 6. Sant Pere [del Vaticà]. Roma

Butlla del papa Innocenci III, dirigida a l'abat i canonges regulars de Sant Ruf, amb la qual ratifica concessions atorgades pels papes Pasqual II, Alexandre III i Urbà II, posa la congregació sota la seva protecció, i li confirma les franqueses i el domini de les nombroses esglésies i canòniques sufragànies que la congregació de Sant Ruf té en diversos països i que es relacionen nominalment. Tret d'un trasllat autenticat de l'abadia general.

Cartoral, fols. 36v-38v.

27

1213 febrer 28. Cotlliure

Confirmació de franqueses, privilegis i exempcions feta pel rei Pere I, a favor de la canònica de Santa Maria de Besalú i de l'església de

Sant Ruf d'Avinyó. Es ratifiquen els atorgats pels seus predecessors i pels pontífexs romans, amb esment especial del bisbe Miró, Bernat Tallafarro, Ramon Berenguer IV i els papes Benet VIII, Gregori V i Pasqual II.

Cartoral, fols. 22v-23r.

33

1246 setembre 8. Lió

Breu del papa Innocenci IV, a favor del prior i canònica agustiniana del castell de Besalú.

Cartoral, fol. 31v.

40

1282 desembre 1. [Girona]

Apel·lació presentada per Pere Imbert, canonge de Sant Ruf i procurador del prior de Santa Maria de Besalú, contra un greuge del bisbe de Girona a l'església de Sant Vicenç de Besalú.

Cartoral, fol. 55r.

34

1291 juliol 25. [Valença del Delfinat]

Atestació de l'oficialat de la cúria diocesana de Valença on, a petició de l'abat i convent de Sant Ruf, es fa relació d'onze privilegis pontificis donats a favor d'aquella congregació.

Cartoral, fols. 33r-34r.

41

1299 abril 13. Girona

Lletra de Ponç Albert, oficial del bisbe de Girona, dirigida als clergues de les esglésies de Sant Vicenç de Besalú i Sant Martí de Capellada, revocant un procés d'execució de les constitucions tarraconenses sobre violació de drets eclesiàstics, i aixecant l'excomunió del prior i canonges de Santa Maria de Besalú.

Cartoral, fol. 55r.

42

1305 febrer 12 i 14. [Girona]

Relació de presentació d'apel·lació de Bernat Albert, procurador del prior de Santa Maria de Besalú, a Ponç Albert, oficial del bisbe de Girona, contra serveis i exaccions imposats als homes depenents del priorat. Segueix l'entrega dels apòstols reverencials a la part apel·lant.

Cartoral, fol. 56r.

43

1312 març 30. [Girona]

Requesta presentada per Guerau, prior de Santa Maria del castell de Besalú, a Guerau Calvet, canonge de Sant Martí sa Costa, qui actua per ordre de l'ardiac de la Selva, visitador de l'arquebisbe de Tarragona a Girona, oposant-se a la visita canònica que aquest intentava de practicar al monestir, ja que estava exempt de les visites de l'arquebisbe i del bisbe diocesà.

Cartoral, fol. 57r.

46

1313 maig 27 i juny 23. [Girona]

Apel·lació presentada per Bernat Albert, en qualitat de procurador del prior Guerau de Santa Maria del castell de Besalú, alhora que de Bernat Clarà i Guillem d'Ametller, domers de Sant Vicenç de Besalú; de Bernat de Costa, diaca de la mateixa església; de Pere Sunyer, clergue de Sant Martí de Capellada; de Ramon de Puig, clergue d'Ossinyà, i de Bernat de Bessols, clergue de Sant Silvestre de Mor, contra el manament d'excomunió decretat pel bisbe de Girona, malgrat la pendència d'una apel·lació.

Cartoral, fols. 59r-v.

44

1313 maig 28. [Besalú]

Requesta del canonge de Sant Ruf, sagristà de Santa Maria del castell de Besalú, dirigida al domer de l'església de Sant Vicenç, prohibint-li el pagament del donatiu de la presa de possessió del nou bisbe de Girona, Guillem de Vilamarí, per raó d'exempció d'aquella càrrega.

Cartoral, fol. 58r.

45

1313 setembre 20. Girona

Manament del bisbe de Girona Guillem de Vilamarí, dirigit als parroquians de Sant Vicenç de Besalú, Sant Martí de Capellada, Ossinyà, Sant Silvestre de Mor, els Balbs, Sant Quintí d'en Bas, Maià de Montcal i Ribelles, perquè s'abstinguin de pagar drets, censos, delmes, primícies i qualsevol altre emolument als preveres de les respectives parròquies, per raó del segrest dels seus rèdits ja que estan excomunicats per haver-se negat a pagar el subsidi d'entrada del prelat. D'un trasllat de l'endemà.

Cartoral, fols. 58r-v.

49

1320 setembre 6. [Girona]

Relació d'apel·lació interposada per Bernat de Bessols, clergue de Sant Silvestre de Mor, a Guillem de Socarrats, canonge de Sant Feliu de Girona, contra l'acord d'aquest citant-lo en procés criminal seguit per la cort episcopal, car l'apel·lant està sota la jurisdicció de la canònica de Santa Maria de Besalú i del prior d'aquesta, en virtut de privilegis apostòlics.

Cartoral, fol. 61r.

48

1320 desembre 6. Sant Pere Despuig de Bianya

Apel·lació presentada per Ramon de Montanyac, canonge de Sant Ruf, procurador d'Arimon Arnau, prior de Santa Maria de Besalú, contra els actes del visitador del bisbe de Girona. Malgrat la vertència d'una apel·lació davant de la Santa Seu, havia visitat l'església de Sant Vicenç de Besalú sometent-la a entredit i havia fet rompre les portes de la de Sant Andreu de Socarrats, fent-hi un registre i excomunicant el seu clergue. Segueix la resposta del visitador.

Cartoral, fol. 60v.

47

1321 gener 29. [Girona]

Apel·lació presentada per Joan Rostany, procurador de Guidó de Puigròs, canonge de Sant Ruf de Valença, qui alhora ho és d'Arimon Arnau, prior de la canònica de Santa Maria del castell de Besalú, adreçada al bisbe de Girona Pere de Rocabertí. Malgrat una altra apel·lació precedent davant de la Seu Apostòlica, el visitador del bisbat havia practicat visita a Sant Vicenç de Besalú, i comès actes de violència a les esglésies de Sant Andreu de Socarrats i Sant Martí de Capellada, sotmeses a aquella canònica.

Cartoral, fol. 60r.

51

1321 març 10. [Avinyó]

Compareixença d'Arimon Arnau, canonge de Sant Ruf de Valença i prior de Santa Maria de Besalú, davant de la cort pontifícia, per tal de mantenir l'apel·lació que té interposada contra resolucions del bisbe de Girona i els seus oficials.

Cartoral, fol. 61v.

53

1321 octubre 8, 14, 16 i 17. Vic-Girona

Lletres citatòries del bisbe Berenguer de Vic i del canonge Ramon d'Abadia, jutges delegats per la Seu Apostòlica i subdelegats de l'abat de Ripoll, adreçades al bisbe de Girona, perquè comparegui en el procés mogut a instància del prior de Santa Maria de Besalú, sobre infraccions comeses pel visitador episcopal. Presentació a l'oficialat de Girona i negativa d'aquest darrer sobre la seva admissió.

Cartoral, fols. 63r-64r.

50

1322 juliol 21. [Besalú]

Presentació de la procura atorgada per Bernat de Bessols, capellà perpetu de Sant Silvestre de Mor, a favor del clergue Arnau de Costa de Folgons. És perquè comparegui, en nom del poderdant, davant de Ponç Albert, oficial del bisbe de Girona, i citar-lo amb entrega de lletra emanada de Ramon d'Abadia, canonge de Vic, qui, juntament amb el bisbe de Vic i l'abat de Santa Maria de Ripoll, és jutge delegat de la Seu Apostòlica; alhora que per a fer exhibició, presentació i lectura de lletres apostòliques.

Cartoral, fol. 61v.

52

1322 agost 31. [Besalú]

Confessió de Bernat de Bessols, capellà perpetu de Sant Silvestre de Mor, manifestant a Rostany Gaudissard, prior de la canònica de Santa Maria de Besalú, que, sota coacció d'excomunió i violència que li havia inferit el bisbe de Girona Guillem de Vilamarí, amb greu perill per a la seva ànima, havia promès obediència a l'esmentat bisbe i els seus successors, malgrat que anteriorment hagués jurat obediència al prior de Santa Maria de Besalú per raó del benifet de la domeria de Sant Silvestre de Mor. Ara, que es troba malalt i tem morir, se'n reconeix culpable i, en descàrrec per la seva ànima, en presència del notari i de testimonis, en demana perdó al prior i se sotmet a la decisió d'aquest.

Cartoral, fols. 62r-v.

54

1329 novembre 26-28. [Besalú]

Requesta de Ramon de Montanyac, canonge, procurador del prior Rostany Gaudissard de Santa Maria de Besalú, adreçada a Guillem

Salom, capellà de Parlavà, oposant-se que aquest, en nom del bisbe de Girona, practiqui visita a les esglésies que depenen de la canònica de Santa Maria de Besalú. Resposta del visitador i rèpliques.

Cartoral, fols. 64v-65r.

55

1365 octubre 25. [Girona]

Presentació de lletres apostòliques pel canonge Francesc Guerau, procurador del prior de Santa Maria de Besalú, al bisbe de Girona Enyec de Valtierra, al qual lliura l'escrit de Folc Parer, paborde de Valença, nunci de la Santa Seu i col·lector de la Cambra Apostòlica a les províncies tarraconense i saragossana, i illa de Mallorca, lliurat a Barcelona el 18 de setembre anterior. En nom de la Santa Seu fa requesta i amonestació al bisbe per tal que s'abstingui de visites i exaccions contràries als privilegis, llibertats i exempcions de què gaudeixen la canònica de Santa Maria de Besalú i les esglésies que en depenen. Segueix relació de la resposta del bisbe. Cartoral, fols. 65v-66r.

56

1366 agost 25. [Avinyó]

Compareixença d'Arnau Leví, vicari general del bisbat d'Avinyó, procurador d'Aimeric Bernat, canonge sagristà de Santa Maria de Besalú, qui, al seu torn, ho és del prior de l'esmentada canònica. En virtut d'aquesta substitució vol mantenir davant la Seu Apostòlica l'apel·lació interposada pel seu poderdant contra greuges del bisbe de Girona.

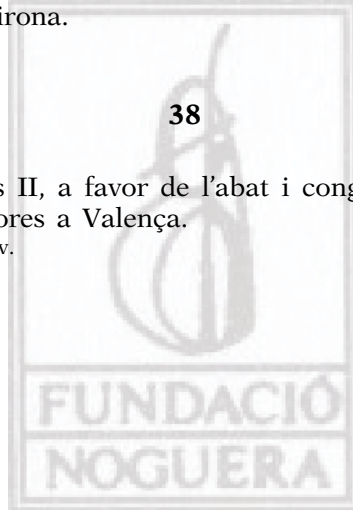
Cartoral, fol. 66v.

38

1460 març 1. Siena

Butlla del papa Pius II, a favor de l'abat i congregació de Sant Ruf, radicada aleshores a Valença.

Cartoral, fols. 39r-v.

Apèndix documental

Libro de privilegios concedidos a Santa María de Besalú

Adviértase que esta villa de Besalú fue ciudad antiguamente y se llamava Betula, como <se>¹ refiere el Obispo de Girona en el *Paralypomenon de España*, l. 1, cap. *De Citeriori Hispania*.

Fundola el rey Beto de España serca los años del Mundo 2156 y del universal Diluvio 500 y antes de Christo 1806 y antes² de la fundación de Roma 1154.

Fue tomada de los moros serca de los años 717 de Christo, y fue cobrada por Otger Cathalón y los 9 barones en nombre de Carlos Martelo rey de Francia, año del Señor 736.

Murió después Carlos Martelo y su nieto el rey Carlomagno vino con ejército a Cathaluña y tomó Girona el año 778 de Christo y luego, según Marquilles *in usaticum* “*Cum dominum*” instituyó los 9 condados, 9 viscondados, 9 nobles y 9 varvessores, y uno de los 9 condados fue Besalú.

Lista de los condes de Besalú desde que fue hecho condado por Carlo Magno hasta el rey don Pedro rey de Aragón que lo cobró del infante don Martín conde de Besalú, de Exèrica y de Luna el año 1377 del Señor. Recopilada por Juan Bautista Pont, notario de la misma villa.³

El primer conde que tuvo fue Ragonfredo.

El segundo, que sabemos fue⁴ Rodulfo y su mujer Rihilde.

1. *ratllat*.

2. y antes, *interlineat*.

3. Lista de los condes *fins a* misma villa, *afegit al marge esquerre*.

4. que sabemos fue, *interlineat per una altra mà*.

El tercero, Guifré o Guifredo y su muger Guinidilla.

El 4º Guifré Peloso, conde de Barzelona por haver el otro muerto sin [descendencia].

El 5 su hijo don Mirón, conde de Barchinona.

El 6 su hijo don Vuifredo, que fue muerto a puñaladas.

El 7 su hermano mayor Seniofredo, conde de Barzelona, y con su voluntad.

El 8 su hermano don Mirón, obispo y conde de Girona, y de su voluntad.

El 9 don Olibano Cabreta, conde de Cerdaña, su hermano.

El 10 don Bernardo, su hijo.

El 11 su hijo⁵ Bernardo Tabafer, que hizo obispado a Besalú.

El 12 su hijo don Guillén Bernardo, heredero del condado.

[El 13] su hijo don Guillén Tron, que fue muerto.

El 14 su hermano don Bernardo Guillén, que por haver muerto sin hijos volvió este condado al de Barzelona, de donde había salido en tiempo del conde de Barzelona don Mirón, y sucedió el año del Señor 1111.

El 15 don Ramon Berenguer, conde de Barcelona; murió el año 1130.

El 16 su hijo mayor⁶ don Ramon Berenguer conde de Barzelona, de Girona, Besalú y Castellfollit murió [el] año 1162. Fue este conde príncipe de Aragón porque casó con [la] hija del rey Ramiro.

El 17 su muger doña Petronilla, reyna de Aragón, y después de su muerte.

El 18 don Alonso, su hijo, rey de Aragón; murió [el] año 1196.

El 19 don Pedro el Cathólico, su hijo; murió [el] año 1214.

El 20 don Jayme, su hijo, rey de Aragón; murió⁷ [el] año 1276.

El 21 don Pedro, llamado de los Franceses; murió [el] año 1286.

El 22 don Alonso, su hijo, el Casto; murió [el] año 1292.

El 23 don Jayme segundo; murió [el] año 1327.

(segell)⁸

Sigillum secularis ecclesie, olim monasterii beatae Mariae infra castrum oppidi Bisulduni.⁹

5. su hijo, *interlineat*.

6. mayor, *interlineat*.

7. murió, *interlineat*.

8. *segell de 31 mm en relleu sobre paper amb la representació d'un castell, damunt del qual hi ha la Verge Maria i una doble creu; al seu entorn hi ha la llegenda Sigillum secularis ecclesiae monasterii beatae Mariae infra castrum oppidi Bisulduni.*

9. *per una altra mà.*

El rey don Philippe 3° en Castilla, 2° en Aragón y [24] conde, que oy vive y viva muchos y muy felices años, como sus reynos lo dessean.

Acabóse esto primer día de enero año del nacimiento de Christo 1612, a los 3408 años de la fundación de Besalú y a los 14 años del reynado de su Magestad y el 7 del pontificado de Paulo quinto.¹⁰

Juan Bautista Pont (*rúbrica*)

10. Año de la fundación del condado 834, *afegit al marge esquerre*.

ÍNDEX ONOMÀSTIC

El present índex onomàstic inclou tant els antropònims, en rodona, com els topònims i noms d'esglésies, en cursiva. En ambdós casos, distingim entre els consignats en forma catalanitzada, o bé en altres llengües vives, en versaletes, i els que inserim en forma documental literal, en minúscules. Tots els noms remetent al número de document del cartoral i en l'ordre en què hi són aplegats. No hem inclòs el document que es troba a l'apèndix.

A

- ABAT DE SANT RUF DE VALENÇA, 37, 38.
 Abbadia; Abbatia, Raymundus de, v. RAMON D'ABADIA, canonge de Vic.
 Abbone, diaca, 10.
 Adalais, v. ADELAIDA, comtessa de Besalú, muller de Guillem I.
 Adalais; Adalaiz, v. TODA, comtessa de Besalú, muller de Bernat I.
Adalasindo, església del castell d' (comtat de Berga), 3.
 Adalaiza, v. ADELAIDA, comtessa de Besalú, muller de Guillem I.
 Adalarz; Adalatz, v. TODA, comtessa de Besalú, muller de Bernat I.
 ADALBERT, 3; abat de Sant Genís de Besalú, 1; abat de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, 4, 14, 15; capellà de Sant Genís de Besalú, 16; cardenal, 31; diaca, 1; pare de Seguer, 15; prevere i escrivà, 13, 18; rector de Sant Salvador, Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, 28; sacerdot i escrivà, 7; vescomte, fill de Seguer, 15.
 Adalbertus; Adalberti, Adalberto; Adalberte, v. ADALBERT.
 Adalet; Adalez, v. TODA, comtessa de Besalú, muller de Bernat I.
Adano; *Addano*, alou, 8, 29; vil·la (comtat de Besalú), 5.
Adario, «villulam» (comtat de Besalú), 2.
 ADELAIDA, comtessa de Besalú, muller de Guillem I, 18, 19, 21.
 Adovara, «femina», 2, 6.
 ADRIÀ (Adrià IV), papa, 30, 31, 34, 38.
 Adrianus; Adriani, v. ADRIÀ.
 AIMERIC, arquebisbe de Narbona, 4; diaca, 6; sacerdot, 15.
 AIMERIC BERNAT, canonge sagristà de Santa Maria de Besalú, 55, 56.
 Aimericus; Eimericus, v. AIMERIC.
 Alaidis, v. ADELAIDA, comtessa de Besalú, muller de Guillem I.
Albaniacum, Sancta Maria de, v. *Sancta Maria de Albaniacum*, església.
Albarii, Sanctus Iachobus de, v. *SAINT-JACQUES LE BAR*, església.
 ALBERT, bisbe d'Avinyó, 34; cardenal de «Sanctus Laurentius in Lucina», 31; prevere, 13.
 Alberti, Bernardus, v. BERNAT ALBERT, procurador del prior de Santa

- Maria de Besalú; Poncius, v. PONÇ ALBERT, prevere del Capítol i oficial del bisbe de Girona.
- Albertus, v. ALBERT.
- Albinianeto*, església, 35.
- Alcala, Petrus de, v. PERE D'ALCALÀ.
- Alexander; Alexandri; Alexandro, v. ALEXANDRE.
- ALEXANDRE (Alexandre III), papa, 31, 32, 34, 36, 37.
- ALFONS (Alfons II), rei d'Aragó, comte de Barcelona i marquès de Provença, 23, 26.
- Aligano* (Garrotxa), 2.
- Alma Maria cenobii Arulas*, v. SANTA MARIA D'ARLES, monestir.
- Almogera, Gomitius de, v. GOMIS D'ALMOGERA, notari reial.
- Altemir, Mirona*, v. *Mirona Altemir*, burg i molí.
- Altemirus Ro[...], 18.
- Amac, Sanctus Martinus de*, v. *Sanctus Martinus de Amac*, església.
- Amallerio, Guillelmus de, v. GUILLEM D'AMETLLET, domer de Sant Vicenç de Besalú.
- Ambuci*, camps d', 14.
- ANASTASI (Anastasi IV), papa, 34.
- Anastasius, v. ANASTASI.
- Annes, *Sancta Maria de*, v. *Sancta Maria de Annes*, parròquia; vil·la (comtat de Fenollet, Lesquerde, Pyrénées-Orientales, França), 3.
- Annoniacho, *Sancta Maria de*, v. NOTRE-DAME LA BELLE, església; *Sanctus Dionisius de*, v. SAINT-DENIS D'ANNONAY, església; *Sanctus Iohannes de*, v. SAINT-JEAN D'ANNONAY, església; *Sanctus Michael de*, v. SAINT-MICHEL D'ANNONAY, església; *Sanctus Rusticus de*, v. SAINT RUSTIQUE D'ANNONAY, església.
- Anselmus de Sancto Theuderio, prevere, 34.
- Aquariis, Sancta Maria de*, v. SAINTE-MARIE D'EYGUIÈRES, església.
- ARAGÓ, 25.
- Aragone*, v. ARAGÓ.
- Aragonensis, regina (Peronella), reina d'Aragó i comtessa de Barcelona, 25.
- Archa Amonte*, 14.
- ARDIACA DE LA SELVA, 43.
- Argentio*, església d', 37.
- Arimandus; Arismandus, v. ARIMON ARNAU, canonge de Sant Ruf i prior de Santa Maria de Besalú.
- ARIMON ARNAU, canonge de Sant Ruf i prior de Santa Maria de Besalú, 47, 48, 49, 51, 53.
- Arlato, Iohannes de, v. Iohannes de Arlato, notari de Valença del Delfinat.
- Armesanicis, Sanctus Saturninus de*, v. SAINT-SADURNIN DE NODELS, església.
- Arnal; Arnalli de UVOX, Arnallus, v. ARNAU ARNALL D'OIX.
- Arnaldi; Arnalli, Arimandus; Arismandus, v. ARIMON ARNAU, canonge de Sant Ruf i prior de Santa Maria de Besalú.
- Arnaldus de Belda, escrivà, 45.
- Arnalli, Hugo; Ugo, v. HUG ARNALL; Poncius, v. PONÇ ARNALL.
- Arnallus Oldemarus, 5.
- ARNAU ARNALL D'OIX, espòs de «Bacars», 22.
- ARNAU DE COSTA DE FOLGONS, clergue, 50.
- ARNAU DE LLERS, 25.
- ARNAU DE SALES, 25.
- ARNAU DE SARET, 25.
- ARNAU LEVÍ, vicari general del bisbat d'Avinyó, 56.
- Arnulphus, abat, 1; «patrone», 13.
- Arpa, 25.
- ARQUEBISBE DE TARRAGONA, 43.
- Arsendis*, vil·la d', 14.
- Artallus, v. ARTAU.
- ARTAU, bisbe d'Elna, 25.
- Artosella, Ramonus de, v. RAMON D'ARTOSELLA.
- Arulas, Alma Maria cenobii; Sancta Maria*, v. SANTA MARIA D'ARLES, monestir.

- Atone*, mas d', 14.
Augustino, *Monte*, v. *Monte Augustino*.
Ausins, *Sancta Eulalia de*, v. *SAINTE-EULALIE DE LA TOUR D'AYGUES*, església;
Sanctus Petrus de, v. *SAINT PIERRE DE LA TOUR D'AYGUES*, església;
Sanctus Victor de, v. *SAINT-VICTOR DE LA TOUR D'AYGUES*, església.
Auriola, vil·la (comtat de Berga), 3;
Sanctus Stephanus in villa, v. *Sanctus Stephanus in villa Auriola*, parròquia.
Aurioli, v. *Auriols*.
Auriols, «domus» i «mansio» (Besalú, Garrotxa), 9.
Auriolus, v. *ORIOL*.
Avenice, v. *AVINYÓ*; *Sanctus Ruffus in*, v. *SANT RUF D'AVINYÓ*, abadia; església; monestir.
Avennico, v. *AVINYÓ*; *Sanctus Ruffus in episcopatu*, v. *SANT RUF D'AVINYÓ*, abadia; església; monestir.
Avinione, v. *AVINYÓ*.
AVINYÓ (Avignon, Vaucluse, França), 51; bisbat, 35; ciutat, 34; palau episcopal, 56.
Azari, *rivo quem dicunt*, v. *RIDAURA*.
- B**
- Babonis*, Michael, v. *MIQUEL BABÓ*, prior de Santa Maria de Besalú.
Bacars, muller d'Arnau Arnall d'Oix, 22.
Bagarnis, Guillelmus de, v. *Guillelmus de Bagarnis*, canonge i procurador de l'abat de Sant Ruf de Valença i sagristà de Santa Maria de Besalú.
Baget, v. *BEGET*.
Balbis; *Balbos*, v. *BALBS, ELS*; *Sanctus Iohannes de*, v. *SANT JOAN DELS BALBS*, església; *Sanctus Raphael que est in*, v. *SANT RAFAEL DELS BALBS*, església.
Balbis, clericus de, v. *CLERGUE DELS BALBS*; parochiani de, v. *PARROQUIANS DELS BALBS*.
BALBS, ELS, església (la Vall d'en Bas, Garrotxa), 11, 29, 37; lloc, 2, 7, 11, 29; vil·la, 8, 11.
Baldericus, sacerdot i escrivà, 17.
Barbaras (*Sanctus Laurentius de Barbadas*), v. *SAINT-LAUREN DE BARBARAS*, església.
BARCELONA (Barcelona, Barcelonès), 27, 55; dominicatura del bisbe de, 35.
Barchi, Iohannes de, v. *Iohannes de Barchi*, notari reial.
Barchinone, v. *BARCELONA*.
Barradas, *Sanctus Laurentius de*, v. *SAINT-LAUREN DE BARBARAS*, església.
Barragar, v. *Berragar*.
Bartholomeus Borserii, clergue de Valença, 34.
Bartholomeus de Orviaco, porter del papa i missatger de la Santa Seu, 51.
BARTOMEU SIRVENT, escrivà, 56.
Bas; *Basso*, v. *BAS*; *Sanctus Privatus de*, v. *SANT PRIVAT D'EN BAS*, església; vinya i terra de; *Sanctus Quintinus de*, v. *SANT QUIN-TÍ D'EN BAS*, església; *Sanctus Stephanus que est in*, v. *SANT ESTEVE D'EN BAS*, parròquia; vinya de.
BAS (la Vall d'en Bas, Garrotxa), 2, 8, 11.
Basso, clericus Sancti Quintini de, v. *CLERGUE DE SANT QUINTÍ D'EN BAS*; parochiani Sancti Quintini de, v. *PARROQUIANS DE SANT QUINTÍ D'EN BAS*.
Bastrachanello; *Bestrachanello*, v. *BESTRACANELL*.
Batet, v. *BATET DE LA SERRA*, masos.
Batet, vil·la (Ribes de Freser, Ripollès), 16, 17.
BATET DE LA SERRA, masos (Olot, Garrotxa), 8.
Batia, església, 37.
Beatus Adrianus, v. *SANT ADRIÀ DE BESÒS*, església.
Bechona, vil·la (comtat de Vallespir, Pyrénées-Orientales, França), 3.

- BEGET* (Camprodon, Ripollès), 2.
Begeto, v. *BEGET*; *Sanctus Christoforus de*, v. *SANT CRISTÓFOR DE BEGET*, parròquia.
- Belda, Arnaldus de, v. Arnaldus de Belda, escrivà.
- Belloch, Bernardus de, v. BERNAT DE BELLOCH.
- Belloiocco, Sancta Maria de*, v. *NOTRE-DAME DE BEAUJEU*, església.
- Bello loco, Sancta Maria de*, v. *SANTA MARIA DE BELL-LLOC*, església.
- Bells, Uldumar, v. Uldumar Bells.
- Benedictus; Benedicti, v. BENET.
- BENET (Benet VII), papa, 2, 27; (Benet VIII), papa, 3, 4, 23, 27, 28, 32, 39; bisbe «Carensis», «Elrensis», 28, 39; bisbe de Porto, 28, 31, 39; notari de la Santa Seu, 28, 39.
- Beneventis*, v. *BENEVENTO*.
- BENEVENTO* (Benevento, Campania, Itàlia), 32.
- Benevivere, Sanctus Martinus de*, v. *Sanctus Martinus de Benevivere*, església.
- Benita; Beuïta*, v. *BEUDA*.
- Berchitano*, v. *BERGUEDA*.
- Berengarii, Raimundus, v. RAMON BERENGUER.
- Berengarius; Berengarii; Berengario, v. BERENGUER.
- BERENGUER, (Berenguer de Llers), bisbe de Girona, 25; (Berenguer de Vilademuls), arquebisbe de Tarragona, 26; (Berenguer sa Guàrdia), bisbe de Vic, 50, 53; bisbe «Christopolinus», visitador del bisbe de Girona, 47, 48, 53; bisbe d'Elna, 1; prior de Santa Maria de Besalú, 32.
- BERENGUER DALMAU, bisbe de Girona, 23.
- BERENGUER DE PRAT, jutge ordinari de Besalú, 41.
- BERENGUER D'ESPOLLA, jutge ordinari de Besalú, 45.
- BERENGUER DE TORROJA, 25.
- BERGUEDA*, comtat, 3.
- Bernardi, Aymarichus; Aymaricus, v. AIMERIC BERNAT, canonge sagristà de Santa Maria de Besalú.
- Bernardus; Bernardi; Bernardo, v. BERNAT.
- Bernardus Guillermi, v. BERNAT (Bernat III), comte de Besalú.
- BERNAT, 3, 5; (Bernat I), comte de Besalú, 1, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 21, 23, 27, 28, 29, 32, 39; (Bernat III), comte de Besalú, 22, 23; (Bernat de Vilacert), bisbe de Girona, 40; (Bernat de Vilamarí), bisbe de Girona, 41; (Bernat Sanç), bisbe d'Urgell, 25; (Bernat Tort), arquebisbe de Tarragona, 25; bisbe de Porto i Santa Rufina, 31; prior de Santa Maria de Besalú, 30, 32; sacerdot, 15.
- BERNAT ALBERT, procurador del prior de Santa Maria de Besalú, 42, 46.
- BERNAT CABOT, notari de Girona, 49.
- BERNAT CLARÀ, domer de Sant Vicenç de Besalú, 43, 44, 45, 46.
- BERNAT CORNELL, notari de Besalú, 55.
- BERNAT DE BELLOCH, 24.
- BERNAT DE BESSOLS, clergue i capellà perpetu de Sant Silvestre de Mor, 45, 46, 49, 50, 52.
- BERNAT DE COSTA, diaca de Sant Vicenç de Besalú, 45, 46.
- BERNAT DE FORNELLS, notari de Girona, 39.
- BERNAT DE PRAT, notari públic de Sant Pere de Besalú, 29, 41; substitut del notari públic de Besalú, 45, 46.
- BERNAT DE SANT MIQUEL, prior de l'església de Jonqueres, 46.
- BERNAT DE VALL, notari reial, 26.
- BERNAT DE VIC, notari de Girona, 39.
- Berragar* (Maià de Montcal, Garrotxa), 8, 13, 29; mas, 14, 15.
- BERRE*, delme de (Bouches-du-Rhône, França), 35.
- Berrechar*, v. *Berragar*.

- Berta*, v. *BERRE*, delme de.
 BERTRAN DE GIRONA, 25.
 BERTRAN DE VILANOVA, escrivà, 27.
 Bertrani, Petrus, v. PERE BERTRAN.
 BESALÚ, 4, 14, 24, 42, 55; burgo, 4, 14, 15, 28, 29; capella del castell, 20; castell, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 22, 28, 29; ciutat, 1, 5; comtat, 2, 3, 5, 7, 6, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 29; escribania, 47, 48; mercat, 21; muralla, 3, 4, 9, 11, 12, 21, 24, 28, 29, 39; parròquia, 41; porta, 14, 15; suburbi, 2, 8; terme, 26; vegueria, 9; vila, 41, 46.
 Bessols, Bernardus de, v. BARNAT DE BESSOLS, clergue i capellà perpetu de Sant Silvestre de Mor.
 BESTRACÀ, terme de (Camprodon, Ripollès), 2, 5.
 BESTRACANELL, mas a (Camprodon, Ripollès), 8; terme de, 2, 5.
 Bestrachano, v. BESTRACÀ.
 Bete (Sant Ferriol, Garrotxa), 19.
 Betedo; Beteto, v. BATET.
 Betho, coll (Sant Ferriol, Garrotxa), 19.
 Betorita, Sancta Maria de, v. NOTRE-DAME DE BÉDARRIDES, església; Sanctus Stephanus de, v. SAINT-ÉTIENNE DE BÉDARRIDES, església.
 BEUDA, església (Beuda, Garrotxa), 10; vil·la, 15, 18; vil·la i parròquia, 10.
 Beyta, v. BEUDA.
 Biania; Biannia, valle, v. VALL DE BIANYA, LA; riu, 14.
 BISBE DE GIRONA, 42, 43, 49, 51, 54, 56.
 Bisuldunensium, consulibus, v. CÒNSOLS DE BESALÚ.
 Bisulduno, clericus; clerici Sancti Vincencii de, v. CLERGUE; CLERGUES DE SANT VICENÇ DE BESALÚ; parochiani Sancti Vincencii de, v. PARROQUIANS DE SANT VICENÇ DE BESALÚ; prior Sancta Maria de castris de; infra castrum, v. PRIOR DE SANTA MARIA DE BESALÚ.
 Bisuldunum, Bisulduni, Bisulduno, v. BESALÚ; Sancta Maria et Sanctus Iohannes prope menia, citra castrum, in burgo, v. SANTA MARIA I SANT JOAN DE BESALÚ, alou de, església; Sancta Maria in castro, infra castrum, infra menia, castris, de, v. SANTA MARIA DE BESALÚ, basílica, capellania de les esglésies de, convent, església, monestir, priorat; Sancta Maria iuxta muros, v. SANTA MARIA DE BESALÚ, església fora muralles; Sanctus Genesius de castrum, infra menia civitatis, v. SANT GENÍS DE BESALÚ, església; Sanctus Genesius et Sanctus Michael archangelus infra muros castris, infra castrum, v. SANT GENÍS I SANT MIQUEL DE BESALÚ, església; Sanctus Genesius, Sanctus Michael, Sanctus Stephanus et Sanctum Lignum Crucis infra castro, infra muros, v. SANT GENÍS, SANT MIQUEL, SANT ESTEVE I SANTA CREU DE BESALÚ, església; Sanctus Raphael angeli iuxta castrum, in burgo, v. SANT RAFEL DE BESALÚ, alou de, església; Sanctus Salvator, Sancta Maria, Sanctus Michael et Sanctus Genesius martir infra muros, v. SANT SALVADOR, SANTA MARIA, SANT MIQUEL I SANT GENÍS DE BESALÚ, església; Sanctus Salvator, Sanctum Sepulchrum et Sanctus Genesius martir de, v. SANT SALVADOR, SANT SEPULCRE I SANT GENÍS DE BESALÚ, església; Sanctus Salvator, Sanctus Genesius et Sanctus Michael archangelus iuxta castrum; infra muros, v. SANT SALVADOR, SANT GENÍS I SANT MIQUEL DE BESALÚ, alous de, església; Sanctus Vincencius in suburbio, iuxta castrum, prope castrum, in suburbio castris, in burgo, de, v. SANT VICENÇ DE BESALÚ, alou de, església, parròquia.

- Bisuldunum Burgesii, notari de Girona, 40.
- Blasch, Marchus, v. Marchus Blasch.
- Bonanato, v. BONANAT.
- BONANAT, escrivà, 27.
- Bonarum Vallium, Sancta Maria de*, v. *NOTRE-DAME DE BONNEVAUX*, església.
- Bonefaçii, Egsret, v. Egsret Bonefaçii.
- Bononia, Spinellus de, v. ESPINELL DE BOLONYA, notari d'Avinyó.
- Boreor*, v. *BORROR*.
- Boretus, notari, 2.
- BORRELL (Bortell II), comte de Barcelona i marquès, 4.
- Borrellus; Borrellum; Borrelli, v. BORRELL (Borrell II), comte de Barcelona i marquès.
- BORROR*, riu (Sant Ferriol, Garrotxa), 15.
- Borserii, Bartholomeus, v. Bartholomeus Borserii, clergue de Valença.
- Bosoni, bisbe i bibliotecari de la Santa Seu, 28, 39.
- BOURG-SAINT-ANDÉOL*, església (Ardèche, França), 37.
- Brolio*, v. *CHAPELLE-AUX-LYS, LA*, església.
- Brugueroni*, lloc (Lligordà, Beuda, Garrotxa), 12.
- Buada*, molí al Fluvià, 15.
- Burgesii, Bisuldunum, v. Bisuldunum Burgesii, notari de Girona; Guillelmus; Guillermus, v. Guillelmus Burgesii, notari; notari de Besalú.
- Buxa* (Sancta Maria de), v. *NOTRE-DAME LA BOISSE*, església.
- C**
- Caboti, Bernardus, v. BERNAT CABOT, notari de Girona.
- Caleneda*, v. *SAINT-PIERRE DE CHAILLE-VERTE*, església.
- Calmi*, 37.
- Calonio, Sancta Maria de*, v. *NOTRE-DAME DE COLONIA*, església.
- Calveti, Geraldus, v. GUERAU CALVET, canonge de Sant Martí sa Costa.
- CAMBRA APOSTÒLICA*, 55.
- Camera Apostolica*, v. *CAMBRA APOSTÒLICA*.
- Campanea, Sanctus Fructuosus in*, v. *SAN FRUCTUOSO DE ESCALADA*, església.
- Campania, Sanctus Stephanus in*, v. *SAN STEFANO IN CAMPANIA*, església.
- Campo, Sancta Maria in*, v. *SANTA MARIA «IN CAMPO»*, església.
- Canafaya, Sanctus Petrus de*, v. *SAINT-PIERRE DE CAVASAYA*, església.
- Cannes, capella a (Hérault, França), 37.
- Canois*, v. *CANNES*.
- Capellada; Capellata*, v. *CAPELLADA; Sanctus Martinus de*, v. *SANT MARTÍ DE CAPELLADA*, església.
- CAPELLADA* (Besalú, Garrotxa), 18, 19; horts a, 15; «media aqua» anomenada, 19.
- Capellata, clericus de Sanctus Martinus de, v. CLERGUE DE SANT MARTÍ DE CAPELLADA; parroquians de Sanctus Martinus de, v. PARROQUIANS DE SANT MARTÍ DE CAPELLADA.
- Carbonellis, Petrus de, v. PERE DE CARBONELL, clergue.
- Carraria*, alou a (La Vall de Vianya, Garrotxa), 8.
- Carrerria*, mas de (Les Planes d'Hostoles, Garrotxa), 11.
- Casas*, vil·la (comtat de Fenollet, Pyrénées-Orientales, França), 3; *Sanctus Stephanus in villa*, v. *Sanctus Stephanus in villa Casas*, església.
- Casellas*, v. *CASELLES*.
- CASELLES* (Serinyà, Pla de l'Estany), 29; alou, 8, 15; terme de, 18.
- CASTELLÓ D'EN BAS (Sant Esteve d'en Bas, La Vall d'en Bas, Garrotxa), 23.
- Castellvell, Guillelmus de, v. GUILLEM DE CASTELLVELL.
- Castilionem*, v. CASTELLÓ D'EN BAS.

- Castronovo, Sanctus Iohannes de*, v. *Sanctus Iohannes de Castronovo*, església; *Sanctus Petrus de*, v. *SAINTPIERRE DE CHÂTENEUF*, església.
- Caucunliberum*, v. *COTLLIURE*.
- Cavayracho, Sanctus Martinus de*, v. *SAINTMARTIN DE CAVAIRAC*, església.
- CELESTÍ (Celestí III), papa, 34.
- Celestinus; Celestini, v. CELESTÍ.
- Cerciculo*, lloc, 2.
- CERDANYA, comtat, 3.
- Cesai, Sanctus Mauritius de*, v. *SAINTMAURICE À CEZAI*, església.
- Cezaraugustanam*, v. *SARAGOSSANA*.
- Chabalar*, «cocha» de, 2.
- Chaburlario* (Albanyà, Alt Empordà), 14.
- Chaellis, Sancta Maria de*, v. *NOTRE-DAME DE CLELLES*, església.
- Chalanconio*, v. *SAINTPIERRE DE CHALANCON*, església.
- Chalmi*, v. *NOTRE-DAME DE CHALON*, església.
- CHAPELLE-AUX-LYS, LA*, església (Vendée, França), 37.
- CHARGNAT*, parròquia (Saint-Remy de Chagnat, Puy-de-Dôme, França), 37.
- Charnas*, v. *CHARGNAT*, parròquia.
- Chauzmi*, v. *NOTRE-DAME DE CHAUZUN*, església.
- Chillimo*, v. *CHIMILIN*, església.
- CHIMILIN*, església (Isère, França), 37.
- CHIRAC*, castell (Lozère, França), 37.
- Chireu*, v. *CHIRAC*.
- Chutes*, vil·la (Sant Ferriol, Garrotxa), 19.
- Cintra, cardenal de «Sanctus Laurentius in Lucina», 37.
- Cirrano*, terme de (comtat de Besalú), 5.
- Cisilino*, església, 37.
- Citgas*, v. *Sitgas*.
- Clara, Bernardus, v. BERNAT CLARÀ, domer de Sant Vicenç de Besalú.
- Clarioni, Geraldus, v. Geraldus Clarioni, clergue de Sant Andreu de Socarrats.
- CLERGUE; CLERGUES DE SANT VICENÇ DE BESALÚ, 41, 53.
- CLERGUE DE LA PINYA, 45.
- CLERGUE DELS BALBS, 45.
- CLERGUE DE MAIÀ DE MONTCAL, 45.
- CLERGUE DE MONARS, 45.
- CLERGUE DE PINCARÓ, 45.
- CLERGUE DE RIBELLES, 45.
- CLERGUE DE SANT MARTÍ DE CAPELLADA, 41.
- CLERGUE DE SANT QUINTÍ D'EN BAS, 45.
- Clericus de Lunetis, 45.
- CLION*, església (Charente-Inférieure, França), 37.
- Colione*, v. *CLION*, església.
- Collemontis, Sanctus Nicholaus in*, v. *SAN NICCOLA «IN COLLEMONTIS»*, església.
- Colomeo*, v. *SAINT-APOLLINAIRE DE COLOMIEU*, església.
- Comarcho, Ervigius, v. Ervigius Marcho, prevere, jutge i escrivà.
- Comas*, «villarunculus» (Ribelles, Albanyà, Alt Empordà), 8.
- Condoipso*, església (França), 37.
- Congarius, 11.
- Conill*, mas (Sant Miquel de Meians, Montagut, Garrotxa), 22.
- Conquo* (comtat de Besalú), 19.
- CÒNSOLS DE BESALÚ, 24.
- Corbelino*, v. *CORBELLIN*, església.
- CORBELLIN*, església (Isère, França), 37.
- Corelo, Sancta Maria de*, v. *SANTA MARIA DE BESALÚ*, església.
- Corhiaco, Sanctus Andreas de*, v. *SAINT-ANDRÉ DE CORCY*, capella.
- CORNELI DE MORELL, 25.
- Cornilii, Bernardus, v. BERNAT CORNELL, notari de Besalú.
- Corniliano, Guillermus, v. GUILLEM DE CORNELLÀ, canonge de Girona.
- Costa*, v. *SAINT-ANDRÉ DE LA CÔTE*, església.
- Costa, Bernardus de, v. BERNAT DE COSTA, diaca de Sant Vicenç de Besalú; Petrus de, v. PERE DE COSTA, clergue de Sant Miquel de la Miana.

Costa de Folgons, Arnaldus de, v. ARNAU DE COSTA DE FOLGONS, clergue.
Coste, Sancta Maria de, v. *Sancta Maria de Coste*, església.
 COTLLIURE (Pyrénées-Orientales, França), 27.
Cumba, església d'ermitans de, 37.
 CUNLHAT, església de (Saint-Martin Cunhat, Puy-de-Dôme, França), 37.
Cuntrela, ipsa (Maià de Montcal, Garrotxa), 13.
 Curia Romana, v. CÚRIA ROMANA.
 CÚRIA ROMANA, 49.

D

Dalmacii, Berengarius, v. BERENGUER DALMAU, bisbe de Girona.
 Deusde de Terramarit, 25.
Diensys, Sanctus Petrus de, v. SAINT-PIERRE DE DIE, església.
 Dominici, Petrus, v. PERE DOMÈNEC, notari d'Avinyó.
 Durabilis, 15.
 Durandus, prevere i escrivà, 16.
Durencia, aqüeducte de, 34.

E

Egarensis, v. TERRASSA.
 Egsret Bonefaçii, 13.
Eicio, mas d' (Les Preses, La Vall d'en Bas, Garrotxa), 15.
 Eldefredus, sacerdot i escrivà, 5.
 ELIAS DE SALES, oficial de la seu de Valença, 35.
Emlach, v. CUNLHAT, església de.
 ENECO, v. ÈNYEC DE VALTIERRA, bisbe de Girona.
 ENRIC, capellà i canonge de Sant Ruf de Valença, 34; prevere cardenal «Sanctorum Nerei et Achilli», 30; rei de França, 20.
 ÈNYEC DE VALTIERRA, bisbe de Girona, 55.

ÉPARVIÈRE, ÎLE D', illa (Valença del Del-finat, Drôme, França), 37.
Erdur, 2.
 ERMENGARDA, comtessa, vídua del comte Olibà Cabreta, 2.
 Ermengaudus, v. ERMENGOL.
 ERMENGOL, sacerdot i escrivà, 20.
 Ermetrudis, «femina», 2.
 Ervigius Marcho, jutge i escrivà, 8; prevere, jutge i escrivà, 11.
 ESCALADA, esglésies d' (Sahagún, León, Castilla-León), 37.
 ESCALES, LES, vil·la (Montagut, Garrotxa), 2, 5, 8.
 ESPARC, vil·la (La Vall de Bianya, Garrotxa), 14, 15.
 ESPINELL DE BOLONYA, notari d'Avinyó, 51.
 EUGENI (Eugeni III), papa, 34.
 Eugenius; Eugenii, v. EUGENI.
EVOX; EVOXO, v. OIX; *Sanctus Laurentius de*, v. SANT LLORENÇ D'OIX, església.

F

Falgarias, 14.
Fandrotos, «villarunculus» (Ribelles, Albanyà, Alt Empordà), 8.
Faras; Faris, v. FARES; *Sancta Maria de*, v. SANTA MARIA DE FARES, església.
 FARES, vil·la (Sant Ferriol, Garrotxa), 8.
Favergiis, v. SAINT-BARTHÉLEMY DE FAVERGES, capella.
Fedils (comtat de Besalú), 15; terme de, 18.
 FELIP (Felip I), rei de França, 22.
 FENOLLET, comtat (Pyrénées-Orientales, França), 3.
Fenolotensis, Fenoliotense, v. FENOLLET; *Sanctus Paulus*, v. SANT PAU DE FENOLLET, monestir.
 Ferrarii, Petrus, v. PERE FERRER, notari de Besalú.
 Ferrarius, v. FERRER, notari reial.
 FERRER, notari reial, 27.

- Fevano*, terme de (Maià de Montcal, Garrotxa), 13.
- Fevario*, terme de (comtat de Besalú), 18.
- Filmera, muller de «Garinus», 14.
- Flacteriis*, v. *SAINT-ANDRÉ DE FLACHÈRES*, església.
- Flactiano*, *Sancta Maria de*, v. *NOTRE-DAME DE FLASSAN*, església.
- FLUVIÀ*, riu, 12, 15, 18, 19.
- Fluviano*, v. *FLUVIÀ*.
- FOLC PARER, canonge i paborde de Valença, nunci de la Santa Seu i col·lector de la Cambra Apostòlica, 55.
- Folcrandi, Iaspertus, v. JAPERT FOLCRÀ, sagristà segon de la seu de Girona i vicari del bisbe.
- Fonte, Petrus de, v. PERE DES PONT, notari de Girona.
- Fonte rege* (comtat de Besalú), 19.
- Fontes, ipsos*, v. *FONT, LES*.
- FONT, LES* (Sant Joan les Fonts, Garrotxa), 14.
- Fornellis, Bernardus de, v. BERNAT DE FORNELLS, notari de Girona.
- Fornells; Fornellos; Furnellos*, v. *FORNELLS*.
- FORNELLS* (Sant Ferriol, Garrotxa), 8, 15; lloc (Besalú, Garrotxa), 19, 29; «mundata» de (Besalú, Garrotxa), 19.
- Fossa*, v. *FOUSSAIS*, capella.
- FOUSSAIS*, capella (Vendée, França), 37.
- FRANÇA*, 16.
- FRANCESC GUERAU; GUITARD, canonge de Santa Maria de Besalú, 55.
- FRANCESC DE JUIÀ, clergue de Girona, 53.
- FRANCESC SIMON, notari de Girona, 47.
- Francia*, v. *FRANÇA*.
- Fraxaneto*, terme de (Camprodon, Ripollès), 10.
- Fredelinus, sacerdot i escrivà, 4.
- Fredils*, v. *Fedils*.
- Frigido, Monte*, v. *Monte Frigido*.
- G**
- Gadamirus*, burg on viu (Besalú, Garrotxa), 14, 15.
- Galterius, bisbe d'Albano, 31.
- GALCERAN DE SALES, 25.
- Gardia*, v. *Guardia*.
- Garinus, espòs de «Filmera», 14.
- Garriga, Petrus, v. PERE GARRIGA, porter del palau episcopal d'Avinyó.
- GASTÓ (Gastó de Montcada), bisbe de Girona, 54.
- Gastonem, v. GASTÓ.
- Gatiellis, Petrus de; Petrus Guillelmus de, v. PERE GUILLEM DE GATELLS, clergue de Servià.
- Gaudensart*, v. *SAINT-JACQUES DE GAUDISSARD*, capella.
- Gaudissardi, Rostagnus, v. ROSTANY GAUDISSARD, prior de Santa Maria de Besalú.
- GAUFRED, comte d'Empúries-Rosselló, 4.
- Gaufredi, Guillelmus, v. GUILLEM GAUFRED, tresorer de la seu de Girona.
- Gaufredus, v. GAUFRED.
- Ger, Guillelmus dez, v. GUILLEM DES GER.
- Geraldi, Franciscus, v. FRANCESC GUERAU; GUITARD, canonge de Santa Maria de Besalú.
- Geraldus; Geraldum; Geraldi, v. GUERAU.
- Geraldus Clarioni, clergue de Sant Andreu de Socarrats, 48.
- Gerunda, Bertrandus de, v. BERTRAN DE GIRONA.
- Gerundam; Gerunde*, v. *GIRONA*.
- Gerundensem; Gerundensis, episcopus, v. BISBE DE GIRONA.
- Gessano; Gissano*, v. *Guixano*.
- Gigan*, coll, 2.
- Girardus, prevere cardenal de «Sanctus Stephanus in Celiomonte», 30.

- Giren*, v. *GIREU*.
GIREU, delmes de (Ain, França), 37.
GIRONA, 26, 41, 45, 46, 53; bisbat, 46, 52, 53, 56; diòcesi, 33, 42, 44, 46, 54; ciutat, 49; palau episcopal, 47, 48, 53, 55.
 Giscafredus, 2; prevere, 13.
 Gitardi, Franciscus, v. FRANCESC GUE-
 RAU; GUITARD, canonge de Santa
 Maria de Besalú.
 Gocefredus, sacerdot, 18.
Godello, v. *Guodello*.
 Godffredus, cardenal de Santa
 Pràxedes, 37.
 Goltredus, 6.
 GOMIS D'ALMOGERA, notari reial, 27.
Gor, grau, 2.
GORN, riu (La Vall d'en Bas, Garrotxa),
 8, 11, 29, 30, 31.
Gorner, 2.
Grassa, Sancta Maria de, v. *SANTA MA-*
RIA DE LA GRASSA, possessió del
 monestir a la Garrotxa.
 GREGORI, bisbe de Sabina, 30, 31;
 cardenal de «Sanctus Georgius ad
 Velum Aureum», 37; (Gregori V),
 papa, 1, 8, 23, 27, 29; prevere de
 Sant Vidal, 37.
 Gregorius; Gregorii, v. GREGORI.
 Grimallus, 8.
Guardia, ipsa, terme d' (Maià de
 Montcal, Garrotxa), 13, 18.
 GUERAU, cardenal, 30; prior de Santa
 Maria de Besalú, 41, 43, 46.
 GUERAU CALVET, canonge de Sant Martí
 sa Costa, 43.
 Guido, cardenal de «Sancta Maria in
 Porticu», 30; cardenal de «Sancta
 Maria Transtiberini tituli Calixti»,
 37; cardenal de «Sanctus Nicholaus
 in carcer Tulliano», 37.
 GUIDÓ DE PUIGGRÒS, canonge de Sant
 Ruf de Valença, 47, 53.
 GUIFRÉ, abat, 1, 13; abat de Sant Genís
 i Sant Miquel de Besalú, 2; bisbe
 de Besalú, 4, 39; comte de Besalú,
 39; escrivà, 19; fill dels comtes de
 Besalú Bernat I i Toda, 28.
 Guifredus; Guifredum; Guifredo, v.
 GUIFRÉ.
 Guillelmus de Bagarnis, canonge i
 procurador de l'abat de Sant Ruf
 de Valença i sagristà de Santa
 Maria de Besalú, 44.
 GUILLEM, 1, 5; abat de Sant Ruf
 d'Avinyó, 23, 36; arquebisbe d'Arlès,
 35; bisbe de Besalú, 39; diaca i
 escrivà, 21; fill dels comtes de
 Besalú Bernat I i Toda, 9, 12, 39;
 (Guillem I), comte de Besalú, 18,
 19, 20, 21, 23; (Guillem de Torroja),
 bisbe de Barcelona, 25; (Guillem
 de Vilamarí), bisbe de Girona, 44,
 45, 46; (Guillem Pere de Ravidats),
 bisbe de Lleida, i Roda, 25; prior
 de Sant Ruf de Lleida, 25; prior de
 Santa Maria de Besalú, 27;
 sacerdot, 3; vescomte, 1.
 GUILLEM D'AMETLLER, domer de Sant
 Vicenç de Besalú, 46.
 GUILLEM DE CASTELLVELL, 24, 25.
 GUILLEM DE CORNELLÀ, canonge de
 Girona, 53.
 GUILLEM DE MONTCADA, fill de Guillem
 Ramon, 25.
 GUILLEM DE PUIG ALT, 24.
 GUILLEM DES GER, 43.
 GUILLEM DE SOCARRATS, canonge de
 Sant Feliu de Girona, 49.
 GUILLEM DE VILAMARÍ, bisbe de Girona
 (cf. GUILLEM), 52.
 GUILLEM GAUFRED, tresorer de la seu de
 Girona, 40.
 GUILLEM MONER, notari de Besalú,
 52.
 GUILLEM RAMON (de Montcada), pare
 de Guillem de Montcada, 25.
 GUILLEM SALOM, clergue de Parlavà i
 visitador del bisbe de Girona,
 54.
 Guillelmus Burgesii, notari de Besalú,
 43; notari, 40.
 Guillermi, Bernardus, v. BERNAT (Ber-
 nat III), comte de Besalú.
 Guillelmus; Guillermi; Guillermo;
 Guilliello, v. GUILLEM.

Guixano, terme de (Garrotxa), 18; vil·la, 8, 12; mas, 14, 15; vinyes, 15.
Guodello (comtat de Besalú), 8, 15.
Gurni; *Gurnum*; *Gurno*, v. GORN;
Sanctus Cornellius que est in; sita in monte; supra, v. SANT CORNELI DEL MONT, església.

H

HACFRED, abat, 14; ardiaca, 4, 6.
 Hacfredus; Hacfredo, v. HACFRED.
 Henricus; Henrico, v. ENRIC.
 Hermannii, sotsdiada i notari de la Santa Seu, 31.
 Honardo, L. de, bisbe, canceller de la Santa Seu, 38.
 HORTMOIER (Oix, Montagut, Garrotxa), 2; terme, 2, 5.
 Hortomoder, v. HORTMOIER.
 HUG, rei de França, 10, 14, 15.
 HUG ARNALL, 22.
 HUG DE CERVELLÓ, 25.
 Hugo; Hugonis; Hugoni, v. HUG.
 Hugo de Veireriis, de l'orde del Temple, 25.
 Hulbaldus, bisbe d'Òstia, 31; cardenal de la Santa Creu a Jerusalem, 31.

I

Ianua, Sanctus Michael de, v. SAN MICHELE DE GENOVA, església.
 Iachobus, v. JAUME.
 Iacintus, cardenal de «Sancta Maria in Cosmidyn», 30.
 Ildefonsus, v. ALFONS.
Illerda; Ilerde; Ilerdensis, v. LLEIDA; *Sanctus Ruffus (extra muros civitatis)*, v. SANT RUF DE LLEIDA, església.
 Imberti, Petrus, v. PERE IMBERT, canononge de Sant Ruf.
 INNOCENCI (Innocenci III), papa, 34, 37; (Innocenci IV), papa, 33.
 Innocencius; Innocentius, v. INNOCENCI.

Insula, Sancta Maria de, v. NOTRE-DAME DE L'ISLE, església.
 Iohannes; Ioannes; Iohannis; Iohanni v. JOAN.
 Iohannes de Arlato, notari de Valença del Delfinat, 34.
 Iohannes de Barchi, notari reial, 23.
 Iovo, v. JOU.
Iuano, església sufragània de «Sancta Maria de Mandolio», 37.
Iuviano; Iuviniano, Sanctus Martinus de, v. SANT MARTÍ DE JUÏNYÀ, església.
Iuviniano, v. JUÏNYÀ.
 Iuyano, Franciscus de, v. FRANCESC DE JUÏA, clergue de Girona.
 Izone, v. SAINT-RÉMY D'IZONE, capella.

J

JASPERT FOLCRÀ, sagristà segon de la seu de Girona i vicari del bisbe, 46, 53.
 JAUME (Jaume I), rei d'Aragó, comte de Barcelona i senyor de Montpeller, 27.
 JAUME TREFORT, notari de Girona, 42, 53.
 JOAN, abat de Sant Ruf de Valença del Delfinat, 38; bisbe de Fundi, 39; bisbe de Sabina, 37; bisbe d'Orte, 28, 39; cardenal de Santa Anastàsia, 31; cardenal de «Sancta Maria in Cosmidin» i canceller de la Santa Seu, 37; cardenal de «Sancti Iohannes et Petrus tituli Pamachi», 30; cardenal de «Sanctus Stephanus in Celiomonte», 37; cardenal i bibliotecari de la Santa Seu, 35; cardenal i canceller, 37; (Joan XXII), papa, 51, 53; jutge, 10.
 JOAN ORIOL, 13.
 JOAN ROSTANY, procurador de Guidó de Puiggròs, 47.
Joncarias, v. JONQUERES.
 JONQUERES, fisc (Maià de Montcal, Garrotxa), 21; priorat, 46.

JOU (Montagut, Garrotxa), 10.
JUINYÀ, vil·la (Sant Ferriol, Garrotxa),
 8, 12.

L

Labonis, Michael, v. MIQUEL BABÓ,
 prior de Santa Maria de Besalú.
Landars, v. LLANARS.
Lateranensis; *Laterani*, v. SANT JOAN DE
 LATERÀ, palau.
 Laurencius de Salicibus, prevere de la
 diòcesi de Rouen, notari, 56.
Laurisone, vil·la (comtat de Vallespir,
 Pyrénées-Orientales, França), 3.
 Lautario; Leutario, v. LOTARI.
 Leo, v. LLEÓ.
 Lercio, Arnaldus de, v. ARNAU DE LLERS.
Lersione, v. *Laurisone*.
 Levi, Arnaldus, v. ARNAU LEVÍ, vicari
 general del bisbat d'Avinyó.
Lidercha, v. LLIERCA.
Liercha, v. LLIERCA.
Ligordanum, v. LLIGORDÀ.
Ligortiano, v. LLIGORDÀ.
Lilio, v. CHAPELLE-AUX-LYS, LA, església.
 Lindtus, bisbe, 39.
 LLANARS (Llanars, Ripollès), 21.
 LLEIDA (Lleida, Segrià), 25.
 LLEÓ, cardenal de la Santa Creu a
 Jerusalem, 37.
 LLIERCA (Montagut, Garrotxa-Campro-
 don, Ripollès), 28; «rivulo» de, 4,
 11, 12.
 LLIGORDÀ (Beuda, Garrotxa), 28; terme
 de, 12, 18.
 LLUCI (Lluci III), papa, 34.
 LLUIS (Lluís IV), rei de França, 5, 6, 17;
 (Lluís VI), rei de França, 23, 24;
 (Lluís VII), rei de França, 25.
Locurciano, v. *Sanctus Vincensius de*,
 v. SANT VICENÇ DE LLIGORDÀ, terme.
Lodorderia, v. TARDIÈRE, LA, església.
Logurtiano, v. LLIGORDÀ.
Lonadisio, església (Lodi, Lombardia,
 Itàlia), 37.

LOTARI, rei de França, 2, 5, 6, 7, 17.
 Lucius; Lucii, v. LLUCI.
 Ludovicus; Ludovici; Lodovici, v. LLUÍS.
Lugduni, v. LYON; *Sancta Maria intra*
urbem, v. SAINT-MARCEL À LYON, es-
 glésia, antiga Santa Maria de Lió;
Sanctus Marcellus supra murum, v.
 SAINT-MARCEL À LYON, capella.
 Lunellis, Raymundus de, v. RAMON DE
 LLUNELLS, sabater.
 Lunetis, clericus de, v. Clericus de
 Lunetis.
 LYON (Rhône-Alpes, França), 33, 37.

M

MAÇANET, vall de (Maçanet de Cabrenys,
 Alt Empordà), 3.
 MAIÀ DE MONTCAL (Maià de Montcal,
 Garrotxa), 4, 28; terme de, 18.
Maioricensem, v. MALLORQUINA.
Mallano, v. MAIÀ DE MONTCAL.
 MALLORQUINA, província eclesiàstica,
 55.
Mandolio, v. MANDUEL, església; *Sancta*
Maria de, v. *Sancta Maria de*
Mandolio, església.
 MANDUEL, església (Saint-Geniès de
 Manduel, Gard, França), 35.
 MANOL, riu, 2.
 Mans, església (França), 37.
 Marchus Blasch, 25.
 Marcho, Ervigius, v. Ervigius Marcho,
 prevere, jutge i escrivà.
 MARIAL, lloc (Cistella, Alt Empordà), 2;
 vil·la, 8, 29.
Mariald; *Marialdo*, v. MARIAL.
Marialdo, v. MARIAUD, església.
 MARIAUD, església (Basses-Alpes, Fran-
 ça), 37.
 MARTÍ, bisbe de Tarassona, 25.
 Martinus, v. MARTÍ.
Matapodellosa, bosc (comtat de
 Besalú), 15.
Mauri; *Mauro*; *Mor*, v. MOR; *Sanctus*
Silvester de; *dez*, v. Sant Silvestre de
 Mor, església.

- Mayans, clericus de, v. CLERGUE DE MAIÀ DE MONTCAL; parochiani de, v. PARROQUIANS DE MAIÀ DE MONTCAL.
- Mazaneto, v. MAÇANET; *Sanctus Martinus de*, v. SANT MARTÍ DE MAÇANET, església.
- Medialone, v. SAINT-AREY DE MÉVOUILLON, església.
- Medians; Mediano, v. MEIANS; *Sanctus Michael de*, v. SANT MIQUEL DE MEIANS, església.
- Medio Campo, v. MEJAN, capella.
- Medullione, v. SAINT-AREY DE MÉVOUILLON, església.
- MEIANS, vil·la (Oix, Montagut, Garrotxa), 2, 3, 6, 8, 45.
- MEJAN, capella (Hérault, França), 37.
- Michaelis, Petrus, v. PERE MIQUEL, escuder.
- Ministral, Otger, v. Otger Ministral.
- MIQUEL BABÓ, prior de Santa Maria de Besalú, 55, 56.
- MIRÓ (Miró Bonfill), comte de Besalú i bisbe de Girona, 1, 2, 4, 5, 6, 7, 23, 27, 28, 32; oncle de Bernat I, 28.
- Miro Oliba, v. MIRÓ OLIBÀ.
- MIRÓ OLIBÀ, comte, 11.
- Mirone, v. MIRÓ.
- Mirone Altemir, burg i molí (Besalú, Garrotxa), 18.
- Mogris, vinyes a, 8.
- Molgono, *Sanctus Iachobus de*, v. SAINT-JACQUES DE MAUGUO, església.
- Molione, v. MOLLÓ.
- Mollerone, *Sanctus Ilarius de*, v. SAINT-HILAIRE DE MOUILLERON, església.
- MOLLÓ, alou (Molló, Ripollès), 21.
- MONARS, v. MONARS; *Sanctus Felix de*, v. SANT FELIU DE MONARS, parròquia.
- MONARS (Montagut, Garrotxa), 2.
- Monerii, Guillelmus, v. GUILLEM MONER, notari de Besalú.
- Monloel, delmes de (França), 37.
- MONTAGUT (Montagut, Garrotxa), 4, 28. terme de, 12.
- Montanyacho, Raimundus de; Raimundus de, v. RAMON DE MONTANYAC, canonge de Sant Ruf.
- Montcada, Guillelmus de, v. GUILLEM DE MONTCADA, fill de Guillem Ramon.
- Monte, església, 37.
- Monteacuto; *Montis Acuti*, v. MONTAGUT *Sanctus Petrus de*, v. SANT PERE DE MONTAGUT, parròquia.
- Monte Augustino, v. MONTAGUT.
- Monte Calvo, v. MAIÀ DE MONTCAL.
- Monte Frigido (Beuda, Garrotxa), 4, 28.
- Monte Regali (Beuda, Garrotxa), 4, 28.
- Montepesullanum, v. MONTPELLIER.
- MONTPELLIER (Montpellier, Hérault, França), 31.
- Mor, parochiani de Sanctus Silvester de; dez, v. PARROQUIANS DE SAINT SILVESTRE DE MOR.
- MOR, vil·la (Sant Ferriol, Garrotxa), 8, 15; església, 52.
- Morell, v. MURILLO DE GÁLLEGO.
- Morell, Cornellius de, v. CORNELI DE MORELL.
- Mornacii, v. SAINT-NICOLAS DE MORNAC, església.
- Morum, v. NÉRA, església de.
- Mulnellis, Raimundus de, v. RAMON DE MONELLS.
- Munariis, clericus de, v. CLERGUE DE MONARS.
- MURILLO DE GÁLLEGO, castell de (Murillo de Gállego, Zaragoza, Aragón), 25.

N

- NÉRA, església de (Notre-Dame de Néra, Puy-de-Dôme, França), 37.
- Nicholaus, v. NICOLAU.
- NICOLAU, bisbe de Tusculano, 37.
- NODELS, capella del castell de (Gard, França), 37.
- NOTRE-DAME DE BEAUJEU, església (Basses-Alpes, França), 37.

- NOTRE-DAME DE BÉDARRIDES*, església (Vaucluse, França), 37.
NOTRE-DAME DE BONNEVAUX, església (Gard, França), 37.
NOTRE-DAME DE CHALON, església (Ardèche, França), 37.
NOTRE-DAME DE CHAUZUN, església (Ardèche, França), 37.
NOTRE-DAME DE CLELLES, església (Isère, França), 37.
NOTRE-DAME DE COLONIA, església (Alpes-Maritimes, França), 37.
NOTRE-DAME DE FLASSAN, església (Vaucluse, França), 37.
NOTRE-DAME DE LA TOUR D'AYGUES, església (Vaucluse, França), 35, 37.
NOTRE-DAME DE L'ISLE, església (Chirac, Lozère, França), 37.
NOTRE-DAME DE PELLE, església (Alpes-Maritimes, França), 37.
NOTRE-DAME DE SÈTE, església (Hérault, França), 37.
NOTRE-DAME DE VALCLUSE, església (Alpes-Maritimes, França), 37.
NOTRE-DAME DE LA BELLE, església (Ardèche, França), 37.
NOTRE-DAME LA BOISSE, església (Ain, França), 37.
- O**
- Octavianus, prevere cardenal de Santa Cecília, 30.
 Odegarius, 5.
Odgario, alou (a «Guixano»), 12.
 Odo; Odoni, v. ODÓ.
 Odó, bisbe, 1; bisbe de Valença del Delfinat, 37; diaca cardenal de «Sanctus Gregorius ad Velum Aureum», 30.
OIX (Montagut, Garrotxa), alou a, 8, 29; terme d', 5; vil·la, 2, 3.
 Oldegarius, v. OLEGUER, abat de Sant Ruf.
 Oldemar, Arnallus, v. Arnallus Oldemar.
- OLEGUER, abat de Sant Ruf, 35.
 Oliba; Olibani, v. OLIBÀ.
 Oliba, Miro, v. MIRÓ OLIBÀ.
 OLIBÀ, comte, 1, 8; comte de Besalú, 16; (Olibà I, dit Cabreta), comte de Besalú, 14, 15, 17, 39.
Olibane, alou d', 2.
Olius, vil·la (comtat de Vallespir, Pyrénées-Orientales, França), 3.
Olivas, v. *Olius*.
Olonzach, vil·la (comtat de Fenollet, Pyrénées-Orientales, França), 3; *Sanctus Iustus de*, v. *Sanctus Iustus de Olonzach*, església.
OLOT (Olot, Garrotxa), 2.
Oloto, v. *OLOT*; *Sanctus Stephanus de*, v. *SANT ESTEVE D'OLOT*, parròquia.
Olvan, v. *OLVAN*; *Sancta Maria que est in villa*, v. *SANTA MARIA D'OLVAN*, parròquia.
Olvan, vil·la (Olvan, Berguedà), 3.
Oms, vil·la (comtat de Vallespir, Pyrénées-Orientales, França), 3.
Onchis, *Sanctus Petrus de*, v. *SANT-PIERRE DE OUCHIS*, església.
Ordinacii, v. *SANT-ANTOINE ORDONNAZ*, església.
 Oriol, v. ORIOL; Iohannes, v. JOAN ORIOL.
 ORIOL, 1, 3; diaca i escrivà, 12.
Ortomodario, v. *HORTMOIER*.
Ortomoder, *Sanctus Michael de*, v. *SANT MIQUEL D'HORTMOIER*, parròquia.
 Orviaco, Bartholomeus de, v. Bartholomeus de Orviaco, porter del papa i missatger de la Santa Seu.
OSSINYÀ (Sant Ferriol, Garrotxa), 15, 20, 29, 45, 46; vil·la, 8, 20.
 Otger Ministeral, 13.
Ox, v. *OIX*.
- P**
- Paleriam*, v. *PALERA*.
PALERA (Beuda, Garrotxa), 28.
 PAPA, 24, 48, 49, 50, 51, 54, 55.

- Papie*, v. *PAVIA*.
- Pardines*, v. *PARDINES*; *Sanctus Stephanus in villa que dicunt*, v. *SANT ESTEVE DE PARDINES*, parròquia.
- PARDINES*, vil·la (Pardines, Ripollès), 3.
- Parerii*; *Pererii*, *Fulconus*, v. *FOLC PARER*, canonge i paborde de Valença, nunci de la Santa Seu i col·lector de la Cambra Apostòlica.
- Parerollo*, G. de, clergue de Servià, 46.
- Parietes longas* (comtat de Besalú), 19.
- PARROQUIANS DELS BALBS*, 45.
- PARROQUIANS DE MAIÀ DE MONTCAL*, 45.
- PARROQUIANS DE RIBELLES*, 45.
- PARROQUIANS DE SANT MARTÍ DE CAPELLADA*, 45.
- PARROQUIANS DE SANT QUINTÍ D'EN BAS*, 45.
- PARROQUIANS DE SANT SILVESTRE DE MOR*, 45.
- PARROQUIANS DE SANT VICENÇ DE BESALÚ*, 45.
- PARROQUIANS D'OSSINYÀ*, 45.
- Paschalis*, v. *PASCUAL*.
- PASCUAL* (Pascual II), papa, 23, 27, 34, 35, 37.
- PAVIA* (Pavia, Lombardia, Itàlia), 37.
- Peladiu*, església (Peladru, Isère, França), 37.
- Perduts*, vil·la (comtat de Vallespir, Pyrénées-Orientales, França), 3.
- PERE*, abat, 1; abat de Sant Pere de Galligants, 40; bisbe «Bisterensis», 39; bisbe de Piperno, 28, 39; bisbe de Porto i Santa Rufina, 37; bisbe de Saragossa, 25; bisbe de Sutri, 28, 39; cardenal de Sant Àngel, 37; cardenal de Santa Cecília, 37; diaca i escrivà, 22; notari i arxiver de la Santa Seu, 29; (Pere I), rei d'Aragó i comte de Barcelona, 27; (Pere de Redorta), bisbe de Vic, 25; (Pere de Rocabertí), bisbe de Girona, 47, 53, 54; prior de Santa Maria de Besalú, 26, 31, 52.
- PERE BERTRAN*, 24.
- PERE D'ALCALÀ*, 25.
- PERE DE CARBONELL*, clergue, 46.
- PERE DE COSTA*, clergue de Sant Miquel de Miana, 45.
- PERE DES PONT*, notari de Girona, 55, 56.
- PERE DOMÈNEC*, notari d'Avinyó, 53.
- PERE FERRER*, notari de Besalú, 29, 44.
- PERE GARRIGA*, porter del palau episcopal d'Avinyó, 56.
- PERE GUILLEM DE GATELLS*, clergue de Servià, 46.
- PERE IMBERT*, canonge de Sant Ruf, 40.
- PERE MIQUEL*, escuder, 53.
- PERE SUNYER*, clergue de Sant Martí de Capellada, 45, 46.
- Perelle*, 24.
- Petra*, font, 2.
- Petrafixa*, 2.
- Petrasfixas*, v. *Petrafixa*.
- Petrus*; *Petri*; *Petro*, v. *PERE*.
- Petrus de Vernadello*, clergue, 52.
- Peyran*, *Sanctus Martinus de*, v. *SAINT-MARTIN DE PEYRAUD*, església.
- Philipus*, v. *FELIP*.
- Pidra*, «manseto»; «maseto» (Sant Miquel de la Pera, Montagut, Garrotxa), 14, 15.
- Pidre*, vil·la (comtat de Besalú), 20.
- Pigola*, 2.
- Pilia*, *Sancta Maria de*, v. *NOTRE-DAME DE PEILLE*, església.
- Pinea*, clericus de, v. *CLERGUE DE LA PINYA*.
- Pinquero*, clericus de, v. *CLERGUE DE PINCARÓ*.
- Pira*, v. *Pidra*.
- Pius*, v. *PIUS*.
- PIUS* (Pius II), papa, 38.
- Planeis*, vil·la (comtat de Besalú), 18.
- Planezas*, terme de (Sant Ferriol, Garrotxa), 19.
- Podio*, església (Le Puy, Drôme, França), 37.
- Podio*, *Raymundus de*; *Raimundus de*, v. *RAMON DE PUIG*, clergue d'Ossinyà; *prevere*.

- Podio Alto, Guilelmus de, v. GUILLEM DE PUIG ALT; Raimundus de, v. RAMON DE PUIG ALT.
- Podio de Bisania, Sanctus Petrus de*, v. *SANT PERE DESPUIG DE BIANYA*, església.
- Podiogrosso, Guidonis de, v. GUIDÓ DE PUIGGRÓS, canonge de Sant Ruf de Valença.
- Podio Regali*, v. *Monte Regali*.
- POMPIÀ, fisc (Crespià, Pla de l'Estany), 21.
- Pompiano*, v. *POMPIÀ*.
- Poncius; Poncii; Poncio, v. PONÇ.
- PONÇ, 2; escrivà, 25; (Ponç de Vallespirans), abat de Ripoll, 50, 53.
- PONÇ ALBERT, prevere del Capítol i oficial del bisbe de Girona, 41, 42, 50, 53.
- PONÇ ARNALL, 22.
- Ponte, Petrus de, v. PERE DES PONT, notari de Girona.
- Ponte, Sancta Maria de*, v. *SANTA MARÍA DEL PUENTE*, església; *Sanctus Martinus de*, v. *SAN MARTÍN DEL PUENTE*, església.
- Portiolas*, v. *Portiolas*.
- PORT DEL ROINE* (Lyon, Rhône-Alpes, França), 37.
- PORTELL, EL (Crespià, Pla de l'Estany), 4, 28.
- Portello*, v. *PORTELL, EL*.
- Portiolas* (Besalú, Garrotxa), 29; mas, 8, 14, 15.
- Portus Rodane*, v. *PORT DEL ROINE*.
- Prato, Berengarius de, v. BERENGUER DE PRAT, jutge ordinari de Besalú; Bernardus de, v. BERNAT DE PRAT, notari públic de Sant Pere de Besalú; substitut del notari de Besalú; Raymundus de, v. RAMON DE PRAT, jutge ordinari de Besalú; notari públic de Sant Pere de Besalú.
- Presas*, v. *PRESES, LES*; *Sanctus Andreas ipsas*, v. *SANT ANDREU DE LES PRESES*, església.
- PRESES, LES* (La Vall d'en Bas, Garrotxa) 2, 14; església, 15; vil·la, 15.
- PRIOR DE SANTA MARIA DE BESALÚ, 33, 44, 55.
- Privano*, v. *Pruiano*.
- Probus, bisbe de Fondi, 28.
- Pruiano*, v. *PRUJA*.
- PRUJA*, alou (Sant Pere de Montagut, Montagut, Garrotxa), 11; lloc, 12.
- Pruna*, lloc (Ribelles, Albanyà, Alt Empordà), 14; «villarunculus», 8.
- Prunas*, v. *PRUNERES*.
- PRUNERES*, terme de (Santa Bàrbara de Pruneres, Montagut, Garrotxa), 2, 5.
- Pugopardinas*, v. *PUIGPARDINES*.
- PUIGPARDINES* (Sant Privat d'en Bas, La Vall d'en Bas, Garrotxa), 11; bosc de, 8, 11.
- Pujarnol*, alou (comtat de Berga), 3.
- Purtilliolas*, mas (comtat de Besalú), 15.

R

- Raimundi; Raimurdi, Raymundus, v. Raymundus Raimundi.
- RAMON, 12; escrivà, 23; espòs de «Truycella», 12; (Ramon IV), comte de Tolosa de Llenguadoc, 35; (Ramon Guillem) bisbe de Barcelona, 35; sacerdot, 18; sacerdot i sagristà de Santa Maria de Besalú, 24.
- RAMON BERENGUER (Ramon Berenguer IV), comte de Barcelona, 27; (Ramon Berenguer IV), comte de Barcelona, Besalú i Cerdanya, i marquès, 23, 24; (Ramon Berenguer IV), comte de Barcelona, príncep d'Aragó i marquès, 25.
- RAMON D'ABADIA, canonge de Vic, 50, 53.
- RAMON D'ARTOSELLA, 25.
- RAMON DE LLUNELLS, sabater, 43.
- RAMON DE MONELLS, 25.
- RAMON DE MONTANYAC, canonge de Sant Ruf, 47, 48, 54.

- RAMON DE PRAT, jutge ordinari de Besalú, 29; notari públic de Sant Pere de Besalú, 28, 29, 43, 44, 45, 46, 48, 50, 54.
- RAMON DE PUIG, prevere, 43; clergue d'Ossinyà, 45, 46.
- RAMON DE PUIG ALT, 25.
- RAMON DE TAIALÀ, notari de Girona, 40, 42.
- RAMON DE VILADEMULS, 25.
- RAMON SIMÓ DE TAIALÀ, notari de Girona, 53.
- Raymundi, Guillelmus, v. GUILLEM RAMON (de Montcada).
- Raymundus; Raimundi; Raymundi, v. RAMON.
- Raymundus Raimundi, 24.
- Rebolat, v. REBOLLAR DE VARGA DE REY, església.
- REBOLLAR DE VARGA DE REY, església (León, Castilla-León), 37.
- Regali, Monte, v. Monte Regali; Podio, v. Monte Regali.
- Remer, lloc a «Valleasperri» (comtat de Besalú), 18.
- Ribellas; Ribellis, v. RIBELLES; Sanctus Andreas de, v. SANT ANDREU DE RIBELLES, església; Sanctus Iulianus de, v. SANT JULIÀ DE RIBELLES, església; parròquia.
- RIBELLES (Albanyà, Alt Empordà), alou de, 8; lloc 15, 29; vil·la, 14.
- Ribellis, clericus de, v. CLERGUE DE RIBELLES; parochiani de, v. PARROQUIANS DE RIBELLES.
- Ricars, v. Bacars.
- Riconi, prior de Santa Maria de Besalú, 40.
- Riculfus, anomenat «Strader», 5.
- RIDAURA (Ridaura, Garrotxa), 14.
- RIPOLL (Ripoll, Ripollès), 16; comtat, 3.
- Riopollensis; Riupullo; Rivipollensis, v. RIPOLL; Sancta Maria, v. SANTA MARIA DE RIPOLL, alou de; Sanctus Iohannes, v. SANT JOAN DE RIPOLL, monestir.
- ROBERT, bisbe, 28, 39; rei de França, 1, 3, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 21; senyor d'Avinyó, 53.
- Robertus; Roberto, v. ROBERT.
- Roca, v. SAINT-ANDRÉ DE CRUZIÈRES, església.
- Rocha Abeia, 2.
- Rodalegus, v. Todalegus.
- Rodericus, bisbe de Calahorra, 25.
- Rogierus, cardenal de Santa Anastàsia, 37.
- Rollandus, cardenal i canceller de la Santa Seu, 30.
- ROMA (Roma, Lazio, Itàlia), 30, 37.
- Romanico, v. SAINT-CHRISTOPHE DE ROMAGNIEU, església.
- Rome, v. ROMA.
- Rostagni, Iohannes, v. JOAN ROSTANY, procurador de Guidó de Puiggròs.
- ROSTANY GAUDISSARD, prior de Santa Maria de Besalú, 52, 54.
- Rotam, Sanctus Andreas post, v. SAINT-ANDRÉ DE ROQUEPERTUIS, església.
- Rubia, vil·la, 14.
- Ruborum, serra, 2.

S

- Saens, Sanctus Andreas et Sanctus Michael de, v. Sanctus Andreas et Sanctus Michael de Saens, església.
- SAINTE-ANDRÉ DE CORCY, capella (Ain, França), 37.
- SAINTE-ANDRÉ DE CRUZIÈRES, església (Ardèche, França), 37.
- SAINTE-ANDRÉ DE FLACHÈRES, església (Isère, França), 37.
- SAINTE-ANDRÉ DE ROQUEPERTUIS, església (Gard, França), 37.
- SAINTE-ANDRÉ LA CÔTE, església (Isère, França), 37.
- SAINTE-ANTOINE ORDONNAZ, església (Ain, França), 37.
- SAINTE-APOLLINAIRE DE COLOMIEU, església (Ain, França), 37.

- SAINTE-AREY DE MÉVOUILLON*, església (Drôme, França), 35, 37.
- SAINTE-BARTHÉLEMY DE FAVERGES*, capella (Isère, França), 37.
- SAINTE-CHRISTOPHE DE ROMAGNIEU*, església (Isère, França), 37.
- SAINTE-DENIS D'ANNONAY*, església (Ardèche, França), 37.
- SAINTE-ÉTIENNE DE BÉDARRIDES*, església (Vaucluse, França), 37.
- SAINTE-HILAIRE DE MOULLERON*, església (Vendée, França), 37.
- SAINTE-JACQUES DE GAUDISSARD*, capella (Drôme, França), 37.
- SAINTE-JACQUES DE MAUGUIO*, església (Hérault, França), 37.
- SAINTE-JACQUES DE VALENCE*, església (Drôme, França), 37.
- SAINTE-JACQUES D'EYGAYLES*, església (Drôme, França), 37.
- SAINTE-JACQUES LES BAR*, església (Alpes-Maritimes, França), 37.
- SAINTE-JEAN D'ANNONAY*, església (Ardèche, França), 37.
- SAINTE-LAURENT DE BARBARAS*, església (Bédarrides, Vaucluse, França), 35, 37.
- SAINTE MARCEL*, capella (Ain, França), 37.
- SAINTE-MARCEL À LYON*, església, antiga Santa Maria de Lió (Rhône-Alpes, França), 37; capella (Rhône-Alpes, França), 37.
- SAINTE-MARTIN DE CAVIRAC*, església (Hérault, França), 37.
- SAINTE-MARTIN DE PEYRAUD*, església (Ardèche, França), 37.
- SAINTE-MARTIN DE VIENNE*, església (Ardèche, França), 37.
- SAINTE-MAURICE À CEZAIS*, església (Vendée, França), 37.
- SAINTE-MAURICE D'USSON*, església (Puy-de-Dôme, França), 37.
- SAINTE-MAURICE-LE-GIRARD*, església (Vendée, França), 37.
- SAINTE-MICHEL D'ANNONAY*, església (Ardèche, França), 37.
- SAINTE-MICHEL DE VERS*, església (Drôme, França), 37.
- SAINTE-NICOLAS DE MORNAC*, església (Charente-Inférieure, França), 37.
- SAINTE-PIERRE DE CAVASAYA*, església (Cheffois, Vendée, França), 37.
- SAINTE-PIERRE DE CHAILLEVETTE*, església (Charente-Inférieure, França), 37.
- SAINTE-PIERRE DE CHALACON*, església (Drôme, França), 37.
- SAINTE-PIERRE DE CHÂTENEUF*, església (Aude, França), 37.
- SAINTE-PIERRE DE DIE*, església (Drôme, França), 37.
- SAINTE-PIERRE DE OUCHIS*, església (Basses-Alpes, França), 37.
- SAINTE-PIERRE DE VALDRÔME*, església (Drôme, França), 37.
- SAINTE-PIERRE DE VENCE*, església (Bouches-du-Rhône, França), 37.
- SAINTE-POLYCARPE AU BOURG-SAINTE-ANDÉOL*, església (Ardèche, França), 37.
- SAINTE-RÉMY D'IZONE*, capella (Drôme, França), 37.
- SAINTE-ROMAN VERMELLE*, església (Isère, França), 37.
- SAINTE-RUSTIQUE D'ANNONAY*, església (Ardèche, França), 37.
- SAINTE-SADURNIN DE NODELS*, església (Gard, França), 37.
- SAINTE-SULPICE EN PAREDS*, església (Vendée, França), 37.
- SAINTE-SYMPHORIEN DE MERCATO*, església (Aveyron, França), 37.
- SAINTE VICTOR DE LA TOUR D'AYGUES*, església (Vaucluse, França), 35, 37.
- SAINTE-VICENT DE TAULIGNAN*, església (Drôme, França), 37.
- SAINTE-CÉCILE DE VENCE*, església (Bouches-du-Rhône, França), 37.
- SAINTE-EULALIE DE LA TOUR D'AYGUES*, església (Vaucluse, França), 35, 37.
- SAINTE-GEMME-LA-PLAINE*, església (Vendée, França), 37.
- SAINTE-MARIE DE ROUSSILLON*, església (Pyrénées-Orientales, França), 37.

- SAINTE-MARIE D'EYGUIÈRES*, església (Bouches-du-Rhône, França), 37.
- Salas, Arnaldus de, v. Arnau de Sales Gauderandus de, v. GALCERAN DE SALES.
- Salicibus, Laurencius de, v. Laurencius de Salicibus, prevere de la diòcesi de Rouen, notari.
- Salis, Helias de, v. ELIAS DE SALES, oficial de la seu de Valençà.
- Salom, Guillermus, v. GUILLEM SALOM, clergue de Parlavà i visitador del bisbe de Girona.
- SALOMÓ, sacerdot, 16.
- Salomon, v. SALOMÓ.
- SAN CIPRIÁN DE VILLAMOROS DE MANSILLA, església (León, Castilla-León), 37.
- SAN FELICES DEL PAYUELO, església (Saelices del Payuelo, Sahagún, Castilla-León), 37.
- SAN FRUCTUOSO DE ESCALADA, església (León, Castilla-León), 37.
- SAN MARTÍN DEL PUENTE, església (Sahagún, Castilla-León), 37.
- SAN MIGUEL DE ESCALADA, església (León, Castilla-León), 37.
- SAN MICHELE DE GENOVA, església (Genova, Liguria, Itàlia), 37.
- SAN NICCOLA «IN COLLEMONTIS», església (Genova, Liguria, Itàlia), 37.
- SAN PEDRO DE VILLAMONDRÍN, església (Villamondrín de Rueda, Sahagún, Castilla-León), 37.
- SAN PIERO «IN SILVA», església (Pavia, Lombardia, Itàlia), 37.
- SAN STEFANO IN CAMPANIA, església (Pavia, Lombardia, Itàlia), 37.
- Sancta Cecilia*, v. *SAINTE-CÉCILE DE VENICE*, església.
- Sancta Eulalia de Ausins*, v. *SAINTE-EULALIE DE LA TOUR D'AYGUES*, església.
- Sancta Eulalia (de Terracia)*, v. *SANTA EULÀLIA DE TERRASSA*, església.
- Sancta Gerania*, v. *SAINTE-GEMME-LA-PLAINE*, església.
- Sancta Maria*, església, 37.
- Sancta Maria*, v. *SAINTE-MARIE DE ROUSSILLON*, església.
- Sancta Maria Arulas*, v. *SANTA MARIA D'ARLES*, monestir.
- Sancta Maria de Albaniacum*, església, 37.
- Sancta Maria de Annoniacho*, v. *NOTRE-DAME LA BELLE*, església.
- Sancta Maria de Aquariis*, v. *SAINTE-MARIE D'EYGUIÈRES*, església.
- Sancta Maria de Annes*, parròquia (comtat de Fenollet, Pyrénées-Orientales, França), 3.
- Sancta Maria de Belloiocco*, v. *NOTRE-DAME DE BEAUJEU*, església.
- Sancta Maria de Bello loco*, v. *SANTA MARIA DE BELL-LLOC*, església.
- Sancta Maria de Betorita*, v. *NOTRE-DAME DE BÉDARRIDES*, església.
- Sancta Maria de Bonarum Vallium*, v. *NOTRE-DAME DE BONNEVAUX*, església.
- Sancta Maria de Calonio*, v. *NOTRE-DAME DE COLONIA*, església.
- Sancta Maria de Chaellis*, v. *NOTRE-DAME DE CLELLES*, església.
- Sancta Maria de Coste*, església, 37.
- Sancta Maria de Faras; que est in Faris*, v. *SANTA MARIA DE FARES*, església.
- Sancta Maria de Flactiano*, v. *NOTRE-DAME DE FLASSAN*, església.
- Sancta Maria de Grassa*, v. *SANTA MARIA DE LA GRASSA*, possessió del monestir a la Garrotxa.
- Sancta Maria de Insula*, v. *NOTRE-DAME DE L'ISLE*, església.
- Sancta Maria de Mandolio*, església (Manduel, Gard, França), 37.
- Sancta Maria de Pilia*, v. *NOTRE-DAME DE PEILLE*, església.
- Sancta Maria de Ponte*, v. *SANTA MARIA DEL PUENTE*, església.
- Sancta Maria de Serralonga*, parròquia, 22.
- Sancta Maria de Tortiliano*, v. *SANTA MARIA DE TORTELLA*, parròquia.

- Sancta Maria de Turre*, v. *NOTRE-DAME DE LA TOUR D'AYGES*, església.
- Sancta Maria de Valleclusa*, v. *NOTRE-DAME DE VALCLUSE*, església.
- Sancta Maria Egarensis; de Terracia*, v. *SANTA MARIA DE TERRASSA*, església.
- Sancta Maria et Sanctus Iohannes prope mentia Bisulduni; citra castrum Bisuldunum; in burgo Bisulduni*, v. *SANTA MARIA I SANT JOAN DE BESALÚ*, alou de; església.
- Sancta Maria in Campo*, v. *SANTA MARIA «IN CAMPO»*, església.
- Sancta Maria in castro Bisulduno; infra castrum Bisulduni; infra mentia Bisulduni; castrum Bisulduni; de Bisulduno*, v. *SANTA MARIA DE BESALÚ*, basílica; capellanies de les esglésies de; convent; església; monestir; priorat.
- Sancta Maria (in insula subtus Viennam)*, església (Vienne, Isère, França), 37.
- Sancta Maria intra urbem Lugduni*, v. *SAINTE-MARCEL À LYON*, església, antiga Santa Maria de Lió.
- Sancta Maria iuxta muros Bisulduni*, v. *SANTA MARIA DE BESALÚ*, església fora muralles.
- Sancta Maria Nove*, v. *SANTA MARIA DE BELL-LLOC*, església.
- Sancta Maria que est in villa Olvan*, v. *SANTA MARIA D'OLVAN*, parròquia.
- Sancta Maria Riopollensis*, v. *SANTA MARIA DE RIPOLL*, alou de.
- Sancta Reda*, v. *Sancta Thecla*, església
- Sancta Thecla*, església, 37.
- Sancto Michael*, Bernardus de, v. *BERNAT DE SANT MIQUEL*, prior de l'església de Jonqueres.
- Sancto Theuderio*, Anselmus de, v. *Anselmus de Sancto Theuderio*, prevere.
- Sanctus Andeolus*, v. *BOURG-SAINT-ANDÉOL*, església.
- Sanctus Andreas de Corhiaco*, v. *SAINTE-ANDRÉ DE CORCY*, capella.
- Sanctus Andreas de Ribellas*, v. *SANT ANDREU DE RIBELLES*, església.
- Sanctus Andreas de Socarrats*, v. *SANT ANDREU DE SOCARRATS*, església.
- Sanctus Andreas et Sanctus Michael de Saens*, església (comtat de Berga), 3.
- Sanctus Andreas ipsas Presas*, v. *SANT ANDREU DE LES PRESES*, església.
- Sanctus Andreas post Rotam*, v. *SAINTE-ANDRÉ DE ROQUEPERTUIS*, església.
- Sanctus Christoforus de Baget*, v. *SANT CRISTÒFOR DE BEGET*, parròquia.
- Sanctus Ciprianus de Villanicis*, v. *SAN CIPRIÁN DE VILLAMOROS DE MANSILLA*, església.
- Sanctus Cornellius in monte Gurni; que est in Gurno; supra Gurnum*, v. *SANT CORNELI DEL MONT*, església.
- Sanctus Dionisius de Annoniacho*, v. *SAINTE-DENIS D'ANNONAY*, església.
- Sanctus Felix*, església (al Roussillon, Pyrénées-Orientales, França), 37.
- Sanctus Felix*, v. *SAN FELICES DEL PAYUELO*, església.
- Sanctus Felix de Monars*, v. *SANT FELIU DE MONARS*, parròquia.
- Sanctus Fructuosus de Terracia*, v. *SANT FRUITÓS DE TERRASSA*, església.
- Sanctus Fructuosus de Ursiniano*, v. *SANT FRUITÓS D'OSSINYÀ*, església.
- Sanctus Fructuosus in Campanea*, v. *SAN FRUCTUOSO DE ESCALADA*, església.
- Sanctus Genesius de castrum Bisulduno; infra mentia civitatis Bisulduni*, v. *SANT GENÍS DE BESALÚ*, església.
- Sanctus Genesius et Sanctus Michael archangelus infra muros castrum Bisulduni; infra castrum Bisulduni*, v. *SANT GENÍS I SANT MIQUEL DE BESALÚ*, alous de; església; monestir.
- Sanctus Genesius, Sanctus Michael, Sanctus Stephanus et Sanctum Lignum Crucis infra castro Bisulduno; infra muros Bisulduno*, v. *SANT GENÍS, SANT MIQUEL, SANT ESTEVE I SANTA CREU DE BESALÚ*, església.

- Sanctus Iachobus de Albarii*, v. *SAINTE-JACQUES LE BAR*, església.
- Sanctus Iachobus de Molgono*, v. *SAINTE-JACQUES DE MAUGUIO*, església.
- Sanctus Iachobus in civitate Valentie*, v. *SAINTE-JACQUES DE VALENCE*, església.
- Sanctus Ilarius de Mollerone*, v. *SAINTE-HILAIRE DE MOUILLERON*, església.
- Sanctus Iohannes de Annoniaco*, v. *SAINTE-JEAN D'ANNONAY*, església.
- Sanctus Iohannes de Balbis*, v. *SANT JOAN DELS BALBS*, església.
- Sanctus Iohannes de Castronovo*, església, 37.
- Sanctus Iohannes de Vallislonge*, església, 37.
- Sanctus Iohannes Rivipollensis*, v. *SANT JOAN DE RIPOLL*, monestir.
- Sanctus Iulianus de Ribellas; Ribellis*, v. *SANT JULIÀ DE RIBELLES*, església; parròquia.
- Sanctus Iulianus de Terracia; de Terratia*, v. *SANT JULIÀ DE TERRASSA*, església.
- Sanctus Iustus de Olonzach*, església (comtat de Fenollet, Pyrénées-Orientales, França), 3.
- Sanctus Laurentius*, v. *SANT LLORENÇ DEL MONT*, alou de l'abadia de.
- Sanctus Laurentius de Evox*, v. *SANT LLORENÇ D'OIX*, església.
- Sanctus Laurentius de Barradas*, v. *SAINTE-LAURENT DE BARBARAS*, església.
- Sanctus Marcellus*, v. *SAINTE-MARCEL*, capella.
- Sanctus Marcellus (supra murum Lugduni)*, v. *SAINTE-MARCEL À LYON*, capella.
- Sanctus Martinus de Amac*, església, 37.
- Sanctus Martinus de Benevivere*, parròquia (comtat de Barga), 3.
- Sanctus Martinus de Capellada*, v. *SANT MARTÍ DE CAPELLADA*, església.
- Sanctus Martinus de Cavayracho*, v. *SAINTE-MARTIN DE CAVAIRAC*, església.
- Sanctus Martinus de Iuviano; Iuvinianno*, v. *SANT MARTÍ DE JUINYÀ*, església.
- Sanctus Martinus de Mazaneto*, v. *SANT MARTÍ DE MAÇANET*, església.
- Sanctus Martinus de Peyran*, v. *SAINTE-MARTIN DE PEYRAUD*, església.
- Sanctus Martinus de Ponte*, v. *SANT MARTÍN DEL PUENTE*, església.
- Sanctus Martinus de Talaxa*, v. *SANT MARTÍ DE TALAIXÀ*, parròquia.
- Sanctus Martinus de Vienna*, v. *SAINTE-MARTIN DE VIENNE*, església.
- Sanctus Mauricius de Uzone*, v. *SAINTE-MAURICE D'USSON*, església.
- Sanctus Mauritius*, v. *SAINTE-MAURICE-LE-GIRARD*, església.
- Sanctus Mauritius de Cesai*, v. *SAINTE-MAURICE À CEZAI*, església.
- Sanctus Michael*, església sufragània de Sanctus Andeolus, 37.
- Sanctus Michael de Annoniacho*, v. *SAINTE-MICHEL D'ANNONAY*, església.
- Sanctus Michael de Ianua*, v. *SANT MICHELE DE GENOVA*, església.
- Sanctus Michael de Medians; de Mediano*, v. *SANT MIQUEL DE MEIANS*, església.
- Sanctus Michael de Ortomoder*, v. *SANT MIQUEL D'HORTMOIER*, parròquia.
- Sanctus Michael de Stacada*, v. *SANT MIGUEL DE ESCALADA*, església.
- Sanctus Michael (de Terracia)*, v. *SANT MIQUEL DE TERRASSA*, església.
- Sanctus Nazarius*, església, 37.
- Sanctus Nicholaus in Collemontis*, v. *SANT NICCOLA «IN COLLEMONTIS»*, església.
- Sanctus Nicocius*, església (Sanctus Nicetius), 37.
- Sanctus Paulus Fenolotensis*, v. *SANT PAU DE FENOLLET*, monestir.
- Sanctus Petrus*, v. *SANT PERE DEL VATICÀ*.
- Sanctus Petrus de Ausins*, v. *SAINTE-PIERRE DE LA TOUR D'AYGUES*, església.
- Sanctus Petrus de Canafaya*, *SAINTE-PIERRE DE CAVASAYA*, església.

- Sanctus Petrus de Castronovo*, v. SAINT-PIERRE DE CHÂTENEUF, església.
- Sanctus Petrus de Diensys*, v. SAINT-PIERRE DE DIE, església.
- Sanctus Petrus de Montis Acuti; de Monteacuto*, v. SANT PERE DE MONTAGUT, parròquia.
- Sanctus Petrus de Onchis*, v. SAINT-PIERRE DE OUCHIS, església.
- Sanctus Petrus de Podio de Bisania*, v. SANT PERE DESPUIG DE BIANYA, església.
- Sanctus Petrus de Valledrome*, v. SAINT-PIERRE DE VALDRÔME, església.
- Sanctus Petrus de Venciis*, v. SAINT-PIERRE DE VENCE, església.
- Sanctus Petrus Egarensis; de Terracia*, v. SANT PERE DE TERRASSA, església.
- Sanctus Petrus in Silva*, v. SAN PIERO «IN SILVA», església.
- Sanctus Policarpus*, v. SAINT-POLYCARPE AU BOURG-SAINT-ANDÉOL, església.
- Sanctus Privatus (in Basso)*, v. SANT PRIVAT D'EN BAS, església; vinya i terra de.
- Sanctus Quintinus (de Basso)*, v. SANT QUINTÍ D'EN BAS, església.
- Sanctus Raphael angeli iuxta castrum Bisulduni; in burgo Bisulduno*, v. SANT RAFAEL DE BESALÚ, alou de; església.
- Sanctus Raphael qui est in Balbos*, v. SANT RAFAEL DELS BALBS, església.
- Sanctus Ruffus, abbas*, v. ABAT DE SANT RUF DE VALENÇA.
- Sanctus Ruffus (extra muros civitatis Ilerde)*, v. SANT RUF DE LLEIDA, església.
- Sanctus Ruffus (in Avenice civitatis; in episcopatu Avennico)*, v. SANT RUF D'AVINYÓ, abadia; església; monestir.
- Sanctus Ruffus (in insula Sparveria)*, v. SANT RUF DE VALENÇA DEL DELFINAT, monestir.
- Sanctus Ruffus (in Tripolitana regione)*, v. SANT RUF DE TRÍPOLI, església.
- Sanctus Ruffus Valentinensis*, v. SANT RUF DE VALENÇA DEL DELFINAT, monestir.
- Sanctus Rusticus de Annoniacho*, v. SAINT-RUSTIQUE D'ANNONAY, església.
- Sanctus Salvator, Sancta Maria, Sanctus Michael et Sanctus Genesius martir infra muros Bisulduni*, v. SANT SALVADOR, SANTA MARIA, SANT MIQUEL I SANT GENÍS DE BESALÚ, església.
- Sanctus Salvator, Sanctum Sepulchrum et Sanctus Genesius de Bisulduno*, v. SANT SALVADOR, SANT SEPULCRE I SANT GENÍS DE BESALÚ, església.
- Sanctus Salvator, Sanctus Genesius et Sanctus Michael archangelus iuxta castrum Bisulduni; infra muros Bisulduni*, v. SANT SALVADOR, SANT GENÍS I SANT MIQUEL DE BESALÚ, església.
- Sanctus Saturninus de Armesanicis*, v. SAINT-SADURNIN DE NODELS, església.
- Sanctus Sepulcrus*, capella (Saint-Sepulcre, Drôme, França), 37.
- Sanctus Silvester de Mauro; de Mauri; dez Mor*, v. SANT SILVESTRE DE MOR, església.
- Sanctus Simphorianus*, església (Bédarrides, Vaucluse, França), 37.
- Sanctus Simphorianus*, v. SAINT-SYMPHORIEN DE MERCATO, església.
- Sanctus Stephanus de Betorita*, v. SAINT-ÉTIENNE DE BÉDARRIDES, església.
- Sanctus Stephanus de Olot*, v. SANT ESTEVE D'OLOT, parròquia.
- Sanctus Stephanus in Campania*, v. SAN STEFANO IN CAMPANIA, església.
- Sanctus Stephanus in villa Auriola*, parròquia (comtat de Berga), 3.
- Sanctus Stephanus in villa Casas*, església (comtat de Fenollet, Pyrénées-Orientales, França), 3.
- Sanctus Stephanus in villa que dicunt Pardines*, v. SANT ESTEVE DE PARDINES, parròquia.
- Sanctus Stephanus que est in Basso*, v. SANT ESTEVE D'EN BAS, parròquia.

- Sanctus Sulpicius de Talut*, v. *SAINTE-SUPLICE EN PAREDS*, església.
- Sanctus Veredemus*, església i parròquia, 37.
- Sanctus Victor de Ausins*, v. *SAINTE-VICTOR DE LA TOUR D'AYGUES*, església.
- Sanctus Vincencius*, església (comtat de Besalú), 18.
- Sanctus Vincencius de Locurciano*, v. *SANT VICENÇ DE LLIGORDÀ*, terme de.
- Sanctus Vincencius in suburbio Bisulduni; iuxta castrum Bisulduni; prope castrum Bisuldunum; in suburbio castrum Bisulduni; in burgo Bisulduni; de Bisulduno*, v. *SANT VICENÇ DE BESALÚ*, alou de; església; parròquia.
- SANT ADRIÀ DE BESÒS*, església (Sant Adrià de Besòs, Barcelonès), 35.
- SANT ANDREU DE LES PRESES*, església (La Vall d'en Bas, Garrotxa), 14.
- SANT ANDREU DE RIBELLES*, església (Albanyà, Alt Empordà), 15.
- SANT ANDREU DE SOCARRATS*, església (La Vall de Bianya, Garrotxa), 30, 31, 37, 47, 48.
- SANT CORNELI DEL MONT*, església (La Vall d'en Bas, Garrotxa), 8, 11, 29, 30, 31, 37.
- SANT CRISTÒFOR DE BEGET*, parròquia (Camprodon, Ripollès), 22.
- SANT ESTEVE D'EN BAS*, parròquia (La Vall d'en Bas, Garrotxa), 3; vinya de, 18.
- SANT ESTEVE DE PARDINES*, parròquia (Pardines, Ripollès), 3.
- SANT ESTEVE D'OTLOT*, parròquia (Olot, Garrotxa), 21.
- SANT FELIU DE MONARS*, parròquia (Montagut, Garrotxa), 22.
- SANT FRUITÓS DE TERRASSA*, església (Terrassa, Vallès Occidental), 37.
- SANT FRUITÓS D'OSSINYÀ*, església (Sant Ferriol, Garrotxa), 2, 4, 8, 28, 29, 31.
- SANT GENÍS DE BESALÚ*, església (Besalú, Garrotxa), 1, 8, 9, 16.
- SANT GENÍS I SANT MIQUEL DE BESALÚ*, alous de (Garrotxa), 15; església (Besalú, Garrotxa), 2, 4, 8, 9, 10, 11, 14, 15; monestir, 29.
- SANT GENÍS, SANT MIQUEL, SANT ESTEVE I SANTA CREU DE BESALÚ*, església (Besalú, Garrotxa), 18, 21.
- SANT JOAN DE LATERÀ*, palau (Roma, Lazio, Itàlia), 34, 35.
- SANT JOAN DE RIPOLL*, monestir (Sant Joan de les Abadesses, Ripollès), 3, 39.
- SANT JOAN DELS BALBS*, església (La Vall d'en Bas, Garrotxa), 2, 7, 11, 29, 30, 31, 37.
- SANT JULIÀ DE RIBELLES*, església (Albanyà, Alt Empordà), 14, 15, 30, 31, 37, 45; parròquia, 22.
- SANT JULIÀ DE TERRASSA*, església (Terrassa, Vallès Occidental), 35, 37.
- SANT LLORENÇ D'OIX*, església (Oix, Montagut, Garrotxa), 3.
- SANT LLORENÇ DEL MONT*, alou de l'abadia (Albanyà, Alt Empordà), 14.
- SANT MARTÍ DE CAPELLADA*, església (Besalú, Garrotxa), 31, 37, 45, 47, 54.
- SANT MARTÍ DE JUINYÀ*, església (Sant Ferriol, Garrotxa), 2, 4, 8, 28, 29.
- SANT MARTÍ DE MAÇANET*, església (Maçanet de Cabrenys, Alt Empordà), 3.
- SANT MARTÍ DE TALAIXÀ*, parròquia (Montagut, Garrotxa), 22.
- SANT MARTÍ D'HORTMOIER*, parròquia (Oix, Montagut, Garrotxa), 22.
- SANT MIQUEL DE MEIANS*, església (Oix, Montagut, Garrotxa), 2, 3, 6, 30, 31; parròquia, 22.
- SANT MIQUEL DE TERRASSA*, església (Terrassa, Vallès Occidental), 37.
- SANT PAU DE FENOLLET*, monestir (comtat de Fenollet, Pyrénées-Orientales, França), 3, 39.
- SANT PERE DEL VATICÀ* (Città del Vaticano, Itàlia), 30, 37.
- SANT PERE DE MONTAGUT*, parròquia (Montagut, Garrotxa), 11, 12.

- SANT PERE DESPUIG DE BIANYÀ*, església (La Vall de Bianya, Garrotxa), 48.
- SANT PERE DE TERRASSA*, església (Terrassa, Vallès Occidental), 25, 35, 37.
- SANT PRIVAT D'EN BAS*, església (La Vall d'en Bas, Garrotxa), 3; vinya i terra de, 18.
- SANT QUINTÍ D'EN BAS* (La Vall d'en Bas, Garrotxa), 8, 11, 14, 30, 31; església, 29, 37.
- SANT RAFAEL DE BESALÚ*, església, 5, 6, 14, 15, 17; alou de, 14, 15, 29.
- SANT RAFAEL DELS BALBS*, església (La Vall d'en Bas, Garrotxa), 29.
- SANT RUF D'AVINYÓ*, abadia (Avignon, Vaucluse, França), 34; església, 23, 25, 30, 31, 34, 35; monestir, 27, 35, 36.
- SANT RUF DE LLEIDA*, església (Lleida, Segrià), 25, 37.
- SANT RUF DE TRÍPOLI*, església (comtat de Trípoli, Síria), 35.
- SANT RUF DE VALENÇA DEL DELFINAT*, monestir (Valence, Drôme, França), 37.
- SANT SALVADOR, SANT GENÍS I SANT MIQUEL DE BESALÚ*, església (Besalú, Garrotxa), 28; monestir, 39.
- SANT SALVADOR, SANT SEPULCRE I SANT GENÍS DE BESALÚ*, església (Besalú, Garrotxa), 12.
- SANT SALVADOR, SANTA MARIA, SANT MIQUEL I SANT GENÍS DE BESALÚ*, església (Besalú, Garrotxa), 3.
- SANT SILVESTRE DE MOR*, església (Sant Ferriol, Garrotxa), 2, 4, 8, 28, 29, 30, 31, 37, 45, 46, 49, 50, 52.
- SANT VICENÇ DE BESALÚ*, alou de (Garrotxa), 14, 15; església (Besalú, Garrotxa), 2, 4, 7, 8, 14, 15, 19, 23, 28, 29, 30, 31, 37, 40, 43, 44, 46, 47, 48, 53, 54; parròquia, 14, 19.
- SANT VICENÇ DE LLIGORDÀ*, terme de (Beuda, Garrotxa) 12.
- SANTA EULÀLIA DE TERRASSA*, església (Terrassa, Vallès Occidental), 37.
- SANTA MARIA D'ARLÈS*, monestir (comtat de Vallespir, Pyrénées-Orientales, França), 3, 20.
- SANTA MARIA DE BELL-LLOC*, església (Besalú, Garrotxa), 31, 37.
- SANTA MARIA DE BESALÚ*, basílica (Besalú, Garrotxa), 9; capellanies de les esglésies de, 23; convent, 33; església, 13, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 31, 32, 35, 37, 42, 43, 47, 48, 49, 52, 54, 55, 56; monestir, 26, 27, 38, 42, 43; priorat, 44, 55.
- SANTA MARIA DE BESALÚ*, església fora muralles (Besalú, Garrotxa), 12.
- SANTA MARIA DE FARES*, església (Sant Ferriol, Garrotxa), 2, 4, 8, 28, 29, 31, 37.
- SANTA MARIA DE LA GRASSA*, possessió del monestir a la Garrotxa, 2.
- SANTA MARIA DE RIPOLL*, alou de (a Montagut, Garrotxa), 11, 12.
- SANTA MARIA DE SEGUERÓ*, parròquia (Beuda, Garrotxa), 3, 13.
- SANTA MARIA DE TERRASSA*, església (Terrassa, Vallès Occidental), 35, 37.
- SANTA MARIA DE TORTELLÀ*, parròquia (Tortellà, Garrotxa), 11.
- SANTA MARIA D'OLVAN*, partòquia (Olvan, Berguedà), 3.
- SANTA MARIA I SANT JOAN DE BESALÚ*, església (Besalú, Garrotxa), 8, 14, 15, 28, 29; alou de, 14, 15.
- SANTA MARIA «IN CAMPO»*, església (Pavia, Lombardia, Itàlia), 37.
- SANTA SEU*, 47, 48, 49, 50, 53, 54, 55, 56.
- SARAGOSSANA*, província eclesiàstica, 55.
- Saret*, Arnaldus de, v. ARNAU DE SARET, Sarila, 17.
- Saverus*, v. SAINT-JACQUES D'EYGAYLES, església.
- Scalada*, v. ESCALADA, esglésies d'.
- Scalas; Scales*, v. ESCALES, LES, vil·la.
- Sede Apostolica*, v. SANTA SEU.
- Sedilis*, vinyes de, 8.
- Segarius*, v. SEGUER.

- Segarius*, «bordículas» de (Besalú, Garrotxa), 14.
- Segnonande*, alou de, 2; vil·la (comtat de Besalú), 3.
- SEGUER, fill d'Adalbert, 15; vescomte de Besalú, 15.
- Seguerone, Sancta Maria de*, v. SANTA MARIA DE SEGUERÓ, parròquia.
- Semer*, v. SER, riu.
- Senderedus, escrivà, 9; diaca i escrivà, 6.
- SENIOFRED, 14; comte de Besalú, 15; diaca, 1; diaca i escrivà, 15; escrivà, 10, 14; prevere, 13; prevere, germà de Seniuld, 15; sacerdot, 21.
- Seniulfo*, vil·la de, 14.
- SENIULD, germà de Seniofred, 15.
- Seniuldus, v. SENIULD.
- Senis*, v. SIENA.
- Seniofredus, v. SENIOFRED.
- SER, riu (Garrotxa), 4, 28.
- Serdania*, v. CERDANYA.
- Serra*, lloc («Guixano», Besalú, Garrotxa), 12; torrent, 12.
- Serra alta*, montanya (Sant Joan dels Balbs, La Vall d'en Bas, Garrotxa), 7.
- Serralonga, Sancta Maria de*, v. Sancta Maria de Serralonga, parròquia.
- Serreris*, v. SERRIÈRES, església.
- SERRIÈRES, església (Ain, França), 35.
- Servedei*, v. *Servus Dei*.
- Servilione, Hugo de, v. HUG DE CERVELLÓ.
- Servus Dei*, hortolà, lloc on habita (Besalú, Garrotxa), 14, 15.
- Servus Dei, prevere, 6.
- Sesenindo*, alou de, 2.
- Seta*, v. NOTRE-DAME DE SÈTE, església.
- Sexano, Simon de, v. Simon de Sexano, canonge de Girona.
- Sezer, v. SER, riu.
- SIENA (Siena, Toscana, Itàlia) 38.
- Silva, Sanctus Petrus in*, v. SAN PIERO «IN SILVA», església.
- Silva, archidiachonus de, v. ARDIACA DE LA SELVA.
- Simon de Sexano, canonge de Girona, 48, 53.
- Simonis, Francischus, v. FRANCESC SIMON, notari de Girona.
- Simonis de Tayalano, Raymundus, v. RAMON SIMÓ DE TAIALÀ, notari de Girona.
- Sirventi, Bartholomeus, v. BARTOMEU SIRVENT, escrivà.
- Sitgas* (Besalú, Garrotxa), 14, 15.
- Socarrats, Guillelmus de, v. GUILLEM DE SOCARRATS, canonge de Sant Feliu de Girona.
- Socarrats, Sanctus Andreas de*, v. SANT ANDREU DE SOCARRATS, església.
- Solols*, 2.
- Sonifredus, diaca, 18.
- Sparago*, v. ESPARC.
- Sparveria; Sparmerie*, v. ÉPARVIÈRE, ÎLE D'.
- Speciosa*, terra (Lligordà, Beuda, Garrotxa), 12.
- Spodolia, Berengarius de, v. BERENGUER D'ESPOLLA, jutge ordinari de Besalú.
- Spondiliano*, mas a, 8.
- Stacada, Sanctus Michael de*, v. SAN MIGUEL DE ESCALADA, església.
- Strader, v. Riculfus.
- Summus Pontifex, v. PAPA.
- Sunyerii, Petrus, v. PERE SUNYER, clergue de Sant Martí de Capellada.
- Surgentinum; Surgentino*, prat, 34.
- Suvere*, vil·la (Sorede, Pyrénées-Orientales, França), 3.

T

- TALAIXÀ* (Montagut, Garrotxa), 2; terme de, 5.
- Talaxa*, v. TALAIXÀ; *Sanctus Martinus de*, v. SANT MARTÍ DE TALAIXÀ, parròquia.
- Taloxono*, coll (Montagut, Garrotxa-Albanyà, Alt Empordà), 2.
- Talut, Sanctus Sulpicius de*, v. SAINT-SULPICE EN PAREDS, església.

- TARDIÈRE, LA*, església (Vendée, França), 37.
- TARRACONENSE*, província eclesiàstica, 55.
- TARRAGONA*, 41.
- Taulimacho*, v. *SAINT-VINCENT DE TAULIGNAN*, església.
- Tayalano, Raymundus de; Raimundus de, v. *RAMON DE TAILÀ*, notari de Girona.
- Tedbertus, 6.
- Telliano*, església, 37.
- TEOPHYLACTUS, v. *BENET (Benet VIII)*, papa.
- Terrabes, ipsas*, terme d' (comtat de Besalú), 18.
- Terrachonensem*, v. *TARRACONENSE*.
- Terrachonensis*, archiepiscopus, v. *ARQUEBISBE DE TARRAGONA*.
- Terracia; Terratia, Sancta Eulalia de*, v. *SANTA EULÀLIA DE TERRASSA*, església; *Sancta Maria de*, v. *SANTA MARIA DE TERRASSA*, església; *Sanctus Fructuosus de*, v. *SANT FRUITÓS DE TERRASSA*, església; *Sanctus Iulianus de*, v. *SANT JULIÀ DE TERRASSA*, església; *Sanctus Michael de*, v. *SANT MIQUEL DE TERRASSA*, església; *Sanctus Petrus de*, v. *SANT PERE DE TERRASSA*, església.
- Terrabes*, comtat de Besalú, 18.
- Terramarit, Deusde de*, v. *Deusde de Terramarit*.
- Thepfribetus; Thfphelbrcxis*, v. *TEOPHYLACTUS*.
- TODA, comtessa de Besalú, muller de Bernat I, 1, 3, 9, 10, 12, 14.
- Todalegus*, lloc on habita (Besalú, Garrotxa), 14, 15.
- Toralias; Toralles*, v. *TORALLES*.
- TORALLES*, església (Montagut, Garrotxa), 10; terme de, 2; vil·la, 10.
- TORN, EL* (Sant Ferriol, Garrotxa), 4, 28.
- Torrentomal*, terme de (Beuda, Garrotxa), 18.
- Torroga, Berengarius de, v. *BERENGUER DE TORROJA*.
- TORTELLÀ* (Tortellà, Garrotxa), 12; vil·la, 11, 12.
- Tortiliano*, v. *TORTELLÀ; Sancta Maria de*, v. *SANTA MARIA DE TORTELLÀ*, parròquia.
- Tota; Tote, v. *TODA*, comtessa de Besalú, muller de Bernat I.
- Trefforti, Iacobus, v. *JAUME TREFORT*, notari de Girona.
- Tresdosso*, vil·la (La vall de Bianya, Garrotxa), 14, 15.
- Tripolitana regione* (comtat de Trípoli, Síria), 35; *Sanctus Ruffus in*, v. *SANT RUF DE TRÍPOLI*, església.
- Truycelle, muller de Ramon, 12.
- Turno*, v. *TORN, EL*.
- Turre, Sancta Maria de*, v. *NOTRE-DAME DE LA TOUR D'AYGUES*, església.
- TUSCULANO* (Frascati, Lazio, Itàlia), 36.
- Tusculanum*, v. *TUSCULANO*.

U

- Uldumar Bells, 13.
- Ullo*, lloc (Sant Esteve de Bas, La Vall d'en Bas, Garrotxa), 3.
- Ulmis*, v. *Oms*.
- Unamdalgandus, ardiaca, 11, 12.
- URBÀ (Urbà II), papa, 34, 35, 37; (Urbà III), papa, 34; (Urbà V), papa, 38, 56.
- Urbanus; Urbani; Urbano, v. *URBÀ*.
- Ursiniano*, v. *OSSINYÀ; Sanctus Fructuosus de*, v. *SANT FRUITÓS D'OSSINYÀ*, església.
- Ursiniano, parrochiani de, v. *PARROQUIANS D'OSSINYÀ*.
- Uvox*, v. *OIX*.
- Uzone, Sanctus Mauricius de*, v. *SAINT MAURICE D'USSON*, església.

V

- VALENÇA DEL DELFINAT* (Drôme, França), 34, 37, 38, 44, 47, 51, 55.

- Valentia; Valentie*, v. VALENÇA DEL DELFINAT; *Sanctus Iachobus in civitate*, v. SAINT-JACQUES DE VALENCE, església.
- Valentinensis, Sanctus Ruffus*, v. SANT RUF DE VALENÇA DEL DELFINAT, monestir.
- VALL DE BIANYA, LA* (La Vall de Bianya, Garrotxa), 14, 15.
- Valle, Bernardus de*, v. BERNAT DE VALL, notari reial.
- Valle alta*, lloc (Beuda, Garrotxa), 18; vinyes, 8.
- Vallesperi* (comtat de Besalú), 18; v. VALLESPIR.
- Vallecanaria; Vallechanaria*, torrent (Montagut, Garrotxa), 11, 12.
- Valleclusa, Sancta Maria de*, v. NOTRE-DAME DE VALCLUSE, església.
- Valledrome, Sanctus Petrus de*, v. SAINT-PIERRE DE VALDRÔME, església.
- Vallegelano*, rierol, 2.
- Vallemaiore*, v. VALLMAJOR.
- Valleminore*, torrent (Montagut, Garrotxa), 11.
- VALLESPIR*, comtat (Pyrénées-Orientales, França), 3.
- Vallis Longe, Sanctus Iohannes de*, v. *Sanctus Iohannes de Vallislonge*, església.
- VALLMAJOR* (Montagut, Garrotxa), 12.
- Veireriis, Hugo de*, v. Hugo de Veireriis, de l'orde del Temple.
- Venciis, Sanctus Petrus de*, v. SAINT-PIERRE DE VENCE, església.
- Vermeollo*, v. SAINT-ROMAN VERMELLE, església.
- Vernadello, Petrus de*, v. Petrus de Vernadello, clergue.
- Vernet*, v. SAINT-MICHEL DE VERS, església
- VERONA* (Verona, Veneto, Itàlia), 34.
- Vic* (Vic, Osona), 53; palau episcopal de, 53.
- Vici; Vecensis*, v. *Vic*.
- Vico, Bernardus de*, v. BERNAT DE VIC, notari de Girona.
- Vienna, Sanctus Martinus de*, v. SAINT-MARTIN DE VIENNE, església.
- Vilademulis, Raymundus de*, v. RAMON DE VILADEMULS.
- Villamarino, Guillelmus de*, v. GUILLEM DE VILAMARÍ, bisbe de Girona.
- Villanicis, Sanctus Ciprianus de*, v. SAN CIPRIÁN DE VILLAMOROS DE MANSILLA, església.
- Villanova, Bertrandus de*, v. BERTRAN DE VILANOVA, escrivà.
- Villarubia*, 14.
- Villaurorli*, v. SAN PEDRO DE VILLAMONDRÍN, església.
- VINIFRED*, comte, 1, 15.
- Vinifredus*, v. VINIFRED.
- Voandaligandus*, v. Unamdaligandus, ardiaca.
- Volvento*, església (Sancta Maria de Volvento), 37.
- Vulbaldus*, cardenal de Santa Pràxedes, 30.

W

- Wadaldi*, alou («Guixano», Besalú, Garrotxa), 12.
- Wifredus*, v. GUIFRÉ.
- Willelmus; Wilelmus*, v. GUILLEM.
- Winifredus*, v. VINIFRED.

